

1951

η φύση

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 158

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2017

*Τα 25 χρόνια της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ,
του Δικτύου Natura 2000 και του Life στην Ελλάδα*

η φύση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 158

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2017

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Νίκης 20, 105 57 Αθήνα
Τηλ.: 210-3224944, 210-3314563, FAX: 210-3225285
E-mail: info@eepf.gr - Ιστοθέση: www.eepf.gr

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: **Νίκος Πέτρου**
Αντιπρόεδρος: **Σταμάτης Σκαμπαρδώνης**
Γεν. Γραμματέας: **Γιώργος Πολίτης**
Αναπλ. Γεν. Γραμματέας: **Αλέξια Νικηφοράκη**
Ταμίας: **Σπύρος Μπισακούλης**
Έφορος Εκδηλώσεων: **Ντόναλντ Μάθιους**
Μέλη: **Σμαράγδα Αδαμαντιάδου**,
Σοφία Καινούργιου, **Χρήστος Κατσαρός**,
Άγγελος Σωτηρόπουλος
Αν. Μέλος: **Αντιόπη Φραντζή**
Επίτιμος Πρόεδρος: **Γιώργος Σφήκας**

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Σμαράγδα Αδαμαντιάδου, **Χρήστος Κατσαρός**,
Ντόναλντ Μάθιους, **Νίκος Πέτρου**,
Γιώργος Πολίτης, **Σταμάτης Σκαμπαρδώνης**,
Μαρία Ρουσομουστακάκη.

Εκδότης - Υπεύθυνος ύλης
Σταμάτης Σκαμπαρδώνης, Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

Τα ενυπόγραφα άρθρα αντιπροσωπεύουν
τις απόψεις των συγγραφέων
και όχι αναγκαστικά της Εταιρίας.

Επιμέλεια έκδοσης: **Σταμάτης Σκαμπαρδώνης**

Σελιδοποίηση - επιμέλεια εκτύπωσης
Άρης Βιδάλης

Τυπογραφείο: **ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ Α.Ε.**

Τιμή Τεύχους 4 ΕΥΡΩ
Στα μέλη διανέμεται δωρεάν.

ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ
Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ρύπανση στο Σαρωνικό.
Θα είναι άραγε η τελευταία; Σ. Σκαμπαρδώνης 3

Τα 25 χρόνια της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, του Δικτύου Natura 2000 και του Life στην Ελλάδα: Αποτίμηση, Αξιολόγηση και Προοπτικές

Καλωσόρισμα Γ. Πολίτης	6
Η προστασία της φύσης δεν αποτελεί τροχοπέδη για την ανάπτυξη. Σ. Φάμελλος	7
Χαιρετισμός Κ. Ιγγλέζη	8
Οδηγία 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους. 25 έτη. Αθ. Ράντας	10
Η Οδηγία των Οικοτόπων και το Life 25 χρόνια μετά: προοπτικές Φ. Παπούλιας	11
1992 – 2017: 25 Χρόνια Natura 2000. Κ. Στυλογιάννη	15
Η νομολογία του ΣτΕ για τις περιοχές του Δικτύου Natura 2000 Δ. Πυργάκης	19
Οι προστατευόμενες περιοχές στην Ελλάδα Ε. Μαυρομάτη	24
Το Πρόγραμμα LIFE στην Ελλάδα: Ιστορικό και Προοπτικές Γ. Πρωτόπαπας	29
Εποπτεία & αξιολόγηση της κατάστασης διατήρησης ειδών και τύπων οικοτόπων κοινοτικού ενδιαφέροντος στην Ελλάδα: Χλωρίδα. Κ. Γεωργίου	33
Η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την τροποποίηση των οδηγιών για τους οικοτόπους και τα άγρια πτηνά Ι. Χριστοπούλου	38
Συνήγορος του πολίτη και προστατευόμενες περιοχές Ι. Π. Σαγιάς	42
Ταξίδι στα Κύθηρα - προσπάθεια για αναγέννηση Α. Νικηφοράκη	43
Βιβλιοπωλείο της ΕΕΠΦ	44
«ForOpenForests» Χ. Γεωργιάδης	45
«Life Natura THEMIS» Χ. Γεωργιάδης	46
«Γαλάζια Σημαία» Δ.Ν. Βουρδουμπά	47
«Green Key» Ν. Αντωνοπούλου, Μ. Συρίγου, Γ. Δρακόπουλος	48
«Νέοι Δημοσιογράφοι» Χ. Θεοδωρίκα	50
«Φύση χωρίς Σκουπίδια» Χ. Θεοδωρίκα	50
«Μαθαίνω για τα Δάση» Θ. Πολυζωΐδου	51
«Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου» Α. Κόκκινος, Ε. Κονταλέξη, Ε. Κουκουγιαννίδου	52
«Οικολογικά Σχολεία» Β. Πετρίδου	53
Βουραϊκός - Λίμνη Τσιβλού. Σ. Καινούργιου	57
Σκιάθος. Γ. Σπαντιδάκης	59
Πρόγραμμα Εκδρομών - Ομιλιών.	62
Εγγραφές μελών - Δωρεές	63

Εξώφυλλο: Φθινόπωρο μέσα σε μεικτό δάσος
στο Γράμμο (φωτ. Κατερίνα Γούλα).

Η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης έχει ως αποστολή της να ενημερώνει και να ευαισθητοποιεί τόσο τους Έλληνες, όσο και αυτούς που αγαπούν την Ελλάδα, για τη φυσική κληρονομιά της χώρας μας και να δραστηριοποιείται για την προστασία της.

Ρύπανση στο Σαρωνικό. Θα είναι άραγε η τελευταία;

Έχουν περάσει δυόμισι μήνες από τότε που το δεξαμενόπλοιο «ΑΓΙΑ ΖΩΝΗ II» βυθίστηκε, ενώ βρισκόταν αγκυροβολημένο στη θαλάσσια περιοχή νότια- νοτιοδυτικά της νήσου Αταλάντης στο Σαρωνικό κόλπο (10.9.2017). Ένα ναυάγιο που γεννά πολλά ερωτηματικά για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε.

Η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης (ΕΕΠΦ) από την πρώτη στιγμή εξέφρασε την ανησυχία της, για τη ρύπανση που έπληξε βαρύτατα το Σαρωνικό, τα οικοσυστήματά του, τις ακτές κολύμβησης και τον τουρισμό. Η κοινωνία παρακολουθούσε ανήσυχη και προβληματισμένη τις εικόνες από θαλασσοπούλια και άλλους οργανισμούς να έχουν καλυφθεί με μαζούτ. Ανησυχία όμως προκαλούν και οι μη εμφανείς επιπτώσεις που θα αντιμετωπίσουν τα ευαίσθητα οικοσυστήματα σε βάθος χρόνου. Σε ένα περιβάλλον πολλαπλά επιβαρυνμένο από τον ανθρώπινο παράγοντα, όπως είναι το αττικό περιβάλλον, τα όποια παρήγορα σημάδια ανάκαμψης των τελευταίων ετών σε σχέση με το θαλάσσιο οικοσύστημα πρέπει να θεωρηθούν παρελθόν και οι συνέπειες από την πετρελαιοκηλίδα τραγική οπισθοδρόμηση.

Η ΕΕΠΦ, παρακολουθώντας από κοντά τις εξελίξεις, παραβρέθηκε στις 20.9.2017 στη συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Προστασίας Περιβάλλοντος της Βουλής, με θέμα την αντιμετώπιση της θαλάσσιας ρύπανσης στο Σαρωνικό από τη βύθιση του Δεξαμενόπλοιου «Αγία Ζώνη II» και, το ίδιο απόγευμα, συμμετείχε μαζί με άλλες περιβαλλοντικές οργανώσεις σε ενημερωτική συνάντηση στο Υπ. Ναυτιλίας, που συγκάλεσαν ο Υφυπουργός Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, κ. Νεκτάριος Σαντορινιός και ο Αναπληρωτής Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας, κ. Σωκράτης Φάμελλος με στόχο την ενημέρωση και τη συζήτηση για την πορεία της απορρύπανσης.

Την Τρίτη 17.10.2017 συνεδρίασε στο ΥΠΕΝ η γνημοδοτική Επιτροπή Αντιμετώπισης Περιβαλλοντικών Ζημιών (ΕΑΠΕΖ) με θέμα την πρόληψη περαιτέρω περιβαλλοντικής ζημίας και την αποκατάσταση

Η ρύπανση στην παραλία Σελήνια της Σαλαμίνας λίγες μέρες μετά το ατύχημα (φωτ. Παναγιώτης Λατσούδης)

αυτής από το ναυάγιο, σε συνέχεια των δράσεων που ήδη ανέλαβε και υλοποιεί λόγω αρμοδιότητας το Υπουργείο Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής.

Η Επιτροπή γνωμοδότησε ομόφωνα επί των βραχυπρόθεσμων μέτρων πρόληψης περαιτέρω ρύπανσης και των ενεργειών που θα πρέπει να ακολουθηθούν από το Υπουργείο Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, σε συνέχεια των ήδη εφαρμοζόμενων. Οι ενέργειες αυτές αφορούν τις περιοχές στις οποίες εμφανίστηκε πετρελαιοκηλίδα, την ευρύτερη περιοχή και τις θαλάσσιες ζώνες αυτής, με ιδιαίτερη αναφορά στις ζώνες που έχουν ενταχθεί ή πρόκειται να ενταχθούν στο ευρωπαϊκό οικολογικό Δίκτυο Natura 2000 και περιλαμβάνουν:

- την πρόληψη και αντιμετώπιση δευτερογενούς ρύπανσης από βυθισμένες ποσότητες πετρελαιοειδών καταλοίπων και την αντιμετώπιση τυχόν επαναπροβολής των ακτών για τουλάχιστον 12 μήνες από την ολοκλήρωση των εργασιών καθαρισμού,
- την εκπλήρωση των υποχρεώσεων του υπεύθυνου φορέα εκμετάλλευσης σύμφωνα με το Π.Δ. 148/2009, με προτεραιότητα την υποβολή μελέτης αποκατάστασης εντός 20 ημερών,
- την άμεση ανέλκυση του βυθισμένου δεξαμενοπλοίου σε εφαρμογή του Π.Δ. 55/1998 «Προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος» και του Ν. 2881/2001 «Ρύθμιση θεμάτων ανέλκυσης ναυαγίων και άλλες διατάξεις» για την αποτροπή πρόκλησης περαιτέρω περιβαλλοντικής ζημίας.

Από το πρόσφατο ναυάγιο βγήκε ξανά στην επιφάνεια το καυτό θέμα της ανέλκυσης των πλοίων, όπως για παράδειγμα το «SEA DIAMOND», κάνοντας για άλλη μία φορά επίκαιρο το ζήτημα της περιβαλλοντικής καταστροφής. «Τα ναυάγια που αποτελούν περιβαλλοντικό πρόβλημα και θα ανελκυστούν. Ξεκινάμε από το «CABRERA», συνεχίζουμε με το «ΑΓΙΑ ΖΩΝΗ II» και προχωράμε με τα υπόλοιπα. Η προσπάθειά μας είναι ο Σαρωνικός, το Αιγαίο και το Ιόνιο να απαλλαγούν από τέτοιες «βόμβες» δήλωσε ο Υφυπουργός Ναυτιλίας, Νεκτάριος Σαντορινιός. Μέχρι στιγμής όμως, παραμένουμε στην σφαίρα των εξαγγελιών. Η έλλειψη άμεσων αποφάσεων και δράσεων οδηγεί εύλογα στην διατήρηση επιφυλάξεων ως προς το τελικό αποτέλεσμα, τόσο σε επίπεδο απόδοσης όσο και αποκατάστασης.

Πέραν από τις συνέπειες στο ευαίσθητο θαλάσσιο και παράκτιο οικοσύστημα, η ΕΕΠΦ, ως εθνικός χειριστής του διεθνούς προγράμματος Γαλάζια Σημεία, εκφράζει την ανησυχία της και για τις επιπτώσεις στον τουρισμό. Το πρόγραμμα βραβεύει ακτές κολύμβησης που διακρίνονται από καθαρά νερά, σωστή

Το ίδιο σημάιο ένα μήνα μετά (φωτ. Παναγιώτης Λατσούδης)

οργάνωση και σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον, συνδράμοντας στην αειφορική τουριστική ανάπτυξη. Είναι πράγματι τραγική ειρωνεία ότι η εκδήλωση για την ανακοίνωση των βραβευμένων με τη Γαλάζια Σημαία ακτών και μαρινών για το 2017 πραγματοποιήθηκε στην ακτή της Γλυφάδας, μία από τις παραλίες που επλήγησαν περισσότερο από τη θαλάσσια ρύπανση.

Σύμφωνα με τη μέχρι τώρα κατάσταση, οι υπόλοιπες βραβευμένες με Γαλάζια Σημαία ακτές στην περιοχή δεν έχουν πληγεί, ενώ οι βραβευμένες μαρίνες εφάρμοσαν άμεσα τα μέτρα προστασίας (πλωτά φράγματα), όπως προβλέπουν άλλωστε και τα κριτήρια της Γαλάζιας Σημαίας, και απέφυγαν τη ρύπανση. Αυτό όμως δεν πρέπει να προκαλέσει εφησυχασμό, καθώς δεν έχει τελειώσει η περιπέτεια αυτής της πετρελαιοκηλίδας, ενώ κανένας δεν μπορεί να μας εξασφαλίσει ότι κάτι ανάλογο δεν θα ξανασυμβεί στο μέλλον.

Με αίσημα ευθύνης ζητάμε και απαιτούμε από την πολιτεία:

- Τη συνεχή και λεπτομερή ενημέρωση από τις αρμόδιες αρχές (Υπουργείο Ναυτιλίας, Λιμενικό Σώμα) για την εξέλιξη της απορρύπανσης θάλασσας, ακτών και βυθού.
- Τη διεξοδική διερεύνηση των πραγματικών αιτίων και των τυχόν ευθυνών, καθώς υπάρχουν ερωτήματα για το πώς φτάσαμε στην κατάσταση αυτή.
- Την εξέταση σε βάθος και παρακολούθηση των επιπτώσεων στο θαλάσσιο φυσικό περιβάλλον και τη βιοποικιλότητα, από αρμόδιους επιστημονικούς φορείς, με την πλήρη στήριξη της Διοίκησης.
- Τη λήψη ουσιαστικών μέτρων πρόληψης για τα υπερήλικα και ακατάλληλα πλοία, ελέγχους, και εφαρμογή της νομοθεσίας.
- Την κατάρτιση σχεδίου έκτακτης ανάγκης, καθώς σε μία περιοχή με τόσο μεγάλη κίνηση δεξαμενόπλοιων και άλλων σκαφών θα εξακολουθήσει να υπάρχει η δαμόκλειος σπάθη ενός μελλοντικού ατυχήματος πάνω από τις ακτές και τη θαλάσσια ζωή του Σαρωνικού.

Η ΕΕΠΦ θα συμβάλλει με κάθε τρόπο σε συνεργασία με τους πληγέντες δήμους αλλά και άλλους φορείς στην ευαισθητοποίηση των πολιτών και ιδιαίτερα των νέων μέσα από προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Μόνο με την κινητοποίηση όλων θα υπάρξει ένα σαφές μήνυμα για ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου και λήψη αυστηρών μέτρων για αυτούς που ρυπαίνουν. ■

Σταμάτης Σκαμπαρδώνης

φωτ. Άρης Βιδάλης

Τα 25 χρόνια της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, του Δικτύου Natura 2000 και του Life στην Ελλάδα: Αποτίμηση, Αξιολόγηση και Προοπτικές

Καλωσόρισμα στην επετειακή ημερίδα της 22ας Μαΐου 2017 από τον **Γιώργο Πολίτη**, Γενικό Γραμματέα της Ελληνικής Εταιρείας Προστασίας της Φύσης

Κύριε Υπουργέ Περιβάλλοντος, κυρία Πρόεδρε της Επιτροπής Περιβάλλοντος της Βουλής, κυρίες και κύριοι βουλευτές, κύριε επίτιμη Πρόεδρε, κυρία και κύριε Αντιπρόεδρε, κυρίες και κύριοι σύμβουλοι, πάρεδροι και εισηγητές του Συμβουλίου της Επικρατείας, στελέχη της Διοίκησης, του Συνηγούρου του Πολίτη και των αδελφών περιβαλλοντικών οργανώσεων, πρόεδροι Φορέων Διαχείρισης, συνάδελφοι εισηγούροι, φίλες και φίλοι της ελληνικής φύσης και της Ελληνικής Εταιρείας Προστασίας της Φύσης, αγαπητές εισηγήτριες, αγαπητοί εισηγητές

Γιορτάζουμε σήμερα τα 25 χρόνια ισχύος της Οδηγίας για τους Οικοτόπους και λειτουργίας του χρηματοδοτικού μέσου Life. Η δημιουργία του Δικτύου Natura 2000 αποτελεί αναμφίβολα ένα ξεχωριστό, μοναδικό ευχέρισμα για την προστασία και διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος και, μέσω αυτής, για την αειφόρο ανάπτυξη, στην κλίμακα μίας, σχεδόν ολόκληρης, ηπείρου.

Στις 21 Μαΐου 2012, στην αίθουσα αυτή του

Γραφείου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που μας φιλοξενεί σήμερα, η ΕΕΠΦ είχε οργανώσει μία επετειακή εκδήλωση για τον εορτασμό της εικοσαετίας της Οδηγίας για τους Οικοτόπους, με μεγάλη επιτυχία. Αξίζει να σημειώσω ότι όπως είχαμε πληροφορηθεί τότε, μία μόνο αντίστοιχη εκδήλωση είχε οργανωθεί την ίδια εκείνη ημέρα, από μία περιβαλλοντική οργάνωση στη Δανία.

Σήμερα, πέντε χρόνια αργότερα, στην ίδια -κατάμεστη- αίθουσα, η ΕΕΠΦ σας προσκάλεσε για να γιορτάσουμε την επέτειο των 25 χρόνων της Οδηγίας και του Life, να δούμε τη μέχρι τώρα πρόοδο στην υλοποίηση του Δικτύου Natura 2000, τις νεώτερες εξελίξεις και τις προοπτικές που διαγράφονται τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και για τη χώρα μας.

Μαζί με τη σημαντική αυτή επέτειο γιορτάζουμε και τη δράση της ΕΕΠΦ, η οποία πιστή στο όραμα των ιδρυτών της και στους στόχους της αγωνίζεται εδώ και εξήντα έξι χρόνια για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και για την αρμονική συνύπαρξη Φύσης και Ανθρώπου. Μαζί γιορτάζουμε και τα 2 έργα Life της Εταιρείας μας που βρίσκονται σε πλήρη εξέλιξη.

Ευχαριστώ όλους εσάς που είστε εδώ μαζί μας σήμερα, τους συναδέλφους μου στο διοικητικό συμβούλιο της ΕΕΠΦ και τα εξ αυτών μέλη της οργανωτικής-επιστημονικής επιτροπής της σημερινής επετειακής ημερίδας και τα στελέχη της Εταιρείας, το Πράσινο Ταμείο που υποστηρίζει οικονομικά την εκδήλωση και το Γραφείο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Ελλάδα, που μας φιλοξενεί σήμερα για μία ακόμη φορά στην υπέροχη αυτή αίθουσα.

φωτ. Άρης Βιδάλης

Η προστασία της φύσης δεν αποτελεί τροχοπέδη για την ανάπτυξη

Χαιρετισμός από τον Αν. ΥΠΕΝ, Σωκράτη Φάμελλο

Ξεκινώ τον χαιρετισμό μου στην επιστημονική ημερίδα που διοργανώνει σήμερα η Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης με αφορμή τη συμπλήρωση των 25 χρόνων της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, του Δικτύου Natura 2000 και του Life στην Ελλάδα, αναφέροντας ότι πρόθεση της κυβέρνησης είναι η επιτάχυνση στα θέματα άσκησης πολιτικής, όσον αφορά στην προστασία των υγροτόπων, της άγριας πανίδας και χλωρίδας και της άγριας ορνιθοπανίδας. Ωστόσο δεν έχει ακόμα επιτευχθεί το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Έως σήμερα, έχουν ενταχθεί 419 περιοχές στο Δίκτυο Natura 2000, που αντιστοιχούν στο 27% της έκτασης της χώρας μας, ενώ λειτουργούν 28 Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, των οποίων οι περιοχές ευθύνης αντιστοιχούν περίπου στο 23% της έκτασης του Δικτύου.

Όπως είναι γνωστό, οι Φορείς αυτοί ανανέωναν για δέκα χρόνια τη λειτουργία τους μέσα από τα Ευρωπαϊκά προγράμματα και την τελευταία διετία η ελληνική Πολιτεία κατόρθωσε, μέσω του Πράσινου Ταμείου, τη συντήρηση της μισθοδοσίας τους. Όμως, πληθαίνουν οι προειδοποιήσεις και οι καταδικαστικές αποφάσεις από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, λόγω της ανυπαρξίας θεσμικού πλαισίου, σχετικά με την προστασία αυτών των περιοχών, αλλά και της έλλειψης ειδικών περιβαλλοντικών μελετών, συμπεριλαμβανομένων και των θαλάσσιων περιοχών προστασίας, που όφειλαν να έχουν εκπονηθεί εδώ και μια επταετία.

Οφείλουμε ως χώρα να κάνουμε μια σοβαρή επιτάχυνση στα ζητήματα προστασίας της φύσης. Προσπαθούμε και επιταχύνουμε –με ελάχιστους ανθρώπινους πόρους– την εκπόνηση των Προεδρικών Διαταγμάτων, είτε για τον Κυπαρισσιακό Κόλπο, είτε για τις θαλάσσιες περιοχές Natura, είτε για τον Όλυμπο κ.ά. περιοχές. Όμως, το σημαντικότερο είναι να ξεκινήσουν οι ειδικές περιβαλλοντικές μελέτες για όλες τις περιοχές του οικολογικού Δικτύου Natura 2000, οι οποίες αντιστοιχούν σε ένα πρόγραμμα περίπου 17 εκατ. ευρώ, που θα καταλήξουν σε Προεδρικά Διατάγματα για όλες τις περιοχές Natura 2000 της Ελλάδας και μέσα στο καλοκαίρι να ετοιμαστεί το σχέδιο νόμου το οποίο θα δημιουργήσει ένα μόνιμο εθνικό σύστημα διοίκησης και διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος, που θα στηρίζεται στους Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και θα καλύπτει πάνω από το 90% του οικολογικού απο-

θέματος της χώρας.

Έχουμε αναλάβει δημόσια τη δέσμευση να χρηματοδοτούνται οι Φορείς από τον κρατικό προϋπολογισμό και να τους δοθεί η δυνατότητα να έχουν συμμετοχή σε ανταγωνιστικά προγράμματα. Ταυτόχρονα, να αποτελέσουν εργαλείο τοπικής ανάπτυξης, να συνδεθούν με την τοπική οικονομία και εργασία. Διότι θεωρούμε ότι το οικολογικό απόθεμα της χώρας μας αποτελεί αξία που δημιουργεί εργασία, εισόδημα, κοινωνική πρόοδο και συνοχή, ενώ πολλαπλασιάζει το ίδιο το περιβαλλοντικό απόθεμα. Τίθεται λοιπόν εύλογα το ζήτημα των ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων, με δεδομένο ότι η Ελλάδα κατέχει το 35% της βιοποικιλότητας της Ευρώπης, ενώ το ποσοστό της χώρας που αντιστοιχεί στη συνολική έκταση και τον πληθυσμό της Ευρώπης είναι μόλις στο 3%. Εφόσον η χώρα έχει την τύχη να φιλοξενεί στο έδαφός της αυτό το σπουδαίο οικολογικό απόθεμα, θα πρέπει και η Ευρώπη να ασκεί τις κατάλληλες πολιτικές, μέσω των κατάλληλων οικονομικών εργαλείων, για την προστασία και διατήρηση αυτού του αποθέματος, κάτι που έχουμε συζητήσει και σε εθνικό και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μέσω της Συνόδου των Υπουργών Περιβάλλοντος και των Ευρωπαίων Επιτρόπων.

Επιπλέον, θα πρέπει να καταστεί σαφές στη δημόσια συζήτηση ότι η προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας δεν αποτελούν τροχοπέδη για την ανάπτυξη της χώρας, ιδιαίτερα σήμερα που πολλά μεγάλα projects συνδέονται με τη φύση και απαιτούν αδειοδότηση. Παράδειγμα είναι η επένδυση του Ελληνικού και η πρόσφατη πράξη χαρακτηρισμού, η οποία κατέληξε στον χαρακτηρισμό μόλις του 6 τοις χιλίοις της συνολικής έκτασης

φωτ.: Άρης Βιδάλης

των 6.200 στρεμμάτων, όχι ως δάσος, αλλά ως δασοική έκταση. Αποτελεί επιτάχυνση και όχι αναστολή της επένδυσης η πράξη χαρακτηρισμού, διότι προσδιορίζει το πλαίσιο του σχεδιασμού, τους κανόνες και την οριοθέτηση του χώρου. Όποιος ισχυρίζεται δημόσια ότι θα μπορούσε να αποφευχθεί η πράξη χαρακτηρισμού όχι μόνο ψεύδεται, αλλά ο λόγος του αντιβαίνει τις επιταγές του Συντάγματος.

Το περιβάλλον αποτελεί ταυτόχρονα αξία και ταυτότητα για τη χώρα μας και οφείλουμε να το λαμβάνουμε υπόψη μας σε όλα τα στάδια του αναπτυξιακού σχεδιασμού της χώρας, ανατροφοδοτώ-

ντας το. Όσο για το πρόγραμμα LIFE, αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο και συμβάλλει στην ανάπτυξη καινοτόμων περιβαλλοντικών πολιτικών. Έχουμε ήδη υλοποιήσει πάνω από 70 έργα LIFE για τη φύση και τη βιοποικιλότητα στη χώρα μας, μέσω του συγκεκριμένου προγράμματος, που αντιστοιχούν σε χρηματοδότηση άνω των 65 εκατ. ευρώ. Μαζί με την κοινωνία που είναι το βασικό μας στήριγμα για την προστασία του περιβάλλοντος, μπορούμε να τροφοδοτήσουμε με νέο ρόλο και την επιστημονική κοινότητα, ιδιαίτερα τους νέους επιστήμονες, που συμμετέχουν στα έργα LIFE. ■

Χαιρετισμός από την κ. Κατερίνα Ιγγλέζη*

Είμαι ιδιαίτερα χαρούμενη που βρίσκομαι σήμερα εδώ σε αυτή την πολλαπλή επέτειο και ευχαριστώ για την πρόσκληση. Ανήμερα του εορτασμού για τη Βιοποικιλότητα, γιορτάζουμε τα 25 χρόνια του Δικτύου Natura 2000, της Οδηγίας των Οικοτόπων αλλά και του προγράμματος Life.

Είναι πλέον πολλά τα χρόνια, που έχουν περάσει και λέξεις όπως «βιοποικιλότητα», «οικότοπος», «προστατευόμενες περιοχές», «διαχείριση φυσικού πλούτου», «κλιματική αλλαγή», «οικολογική ισορροπία» είναι οικείες και νοηματοδοτούνται, όχι μόνο από τους επιστήμονες αλλά αποτελούν κομμάτι της καθημερινότητας πολλών ανθρώπων.

Από το 1992 και την υπογραφή της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα έχουν γίνει πολλά βήματα, σε θεσμικό επίπεδο, αλλά κυρίως στο επίπεδο της αναγνώρισης της αξίας της και της ανάγκης προστασίας και αποκατάστασης καθώς και στην ένταξή της στις πολιτικές για την αειφορία.

Παρόλα αυτά, όμως, η ύπαρξη ισχυρής πολιτικής, ευρωπαϊκής και εθνικής, για το φυσικό περιβάλλον, με σκοπό τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την αειφορική του διαχείριση, παραμένει επίκαιρη. Η περιβαλλοντική προστασία και η διακυβέρνηση του φυσικού περιβάλλοντος δεν είναι απλά τυπικές υποχρεώσεις που απορρέουν από μια Οδηγία. Θα έπρεπε, ιδίως για τη χώρα μας λόγω της εξαιρετικά πλούσιας βιοποικιλότητας, να αποτελούν βασική πολιτική επιλογή, που να διαπερνά κάθε τομεακή πολιτική και αναπτυξιακό σχεδιασμό. Κι αυτό γιατί τα φυσικά οικοσυστήματα είναι οι πολυτιμότεροι πόροι, που στηρίζουν τη δασοπονία, την κτηνοτροφία και την αλιεία, παρέχουν

καθαρό νερό και αποτελούν πόρους που δεν μπορούμε ούτε να αναπληρώσουμε ούτε να εξαγοράσουμε, εφόσον εκλείψουν. Πέραν αυτού όμως είναι ένα πεδίο στο οποίο μπορεί να αναπτυχθεί ένα διαφορετικό παραγωγικό πρότυπο, να αναδειχθεί η κοινωνική οικονομία, η μικρή κλίμακα, η τοπική παραγωγή και κατανάλωση και εν τέλει να αποτελέσει το φυσικό περιβάλλον καταλύτη για την παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας.

Εφόσον αναγνωρίζουμε, λοιπόν, την αξία της διατήρησης της φύσης, καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε την πρόκληση της διαμόρφωσης πολιτικών που εξασφαλίζουν το δικαίωμα όλων των πολιτών στις περιβαλλοντικές υπηρεσίες των φυσικών οικοσυστημάτων και επενδύουν στην αειφορική παραγωγική τους ανασυγκρότηση. Οι πολιτικές αυτές δεν μπορεί παρά να αναπτύσσονται σε βάθος χρόνου, να έχουν ορίζοντα δεκαετιών και για το λόγο αυτό είναι αναγκαίος ο μακροχρόνιος σχεδιασμός και η στοχοθέτηση.

Είμαστε πλέον στην περίοδο που θα πρέπει να κάνουμε τον απολογισμό των έως τώρα πολιτικών, στρατηγικών και δράσεων, να ανοίξει ο διάλογος για τη Στρατηγική για την Βιοποικιλότητα μετά το 2020 καθώς και για την Εθνική Δασική Πολιτική. Είναι η στιγμή που η εφαρμογή της πολιτικής για το φυσικό περιβάλλον θα πρέπει να χρηματοδοτηθεί σταθερά και να υπάρξει δημοκρατικός και κοινωνικός έλεγχος.

Τα 25 χρόνια, λοιπόν, δεν πέρασαν άκαρπα για τη χώρα. Η κατάσταση των προστατευόμενων περιοχών κρίνεται καλή, παρά τις πιέσεις που διαχρονικά ασκούνται. Θεωρώ πολύ σημαντικό ότι το Δίκτυο Natura 2000 είναι ένα ανοιχτό, δυναμικό και ζωντανό δίκτυο που διασφαλίζει τη διατήρηση οικοτόπων και ειδών ενώ ταυτόχρονα επιτρέπει την ανθρώπινη δραστηριότητα. Κι αυτό έχει επιτευχθεί

* Η Κατερίνα Ιγγλέζη είναι δασολόγος, βουλευτής Νομού Χαλκιδικής του ΣΥΡΙΖΑ και Πρόεδρος της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Προστασίας Περιβάλλοντος της Βουλής.

σε μεγάλο βαθμό γιατί η δομή οργάνωσης του εθνικού συστήματος προστασίας και διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας, παρά τα προβλήματα και τις παθογένειες, έχει σε σημαντικό βαθμό χαρακτηριστικά πολιτικής εκ των κάτω προς τα άνω (bottom up). Μέσα από το σχήμα των Φορέων Διαχείρισης έχει επιτευχθεί η τοπική διαβούλευση και ο δημοκρατικός έλεγχος μέσω των Διοικητικών Συμβουλίων, η ενημέρωση των τοπικών κοινωνιών και η συμμετοχή τους στις αποφάσεις, η διαχείριση μεγάλων και σημαντικών προστατευόμενων περιοχών, η τοπική παρουσία ειδικευμένου επιστημονικού δυναμικού ενώ ταυτόχρονα το κράτος διατηρεί τον εγγυητικό του ρόλο στη διατήρηση της βιοποικιλότητας.

φωτ. Άρης Βιδάλης

Σήμερα, παρόλα αυτά, πολλές προκλήσεις υφίστανται. Το Δίκτυο Natura 2000 θα πρέπει να συνεχίσει να εξελίσσεται, κυρίως στο θαλάσσιο χώρο, αλλά πρωτίστως θα πρέπει να λειτουργήσει αποτελεσματικά στην πράξη. Θα πρέπει να ολοκληρωθούν οι Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες, τα Προεδρικά Διατάγματα και τα Σχέδια Διαχείρισης για όλες τις περιοχές προστασίας της φύσης, να υπάρξει αποτελεσματική διαχείριση των τύπων οικοτόπων και των ενδιαιτημάτων όπως και αποκατάσταση υποβαθμισμένων οικοτόπων.

Η πρόκληση της κλιματικής αλλαγής επηρεάζει άμεσα τη διαχείριση των φυσικών οικοσυστημάτων που θα πρέπει να προσαρμοστεί και ταυτόχρονα να αυξήσει τη συμβολή τους στην άμβλυνση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Για το λόγο

αυτό θα πρέπει να υιοθετηθούν εθνικοί στόχοι και σχέδια δράσης για τη βιοποικιλότητα, τη δασοκάλυψη, την αποκατάσταση υποβαθμισμένων λιβαδιών και την προστασία του εδάφους.

Διαχρονική πρόκληση, όμως, παραμένει η ενσωμάτωση των αναγκών διατήρησης της βιοποικιλότητας στις τομεακές πολιτικές. Το ζητούμενο είναι να ενταχθούν σε έναν ενιαίο σχεδιασμό, να υπάρξει δέσμευση στην υλοποίηση της στρατηγικής, υιοθέτηση συγκεκριμένου προγράμματος εφαρμογής και παρακολούθηση της αποτελεσματικότητάς του.

Είναι δυνατή η διατήρηση της πλούσιας βιοποικιλότητας της χώρας με ουσιαστικές αλλαγές στην πολιτική και στην πράξη. ■

Κουκουβάγια ταΐζει το μικρό της (φωτ. Νίκος Πέτρου)

Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους. 25 έτη

Αθανάσιος Ράντος*

την αναγκαία, πλέον, συνεκτίμησή του στη λήψη κάθε κανονιστικού ή ατομικού μέτρου, που μπορεί να θίξει μια προστατευόμενη περιοχή. Κι αυτό, βέβαια, από μόνο του δεν είναι μία αμελητέα παράμετρος, καθώς, πριν από 25 χρόνια στον τόπο μας, οι σχετικές συζητήσεις δεν αφορούσαν παρά έναν περιορισμένο κύκλο εξειδικευμένων πολιτών. Η κύρια όμως επιτυχία είναι η ουσιαστική ικανοποίηση των στόχων της οδηγίας. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι πολύτιμα περιβαλλοντικά αποθέματα διασώθηκαν από την πλήρη υποβάθμιση ή και την ολοκληρωτική καταστροφή χάρη στη θέσπιση και λειτουργία του συστήματος. Μπορεί ο καθένας να έχει ό,τι γνώμη θέλει για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Θα είναι, όμως, άδικος αν αμφισβητήσει το γεγονός ότι, μαζί με πολλούς άλλους τομείς, η Ένωση έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην περιβαλλοντική προστασία σε όλη την ήπειρο και, πάντως, οπωσδήποτε στη χώρα μας.

Ήδη 25 έτη από τη θέσπιση της Οδηγίας Natura... Ακούμε πολλές φορές, ακόμη και σε καθημερινές συζητήσεις απλών πολιτών, ότι το τάδε ακίνητο είναι ή δεν είναι “σε περιοχή Natura”. Μπορεί για άλλους να είναι ευχή και για άλλους κατάρα. Όλοι, όμως, καταλαβαίνουν το νόημα. Ξέρουν ότι μιλούν για μία περιοχή που προστατεύεται για περιβαλλοντικούς λόγους. Και μόνο, λοιπόν, το γεγονός ότι μια παλιά λέξη μιας νεκρής γλώσσας έχει μπει για τα καλά στο σύγχρονο λεξιλόγιο του μέσου πολίτη, δείχνει την απροσδόκητα μεγάλη επιτυχία του συστήματος που εγκαθίδρυσε μία κοινοτική οδηγία.

Αλλά η επιτυχία του δεν συνίσταται μόνον στην εισδοχή του στην καθημερινότητά μας και

Το Συμβούλιο της Επικρατείας, τόσο σε Ολομέλεια όσο και το Ε΄ Τμήμα του, είναι υπερήφανο για την ουσιαστική του συμβολή στην ερμηνεία και εφαρμογή της Οδηγίας, όπως αυτή θα καταφανεί, ελπίζω, στην επακολουθούσα εισήγηση του συναδέλφου, Παρέδρου στο Ε΄ Τμήμα του Δικαστηρίου, Δημήτρη Πυργάκη. Σε κάθε περίπτωση, το Δικαστήριο, με νηφαλιότητα, ψυχραιμία και συνεκτίμηση όλων των παραγόντων, θα συνεχίσει να αφήνει το αποτύπωμά του στην προστασία του περιβάλλοντος, όπως άλλωστε επιτάσσει το Σύνταγμα, για το καλό της οργανωμένης διαβίωσης όλων μας σε μία κοινωνία, όπου ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος θα συμβαδίζουν αρμονικά.

* Ο Αθανάσιος Ράντος είναι Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας και Πρόεδρος του Ε΄ Τμήματος του Δικαστηρίου.

Πεζοπορία στα βουνά του Καφηρέα, μια περιοχή που απειλείται άμεσα από την εγκατάσταση αιολικών πάρκων (φωτ. Άρης Βιδάλης)

Τοπίο στον Όλυμπο (φωτ. Άρης Βιδάλης)

Η Οδηγία των Οικοτόπων και το Life 25 χρόνια μετά: προοπτικές

Φώτης Παπούλιας*

Η οδηγία Οικοτόπων, μαζί με την οδηγία των Πτηνών αποτελούν το πιο φιλόδοξο εγχείρημα για τη βιοποικιλότητα στην Ευρώπη. Το Δίκτυο Natura 2000 θέτει τη βάση για τη διατήρηση της φύσης σε ολόκληρη την Ευρώπη και, χάρη στη στενή συνεργασία με τα κράτη μέλη, αποτελεί σήμερα παγκοσμίως υπόδειγμα διεθνικής συνεργασίας για τη θέσπιση δικτύων προστατευόμενων περιοχών.

Η έκταση του Δικτύου είναι σήμερα εντυπωσιακή (18% της χερσαίας επιφάνειας της ΕΕ, πάνω από 7% της θαλάσσιας έκτασης), και έχει κινητοποιήσει πληθώρα φορέων (αρμόδιες αρχές, φορείς διαχείρισης περιοχών, ΜΚΟ, εθελοντές, αγρότες, αλιείς και άλλοι χρήστες των περιοχών, επιστήμονες, εκπαιδευτικοί, οικονομικοί κύκλοι) για την υλοποίηση στοχευμένων και αποτελεσματικών δράσεων με χειροπιαστά αποτελέσματα (ανάκαμψη απειλούμενων ειδών, ανάσχεση της απώλειας οικοτόπων).

* Ο Φώτης Παπούλιας είναι Συντονιστής Πολιτικής στο Τμήμα Φύσης της ΓΔ Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι απόψεις που διατυπώνονται στο άρθρο είναι προσωπικές και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελούν θέσεις της Επιτροπής.

Το πρόγραμμα LIFE συνεισέφερε σημαντικά στη δημιουργία και τη λειτουργία του Δικτύου, μέσα από την απογραφή και χαρτογράφηση κατάλληλων περιοχών και κυρίως με τη χρηματοδότηση συγκεκριμένων δράσεων προστασίας και αποκατάστασης οικοσυστημάτων. Η αφοσίωση και τα αποτελέσματά της δράσης των δικαιούχων των έργων LIFE αποτελούν λαμπρά παραδείγματα του τι μπορεί να γίνει όταν ικανές και εμπνευσμένες ομάδες έχουν φιλόδοξους στόχους, καλοσχεδιασμένα έργα και επαρκείς πόρους.

Παράλληλα υπάρχει αυξανόμενη αναγνώριση των πολλαπλών κοινωνικοοικονομικών υπηρεσιών των προστατευόμενων οικοσυστημάτων του Δικτύου Natura 2000 και συνειδητοποίηση ότι οι επενδύσεις στη φύση μπορούν να είναι πολλαπλά ανταποδοτικές εφόσον τα είδη και οι οικοτόποι είναι υγιείς.

Έλεγχος καταλληλότητας (fitness check) και σχέδιο δράσης

Η Επιτροπή διεξήγαγε το 2016 μία διεξοδική αξιολόγηση των οδηγιών πτηνών και οικοτόπων, στηριζόμενη σε μια ευρύτατη διαδικασία συλλογής

στοιχείων και δημόσιας διαβούλευσης.

Αυτός ο «Έλεγχος Καταλληλότητας» (Fitness Check) κατέληξε στο συνολικό συμπέρασμα ότι οι οδηγίες για τη φύση είναι κατάλληλες για το σκοπό για τον οποίο προορίζονται, αλλά η πλήρης επίτευξη των στόχων τους και η αξιοποίηση των πλήρων δυνατοτήτων τους θα εξαρτηθεί από την ουσιαστική βελτίωση της εφαρμογής τους όσον αφορά τόσο την αποτελεσματικότητα όσο και την αποδοτικότητα, σε συνεργασία με τα διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη στα κράτη μέλη και σε ολόκληρη την ΕΕ, με σκοπό την επίτευξη απτών αποτελεσμάτων στην πράξη.

Με βάση τα αναλυτικά ευρήματα του ελέγχου καταλληλότητας η Επιτροπή υιοθέτησε στα τέλη Απριλίου 2017 ένα σχέδιο δράσης που φιλοδοξεί:

- να αξιοποιήσει όλο το δυναμικό των οδηγιών ώστε να έχουμε υγιή οικοσυστήματα των οποίων οι υπηρεσίες ωφελούν τους ανθρώπους, τη φύση και την οικονομία,
- να ενισχύσει τη συμβολή των οδηγιών στο στόχο της ανάσχεσης της απώλειας βιοποικιλότητας και των οικοσυστημικών υπηρεσιών έως το 2020,
- να βελτιώσει τη συνοχή των οδηγιών με τους ευρύτερους κοινωνικοοικονομικούς στόχους.

Το σχέδιο δράσης καλύπτει 4 περιοχές προτεραιότητας για καλύτερη εφαρμογή:

- A) καλύτερες κατευθυντήριες γραμμές και γνώση,
- B) μεγαλύτερη πολιτική στήριξη και τήρηση των υποχρεώσεων,
- Γ) ενίσχυση της χρηματοδότησης και των επενδύσεων για το Δίκτυο Natura 2000 και της συνέργειας με τα ευρωπαϊκά ταμεία, και
- Δ) καλύτερη επικοινωνία και άνοιγμα στην κοινωνία, με συμμετοχή των πολιτών, των ενδιαφερόμενων μερών και των τοπικών κοινωνιών.

Το σχέδιο δράσης περιλαμβάνει 15 δράσεις, έχει ένα χρονοδιάγραμμα έως τα τέλη του 2019, και η υλοποίησή τους θα γίνει κυρίως από τα κράτη μέλη, την Επιτροπή, την Επιτροπή Περιφερειών, και τα διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη (stakeholders).

Η καθεμία από τις 15 δράσεις αναλύεται σε μια σειρά από επιμέρους ενέργειες με συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα υλοποίησης. Όλες οι σχετικές πληροφορίες διατίθενται στην αντίστοιχη ιστοσελίδα της Επιτροπής http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/action_plan/index_en.htm

Στον ορεινό εποχιακό υγρότοπο της Σουβάδας, στο Καήλιδρομο (φωτ. Γιώργος Πολίτης)

Πρόκειται για ένα πολύ φιλόδοξο πρόγραμμα εργασίας για τα επόμενα 2,5 χρόνια που η επιτυχία του θα εξαρτηθεί από την ενεργό συμμετοχή όλων των πλευρών. Η κήρυξη της 21ης Μαΐου ως Ευρωπαϊκής ημέρας Natura 2000 είναι ένα συμβολικό πρώτο βήμα για την υλοποίηση του σχεδίου δράσης για τη φύση.

Για το σκοπό αυτό απαιτείται η ενεργοποίηση όχι μόνο των υπηρεσιών της Επιτροπής αλλά και των κρατών μελών και των διαφόρων ενδιαφερόμενων μερών. Ελπίζουμε λοιπόν το σχέδιο δράσης με όλες του τις λεπτομέρειες να αποτελέσει αντικείμενο προσοχής από αρχές και υπηρεσίες στην Ελλάδα καθώς και από σχετικούς φορείς και οργανώσεις, ώστε να συμμετάσχουν άμεσα στην υλοποίησή του και να επωφεληθούν στο μεγαλύτερο βαθμό.

Οι ΜΚΟ, όπως η ΕΕΠΦ, θα έχουν να παίξουν έναν ξεχωριστό ρόλο για όλους τους τομείς προτεραιότητας του σχεδίου δράσης, με βάση την πολυχρονη εμπειρία και αξιοπιστία τους, το ευρύ δίκτυο υποστηρικτών τους, και την ισχυρή δέσμευσή τους για διατήρηση και βελτίωση των φυσικών οικοσυστημάτων και της βιοποικιλότητας.

Μια δράση που αξίζει να επισημανθεί ιδιαίτερα για την Ελλάδα είναι οι διμερείς συναντήσεις που προβλέπονται ανάμεσα στις υπηρεσίες της Επιτροπής και τα κράτη μέλη, ώστε σε πνεύμα συνεργασίας, διαφάνειας και διαλόγου να εξεταστούν με τεκμηριωμένο τρόπο τα σημαντικότερα προβλήματα εφαρμογής και να προσδιοριστούν ρεαλιστικές λύσεις. Ελπίζουμε να οργανωθεί σύντομα και έγκαιρα ένας τέτοιος διάλογος και στην Ελλάδα.

Ελλάδα

Είναι κοινή διαπίστωση ότι ο πλούτος της βιοποικιλότητας της Ελλάδας και η ποικιλομορφία των τοπίων της αποτελούν ένα πελώριο φυσικό κεφάλαιο. Το Δίκτυο Natura 2000 αποτελεί ισχυρό εργαλείο για την προστασία και ανάδειξη αυτού του κεφαλαίου και αξίζει να αναγνωρίσουμε τα σημαντικά βήματα που έχουν γίνει έως τώρα για τη θέσπιση και λειτουργία του Δικτύου, με σταθερή στήριξη από την ΕΕ.

Παράλληλα, με την ευκαιρία της δημοσίευσης του Σχεδίου Δράσης για τη φύση, καθώς και της συμπλήρωσης 25 χρόνων από την υιοθέτηση της οδηγίας οικοτόπων, είναι χρήσιμο να επισημάσουμε εκείνα τα ζητήματα και τομείς όπου χρειάζεται άμεσα ουσιαστική δέσμευση και πρόοδος, ώστε όχι μόνο να τηρηθούν οι νομικές υποχρεώσεις της χώρας αλλά και να υπάρξει ορατή βελτίωση της κατάστασης των οικοσυστημάτων και αξιοποίηση των πολλαπλών κοινωνικο-οικονομικών ωφελειών τους. Ειδικότερα, οι σημαντικότερες εκκρεμότητες αφορούν τα εξής:

- Συμπλήρωση κενών σε θαλάσσιες περιοχές Η ολοκλήρωση του Δικτύου στο θαλάσσιο χώρο αποτελεί άμεση προτεραιότητα της σχεδίου δράσης για τη φύση και ευελπιστούμε ότι σύντομα θα διαβιβαστεί από την Ελλάδα ένας νέος κατάλογος θαλάσσιων περιοχών Natura 2000 που να καλύπτει τις σημαντικές ελλείψεις σε θαλάσσιους οικοτόπους και είδη, όπως αυτές έχουν καταγραφεί στα σχετικά βιογεωγραφικά σεμινάρια.
- Χαρακτηρισμός των περιοχών ως Ειδικές Ζώνες Διατήρησης - καθορισμός στόχων και μέτρων

Όρος Καθλίδρομο (φωτ. Γιώργος Πολίτης)

διατήρησης Ο χαρακτηρισμός των σημερινών Τόπων Κοινωνικής Σημασίας ως ΕΖΔ δεν αποτελεί μια τυπική υποχρέωση αλλά ένα ουσιαστικό μέτρο για την αποτελεσματική προστασία και διαχείριση των περιοχών, καθώς πρέπει να στηρίζεται σε συγκεκριμένους στόχους διατήρησης και στον προσδιορισμό αναλυτικών μέτρων διατήρησης για κάθε περιοχή. Δεδομένου ότι η προθεσμία που έθετε η οδηγία οικοτόπων για το χαρακτηρισμό αυτό έχει παρέλθει προ πολλού για την Ελλάδα, απαιτούνται άμεσα βήματα.

■ Θεσμική θωράκιση, λειτουργία και χρηματοδότηση των περιοχών Τα θέματα αυτά συνδέονται άμεσα με το χαρακτηρισμό των ΕΖΔ. Περιλαμβάνουν την ολοκλήρωση των Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών που εκκρεμούν (λαμβάνομένου υπόψη ότι μεγάλος αριθμός ΕΠΜ έχουν χρηματοδοτηθεί από ευρωπαϊκά ταμεία) και τη θέσπιση των σχετικών νομικών πράξεων και διαχειριστικών σχεδίων, ώστε το πλαίσιο διαχείρισης των περιοχών να είναι σαφές. Για τη λειτουργία των περιοχών στην πράξη θα πρέπει παράλληλα να διευκρινιστεί και υιοθετηθεί σύντομα ένα εθνικό σύστημα προστατευόμενων περιοχών στα πλαίσια του οποίου να προσδιορίζονται οι αρμοδιότητες και η δικινητική υποστήριξη των φορέων ή άλλων δομών

διαχείρισης, καθώς και πηγών χρηματοδότησης. Για το τελευταίο ζήτημα το Πλαίσιο Δράσης Προτεραιότητας που έχει καταρτίσει η Ελλάδα αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο για την αξιοποίηση διαθέσιμων ευρωπαϊκών ταμείων, ιδίως κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο.

■ Σύστημα παρακολούθησης της κατάστασης διατήρησης. Ως απαραίτητη προϋπόθεση για λήψη ορθολογικών αποφάσεων χρειάζεται να εδραιωθεί ένα εθνικό σύστημα εποπτείας για την εκτίμηση της κατάστασης διατήρησης οικοτόπων και ειδών τόσο εντός όσο και εκτός περιοχών Natura 2000, το οποίο θα επιτρέπει ταυτόχρονα στην Ελλάδα να παρέχει έγκαιρα στοιχεία για τις συνολικές Ευρωπαϊκές Εκθέσεις για την Κατάσταση της Φύσης.

■ Εξασφάλιση αποτελεσματικής προστασίας των περιοχών σε συνδυασμό με άλλες χρήσεις γης / πολιτικές, τήρηση νομοθεσίας Η αποτελεσματική προστασία και αποφυγή υποβάθμισης των περιοχών του Δικτύου από επιβλαβείς δραστηριότητες αποτελεί καίριο ζητούμενο στην Ελλάδα. Σημαντικό ρόλο εδώ παίζει η καλή εφαρμογή των διαδικασιών δέουσας εκτίμησης των επιπτώσεων έργων και σχεδίων σε περιοχές Natura 2000 τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο και στο ευρύτερο πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού (που αποτελεί και το πιο πρόσφορο πλαίσιο για έγκαιρη διάγνωση πιθανών συγκρούσεων με άλλες χρήσεις γης ή πολιτικές προτεραιότητες και για εξεύρεση ορθολογικών λύσεων) και η τήρηση των σχετικών περιβαλλοντικών όρων. Παράλληλα, χρειάζεται να εξασφαλιστεί αποτελεσματικός έλεγχος στις περιοχές του Δικτύου, ώστε να τηρούνται οι κανονισμοί και να αντιμετωπίζονται παράνομες ή ανεξέλεγκτες δραστηριότητες (με χαρακτηριστικό παράδειγμα τα φαινόμενα δηλητηρίασης σπάνιων αρπακτικών μέσων σε ΖΕΠ).

■ Ενημέρωση/ευαισθητοποίηση – Ανάδειξη/Αξιοποίηση των ωφελειών. Εικοσιπέντε χρόνια μετά την έκδοση της οδηγίας οικοτόπων και σχεδόν είκοσι από τη σύνταξη των εθνικών καταλόγων περιοχών Natura 2000 στην Ελλάδα, η συστηματική και συντονισμένη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σχετικά με το Δίκτυο εξακολουθεί να χωλαίνει, κάτι που συντηρεί παρανοήσεις για τους στόχους του και δεν επιτρέπει την ενεργό και εποικοδομητική ανάμιξη των διαφόρων αρμόδιων υπηρεσιών, τοπικών ή περιφερειακών αρχών, επαγγελματικών φορέων και των πολιτών γενικότερα. Συστατικό στοιχείο τέτοιων προσπαθειών πρέπει να είναι η κατανόηση και ανάδειξη των πολλαπλών υπηρεσιών των οικοσυστημάτων που προστατεύονται στις περιοχές στην Ελλάδα που μπορούν, σε συνδυασμό και με το πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα της χώρας, να συμβάλουν στην πραγματικά βιώσιμη ανάπτυξη. ■

1992 – 2017: 25 Χρόνια Natura 2000

Κατερίνα Στυλογιάννη*

Οδηγίες για τη Φύση

Οδηγία 92/43/ΕΟΚ

- Προστασία ειδών σε όλη την επικράτεια (Παρ. IV και V)
- Δίκτυο Natura 2000 (Παρ. I, II και III)

Οδηγία 2009/147/ΕΚ

- Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) για την ορνιθοπανίδα (Παρ. I)
- Προστασία ορνιθοπανίδας από δραστηριότητες (κυνήγι, εμπόριο κ.λπ.)

Δίκτυο Natura 2000

Τι είναι το Δίκτυο:

- Είναι ένα ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο περιοχών για τη διασφάλιση της διατήρησης ή την αποκατάσταση σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης των τύπων οικοτόπων και ειδών για τα οποία αυτές έχουν οριστεί.

Τι υποχρεώσεις συνεπάγεται:

- Στις περιοχές του Δικτύου Natura 2000 πρέπει:
 - Να εφαρμόζονται τα αναγκαία μέτρα διατήρησης και διαχείρισης των προστατευτέων αντικειμένων (κανονιστικά, διοικητικά ή συμβατικά).
 - Να αποφεύγεται η υποβάθμιση και η όχληση όταν αυτές έχουν σημαντικές επιπτώσεις.
 - Να εφαρμόζεται η δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεων σχεδίων έργων και δραστηριοτήτων.
- Οδηγία 92/43/ΕΚ – άρθρο 6

Ιστορική αναδρομή στην Ελλάδα

1985: Ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο η Οδηγία των Πτηνών (Οδηγία 79/409/ΕΟΚ, κωδ. 2009/147/ΕΚ).

1987: Υποβλήθηκαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΕ) οι πρώτες Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ), οι οποίες ήταν αποκλειστικά δασικές εκτάσεις.

1989: Συμπληρώθηκε ο κατάλογος των ΖΕΠ με τους Υγροτόπους Διεθνούς Σημασίας.

1994-1996: Εκπονήθηκε πρόγραμμα Life-Nature για την αναγνώριση υποψήφιων περιοχών για ένταξη στο Δίκτυο Natura 2000.

Πρόγραμμα Life-Nature

Παραδοτέα:

- Η πρώτη βιβλιογραφική αξιολόγηση της παρούσας και κατανομής των ειδών και τύπων οι-

κοτόπων κοινοτικού ενδιαφέροντος στην Ελλάδα.

- Η αναγνώριση σημαντικού αριθμού υποψήφιων περιοχών προς ένταξη στο Δίκτυο Natura 2000, ο γνωστός και ως «Επιστημονικός Κατάλογος».
- Τα Υπουργεία τ. ΠΕΧΩΔΕ και τ. Γεωργίας χρηματοδότησαν το 25% του προγράμματος.

Πώς αξιοποιήθηκε το Life

Η επεξεργασία των προτάσεων του προγράμματος Life-Nature από κοινή ομάδα εργασίας εκπροσώπων των Υπουργείων τ. ΠΕΧΩΔΕ και τ. Γεωργίας, **1996 και 1997:** Υποβλήθηκαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΕ) οι πρώτοι προτεινόμενοι Τόποι Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) και συμπληρώθηκε ο κατάλογος των ΖΕΠ.

1998: Ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο η Οδηγία των οικοτόπων (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ).

Ιστορική αναδρομή - συνέχεια

1999 – 2010: Συμπληρώθηκε το Δίκτυο των ΤΚΣ ως έχει σήμερα, με 11 διαδοχικές επιπλέον υποβολές περιοχών ή επικαιροποιήσεις στοιχείων, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα της Οδηγίας των Οικοτόπων.

2001-2010: Συμπληρώθηκε το Δίκτυο των ΖΕΠ ως έχει σήμερα, με 6 διαδοχικές επιπλέον υποβολές περιοχών ή επικαιροποιήσεις στοιχείων, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα της Οδηγίας των Πτηνών. Το **2006** εκδόθηκε ο πρώτος Κοινοτικός κατάλογος ΤΚΣ.

Συμπλήρωση Δικτύου ΤΚΣ

- Βασίστηκε στα αποτελέσματα των 3 χερσαίων Βιογεωγραφικών Σεμιναρίων της ΕΕ για τη Μεσογειακή ζώνη (1998, 1999, 2003), στο Βιογεωγραφικό Σεμινάριο για τη θαλάσσια Μεσογειακή ζώνη (2010) και στην είσοδο στην ΕΕ κυρίως της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας (2007).

- Οι εκκρεμότητες για τη συμπλήρωση του Δικτύου Natura 2000 των χερσαίων ΤΚΣ είναι μικρές και αφορούν κατά κύριο λόγο «επιστημονικές επιφυλάξεις» για συγκεκριμένα είδη και τύπους οικοτόπων.

- Οι εκκρεμότητες για τη συμπλήρωση του Δικτύου Natura 2000 των θαλασσιών ΤΚΣ είναι σημαντικές.

Συμπλήρωση Δικτύου ΖΕΠ

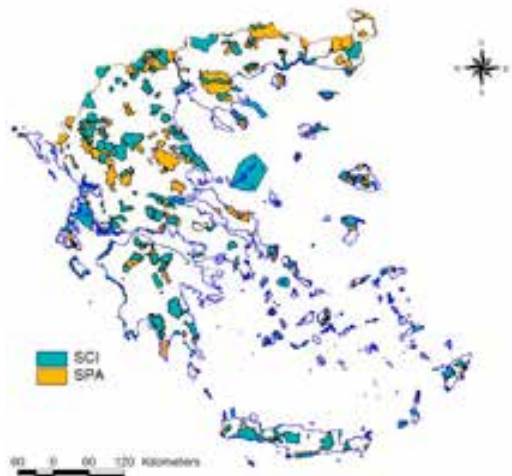
- Βασίστηκε στην απογραφή IBA2000 του BirdLife International.

* Η Κατερίνα Στυλογιάννη είναι αρμόδια για θέματα Βιοποικιλότητας και Προστατευόμενων Περιοχών στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

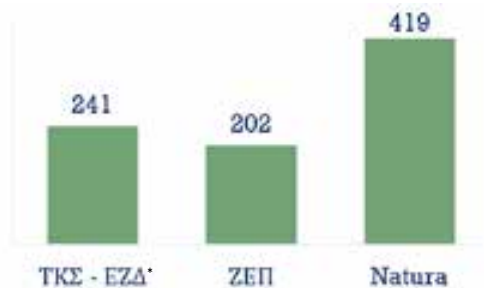
■ Η Ελλάδα καταδικάστηκε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο το 2007, διότι ο αριθμός και η συνολική επιφάνεια των ελληνικών ΖΕΠ υπολείπονταν σαφώς του αριθμού και της συνολικής επιφάνειας των εδαφών που πληρούν τις προϋποθέσεις κατάταξής τους σε ΖΕΠ (κατάλογος IBA 2000).

■ Μετά την υποβολή από την Ελλάδα σημαντικού αριθμού νέων ΖΕΠ, η υπόθεση αρχειοθετήθηκε από το Κολλέγιο των Επιτρόπων το Νοέμβριο 2011.

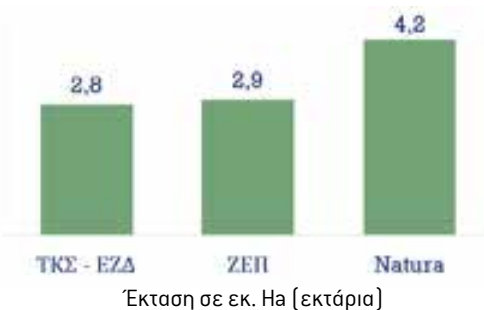
■ Σε εκκρεμότητα παραμένει ο χαρακτηρισμός θαλασσίων ΖΕΠ.

Το Δίκτυο Natura 2000 σήμερα

*ΕΖΔ= Ειδικές Ζώνες Διατήρησης

Προστασία των περιοχών Natura 2000

- Τμήμα του Δικτύου Natura 2000 είναι χαρακτηρισμένο σύμφωνα με τη δασική νομοθεσία (Κατάφυγια Άγριας Ζωής (ΚΑΖ), Εθνικοί Δρυμοί).
- Τμήμα του Δικτύου Natura 2000 (περίπου 25% της έκτασής του) είναι χαρακτηρισμένο σύμφωνα με το Ν.1650/86, όπως ισχύει.
- Με το Ν. 3937/11 οι ΤΚΣ χαρακτηρίστηκαν ως Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ).
- Θεσμοθετήθηκε η υποχρέωση προσδιορισμού και θεσμοθέτησης εθνικών και τοπικών (ανά περιοχή ή ομάδες περιοχών του Δικτύου Natura 2000) στόχων διατήρησης.
- Για τις περιοχές του Δικτύου Natura 2000 υπάρχουν προβλέψεις περιορισμών και απαγορεύσεων σε οριζόντιο επίπεδο:
 - Στο Ν. 3937/11.
 - Στα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις ανανεώσιμες μορφές ενέργειας, τη βιομηχανία, τον τουρισμό και τις υδατοκαλλιέργειες.
 - Στο Ν. 3851/10 για τις Ανανεώσιμες Μορφές Ενέργειας.
 - Στην εναρμόνιση της Οδηγίας 79/409/ΕΚ για τα είδη χαρακτηρισμού των ΖΕΠ (ΦΕΚ 415/Β/2012)
- Επίσης, υπάρχουν προβλέψεις:
 - Στα δασικά διαχειριστικά σχέδια και στα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα.
 - Στη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης (Ειδική Οικολογική Αξιολόγηση).
- Το 2008 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο καταδίκασε την Ελλάδα για τη μη θέσπιση και εφαρμογή ενός συνεκτικού, συγκεκριμένου και ολοκληρωμένου νομικού καθεστώτος, ικανού να εξασφαλίσει τη βιώσιμη διαχείριση και την αποτελεσματική προστασία των ΖΕΠ.

Η Ελλάδα, στο πλαίσιο συμμόρφωσης με την ανωτέρω καταδικαστική απόφαση:

- Εκπόνθησε τη μελέτη «Προσδιορισμός δραστηριοτήτων συμβατών με τα είδη χαρακτηρισμού των υφιστάμενων ΖΕΠ».
- Θεσμοθέτησε συμπληρωματική εναρμόνιση της Οδηγίας 2009/147/ΕΚ (ΦΕΚ 415/Β/2012).
- Η εφαρμογή της ΚΥΑ είναι υπό εξέταση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Διαχείριση των περιοχών Natura 2000

- Έχουν ιδρυθεί και λειτουργούν 28 Φορείς Διαχείρισης που καλύπτουν περίπου 1 εκ. εκτάρια του Δικτύου Natura 2000 (23% της έκτασης του Δικτύου).
- Οι Φορείς ιδρύθηκαν το 2003 αλλά παρουσιάζουν ουσιαστική δράση από το 2006. Μέχρι το 2015, η χρηματοδότησή τους γινόταν μέσω ΕΣΠΑ. Το 2016 και 2017, καλύπτονται οι λειτουργικές τους δαπάνες και οι μισθοδοσίες από το Πράσινο Ταμείο.
- Στις δασικές περιοχές δικαιοδοσία έχουν και οι Δασικές Υπηρεσίες.

Το έργο της εποπτείας

- Βάση δεδομένων με βιβλιογραφικές αναφορές και δεδομένα πεδίου.
- Εκθέσεις εφαρμογής των Οδηγιών για τη Φύση.
- Πρόταση Στόχων Διατήρησης και Ευνοϊκών Τιμών Αναφοράς.
- Πρόταση νέων περιοχών προς ένταξη στο Δίκτυο Natura 2000.
- Επικαιροποιημένη βάση δεδομένων περιοχών του Δικτύου Natura 2000.
- Πρόταση μελλοντικού προγράμματος παρακολούθησης.

Εκθέσεις εφαρμογής των δύο Οδηγιών

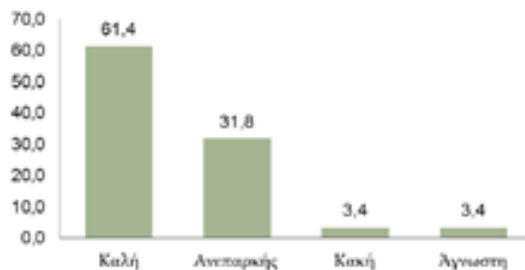
- Οι πλέον πρόσφατες εκθέσεις εφαρμογής υποβλήθηκαν τόσο για την Οδηγία των Οικοτόπων όσο και για την Οδηγία των Πουλιών (Δεκέμβριος 2014 – Αύγουστος 2015).
- Τα στοιχεία συλλέχθηκαν από το έργο της εποπτείας και αξιολόγησης της κατάστασης διατήρησης τύπων οικοτόπων και ειδών κοινωτικού ενδιαφέροντος τόσο από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ) όσο και από τους Φορείς Διαχείρισης.

http://cdr.eionet.europa.eu/gr/eu/art17/enwvka_q/
<http://www.biodiversity-info.gr/index.php/el/news-biodiversity/item/214-apotelesmata-katastasis-diatirisis-typon-oikotopon-eidon>
<http://cdr.eionet.europa.eu/gr/eu/art12/enwvbiuqa/>

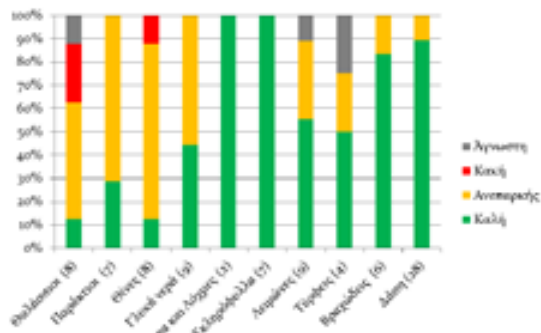
Κατάσταση διατήρησης: Τύποι οικοτόπων και είδη

Τύποι οικοτόπων

Κατάσταση διατήρησης αριθμού τύπων οικοτόπων σε ποσοστά %

Σε χειρότερη κατάσταση είναι οι θαλάσσιοι – παράκτιοι οικοτόποι και οι θίνες.

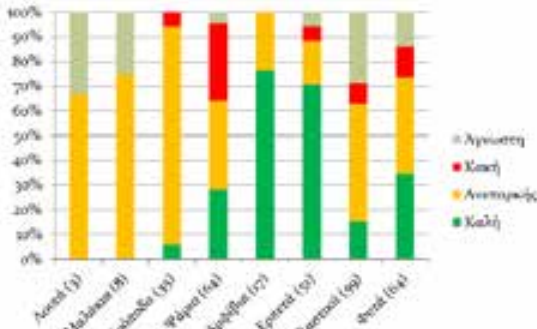
φωτ.: Άρης Βιδάλης

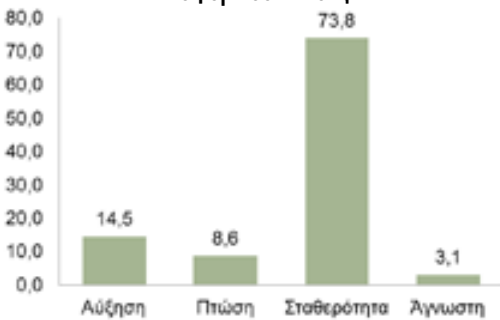
Είδη χλωρίδας & πανίδας

Κατάσταση διατήρησης αριθμού ειδών σε ποσοστά %

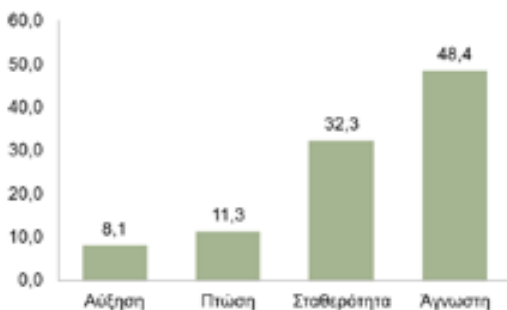

Σε καλύτερη κατάσταση διατήρησης βρίσκονται τα αμφίβια – ερπετά (με την εξαιρεση των θαλασσιών). Σε χειρότερη κατάσταση βρίσκονται τα ψάρια. Τα αρθρόποδα έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό ανεπαρκούς κατάστασης.

Είδη ορνιθοπανίδας

Τάση πληθυσμών (%): Αναπαραγόμενα είδη

Τάση πληθυσμών (%): Διαχειμάζοντα είδη

Τα επόμενα βήματα

■ Ολοκλήρωση του έργου εκπόνησης Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών, σχεδίων Π.Δ/των και σχεδίων διαχείρισης (έχει ενταχθεί στο ΕΣΠΑ 2014 – 2020).

- Καθορισμός ζωνών και όρων προστασίας – χρήσεων γης.
- Σύνταξη σχεδίων διαχείρισης.

■ Συμπλήρωση του Δικτύου Natura 2000 με θαλάσσιες περιοχές (ΖΕΠ και ΤΚΣ).

■ Επικαιροποίηση της βάσης δεδομένων των Τυποποιημένων Εντύπων Δεδομένων (Standard Data Forms - SDF) (ακριβής προσδιορισμός ορίων των τύπων οικοτόπων).

■ Θεσμοθέτηση Στόχων Διατήρησης.

■ Μόνιμο σύστημα εποπτείας/παρακολούθησης (συνεχής ροή δεδομένων πεδίου – ακριβέστερη πληροφορία – αντικειμενικότερα δεδομένα για αξιολόγηση).

■ Δέουσα εκτίμηση (τροποποίηση θεσμικού πλαισίου για αποτελεσματικότερη εφαρμογή του άρθρου 6 (6.3 και 6.4) της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ).

■ Δομή για τη διοίκηση και διαχείριση. (κατάρτιση νέου νομικού πλαισίου).

■ Ολοκλήρωση προγράμματος Life IP.

Εγκρίθηκε από την Ε.Ε. η πρόταση του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας «Ολοκληρωμένες δράσεις για τη διατήρηση και διαχείριση των οικοτόπων, ειδών και οικοσυστημάτων των περιοχών Natura 2000, στην Ελλάδα».

Συμμετέχοντες στο πρόγραμμα:

- Αποκεντρωμένη Διοίκηση Ηπείρου – Δυτικής Μακεδονίας
- Περιφέρεια Αττικής
- Περιφέρεια Κρήτης
- Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
- Πανεπιστήμιο Πάτρας
- Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
- WWF
- Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία

Το Δίκτυο Natura 2000 είναι πηγή πλούτου

■ Σύμφωνα με μελέτη της Ε.Ε., τα οφέλη από τις οικοσυστημικές υπηρεσίες του Δικτύου Natura 2000 σε ευρωπαϊκό επίπεδο ανέρχονται σε 200 - 300 δις € ετησίως.

■ Το ποσό υπερβαίνει κατά πολύ τα 5.8 δις € που απαιτούνται για την αποτελεσματική λειτουργία του.

■ Τα κοινωνικά οφέλη του Δικτύου εκτιμώνται σε περίπου 1.2 - 2.2 εκ. επισκέπτες την ημέρα και στη δημιουργία περίπου 6 εκ. θέσεων εργασίας. ■

Η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας για τις περιοχές του Δικτύου Natura 2000

Δημήτριος Πυργάκης¹

Η παρούσα εισήγηση έχει ως βασικό σκοπό να παρουσιάσει σε γενικές γραμμές τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ) σε σχέση με την εφαρμογή της Οδηγίας Natura 2000.

Η νομολογία αυτή έχει διαμορφωθεί στο πλαίσιο άσκησης τριών αρμοδιοτήτων του Δικαστηρίου: α) κατά την εξέταση αιτήσεων ακυρώσεως κατά διοικητικών πράξεων ατομικού ή κανονιστικού χαρακτήρα, β) κατά την εξέταση αιτήσεων αναστολής κατά διοικητικών πράξεων και γ) κατά την επεξεργασία σχεδίων προεδρικών διαταγμάτων.

Ειδικότερα, το ΣτΕ έχει αποφανθεί επί ενός με-

γάλου αριθμού αιτήσεων ακυρώσεως που στρέφονται κατά Αποφάσεων Εγκρίσεως Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ)², για κάθε είδους έργο ή δραστηριότητα, και στις οποίες οι αιτούντες είχαν θέσει ζήτημα παραβίασεως της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ. Επίσης, έχει εξετάσει αιτήσεις ακυρώσεως, που θέτουν τέτοια ζητήματα και στρέφονται κατά πράξεων χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού³, αλλά και κατά διαφόρων πράξεων που αφορούν σε κάποια παραγωγική δραστηριότητα ή σε κάποιο έργο υποδομής με επιπτώσεις στο περιβάλλον⁴.

Σημαντικές για το ζήτημα είναι οι γνωμοδο-

1. Ο Δημήτριος Πυργάκης είναι Πάρεδρος στο Συμβούλιο της Επικρατείας.

2. ΑΕΠΟ για σφαγείο (ΣτΕ 517/2017), για κατασκευή και λειτουργία Αιολικών Σταθμών Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΣτΕ 2306/2016, 2741/2014, 4891/2013, 2816-2817/2013), για εγκατάσταση φόρτωσης αδρανών υλικών (ΣτΕ 2202/2016), για Μικρό Υδροηλεκτρικό Σταθμό (ΣτΕ 1619/2016), για εγκατάσταση και λειτουργία Θερμοηλεκτρικού Σταθμού (ΣτΕ 4413/2012), για ΧΥΤΑ (ΣτΕ 843-846/2016, 769/2005), για προσωρινή αποθήκευση στερεών αποβλήτων (ΣτΕ 3163/2008), για την εκμετάλλευση ορυχείου βιομηχανικών ορυκτών (ΣτΕ 1964/2015, 2059/2007, 1990/2007), για Μεταλλευτικές-Μεταλλουργικές Εγκαταστάσεις Μεταλλείων και απομάκρυνση, καθαρισμό και αποκατάσταση Χώρου Απόθεσης Παλαιών Τελμάτων (υπόθεση Σκουριών Χαλκιδικής ΣτΕ 1492/2013, 551/2015), για κατασκευή και λειτουργία εγκαταστάσεων παραγωγής χρυσού (Ολυμπιάδα Χαλκιδικής ΣτΕ Ολ. 613/2002), για ολοκληρωμένη τουριστική ανάπτυξη έκτασης (υπόθεση Κάβο Σίδερο, Ν. Λασιθίου Κρήτης ΣτΕ Ολ. 3920/2010), για την κατασκευή και λειτουργία του έργου της Ζεύξης του Μαλιακού Κόλπου (ΣτΕ Ολ 2240/1999), για την κατασκευή και λειτουργία της εγκατάστασης αποθήκευσης/διακίνησης υγραερίων και αγωγών μεταφοράς υγραερίων από πλοία (ΣτΕ 3564/2014), για την υδροδότηση πόλης και κατασκευή φράγματος (υπόθεση Αποσελέμη ΣτΕ 3841/2006), για έργα διευθέτησης ρέματος (ΣτΕ 4888/2013), για κατασκευή λιμνοδεξαμενής (ΣτΕ 4224/2013), για κατασκευή οδού προσπέλασης και χώρου στάθμευσης περιοχής βιοτόπου (υπόθεση Ψαλιδίου Κω ΣτΕ 3638/2006), για επέκταση λιμένα (Οινούσες ΣτΕ 2712, 2713/2013), για κατασκευή αλιευτικού καταφυγίου (ΣτΕ 978/2005), για πτηνοτροφική μονάδα (ΣτΕ 711/2014), για χοιροτροφική μονάδα (ΣτΕ 585/2014), για την κατασκευή και λειτουργία έργων εκτροπής ποταμού (υπόθεση Αελώου ΣτΕ Ολ 26/2014, 3053/2009, 3478/2000), για εκμετάλλευση λατομείου μαρμάρου (ΣτΕ 4586/2011), για εκμετάλλευση λατομείου αδρανών υλικών (ΣτΕ 3262-3264/2010), για διενέργεια ερευνητικών εργασιών λατομείου μαρμάρου (ΣτΕ 293/2009), για έργα αποχέτευσης ακαθάρτων υδάτων (ΣτΕ 2752/2013), για οδικά έργα (ΣτΕ 382, 395, 400/2014, 4581/2011, 3047-3049/2011, 1169/2011, 2473/2010)

3. Αιτήσεις ακυρώσεως κατά πράξεων οριοθέτησης επιχειρηματικών πάρκων και έγκρισης όρων και μέτρων προστασίας (ΣτΕ 670/2017), εγκρίσεως γενικών πολεοδομικών σχεδίων (ΣτΕ 1245/2016 7μ.), εγκρίσεως Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας ως προς τις διατάξεις, με τις οποίες παρέχεται η δυνατότητα άσκησης της δραστηριότητας υδατοκαλλιεργειών – ιχθυοκαλλιεργειών (ΣτΕ 3078/2015 7μ.), χαρακτηρισμού περιοχών ως Εθνικού Πάρκου Υγροτόπου (Κοτυχίας – Σπριθλιάς ΣτΕ 534/2015), εγκρίσεως του ειδικού πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΣτΕ 807/2014, 4189-4192/2014, 1422/2013), εγκρίσεως Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό (ΣτΕ 2320/2014), εγκρίσεως Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τη Βιομηχανία (ΣτΕ 4013, 4784-4785/2013), Π.Δ. περί εγκρίσεως Ειδικού Σχεδίου Χωρικής Ανάπτυξης Δημοσίου Ακινήτου (ΕΣΧΑΔΑ Κασσιώπη Κέρκυρας ΣτΕ 3874/2014), Π.Δ. περί καθορισμού μέτρων προστασίας της περιοχής του όρους Ψμπίου και των Μητροπολιτικών Πάρκων Γουδή-Ιλισίων (ΣτΕ 2996-3002/2014), της ΚΥΑ για την προσαρμογή του εθνικού δικαίου προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ για τη στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση (ΣτΕ Ολ 786/2014, Ολ. 3650/2010), πράξεως με την οποία χαρακτηρίστηκε ως τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους υγρότοπος (υγρότοπος Ντίπι – Λάρσου της νήσου Λέσβου ΣτΕ 3917/2007), καθώς και πράξεων με τις οποίες εγκρίθηκε η πολεοδομική μελέτη παραθεριστικού - τουριστικού χωριού και χωροθετήθηκε τουριστική λιμενική εγκατάσταση (Κασσιώπη Κέρκυρας ΣτΕ 1390/2017).

4. Αιτήσεις ακυρώσεως κατά αδειών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από αιολικό πάρκο (ΣτΕ 1421, 1422, 1426, 1430, 1432, 1433/2016, 4885/2013), απόφασης με την οποία καθορίστηκε ως φυσικός αποδέκτης επεξεργασμένων οικιακών λυμάτων συγκεκριμένη θαλάσσια περιοχή (ΣτΕ 2547/2005), έγκρισης διαχειριστικής μελέτης δημοσίου δάσους (ΣτΕ 1785/2003), παραχώρησης έκτασης για τη δημιουργία ΧΥΤΑ και διακήρυξης δημοπρασίας για έργο ΧΥΤΑ (ΣτΕ 3651/2013), αναγκαστικής απαλλοτρίωσης (ΣτΕ 4551/2012), αναγκαστικής απαλλοτρίωσης για τη δημιουργία Περιοχής Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.) [Περιοχές Ρωμανού και Πύλου του Νομού Μεσσηνίας] (ΣτΕ 1593-1594/2007), άδειας εγκαταστάσεως πυρηνολοιουργείου (ΣτΕ 2184/2005), αποφάσεως περί «Εφαρμογής» του Καν. ΕΚ 1967/2006 κατά το μέρος που επιτρέπει την αλιεία με το εργαλείο «Γρίπος που σύρεται από σκάφος» ή τράτα ή «Βιντζότρατα» (ΣτΕ 1675/2010), κήρυξης αναδασώσεως (Βά, ΣτΕ 1816/2012), καθώς και απόφασης για υλοποίηση έργων ΧΥΤΑ (ΣτΕ 260/2014).

τήσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας κατά την επεξεργασία σχεδίων προεδρικών διαταγμάτων (π.χ. για το χαρακτηρισμό εθνικού θαλάσσιου πάρκου (ΠΕ ΣτΕ 68/1999), για την έγκριση ΕΣΧΑΣΕ - Ειδικού Σχεδίου Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικής Επένδυσης (ΠΕ ΣτΕ 29/2015 ΟΛ.).

Ενδιαφέρον έχει και η νομολογία του ΣτΕ στο πλαίσιο εξετάσεως αιτήσεων αναστολής κατά πράξεων εγκρίσεως περιβαλλοντικών όρων, όπου διαφαίνεται η τάση του να δέχεται τα αιτήματα αναστολής όταν το επίμαχο έργο ή δραστηριότητα ευρίσκεται εντός περιοχής Natura (π.χ. ΕΑ ΣτΕ 225/2015 για έργο διάνοιξης δασικού δρόμου).

Συνολικά έχουν εκδοθεί περίπου 140 αποφάσεις του ΣτΕ οι οποίες έχουν ερμηνεύσει και εφαρμόσει την Οδηγία.

Από την άποψη της ερμηνείας των διατάξεων, σημαντικές είναι οι ακόλουθες κρίσεις του ΣτΕ:

Α) Το άρθρο 24 του Συντάγματος και ο Ν. 1650/1986 φαίνεται ότι κατά το ΣτΕ αποτελούν επαρκές νομικό οπλοστάσιο για την προστασία των οικοσυστημάτων, καθώς και της χλωρίδας και πανίδας της χώρας.

Β) Σε πρώτη φάση, η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ δεν έγινε αντιληπτή ως νέο νομοθετικό κείμενο που επιβάλλει υποχρεώσεις. Αξιοποιήθηκε ως στοιχείο του πραγματικού, ως υπογράμμιση εκ μέρους της Πολιτείας και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας της οικολογικής σημασίας που είχε κάποια περιοχή. Το δε στοιχείο αυτό βάρυε κατά τη στάθμιση του Δικαστηρίου ως προς το αν θα έπρεπε να επιτραπεί ένα συγκεκριμένο έργο εντός μιας προστατευόμενης περιοχής. Επίσης, είχε ως συνέπεια την άμεση αποδοχή των αιτήσεων αναστολής κατά πράξεων που επέτρεπαν έργα εντός περιοχών Natura.

Γ) Αναγνωρίζεται ότι με το άρθρο 3 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ «για τη διατήρηση των φυσικών

οικοτόπων και της άγριας πανίδας και χλωρίδας» (L 206) συνεστήθη ένα συνεκτικό ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο ειδικών ζωνών προστασίας (Natura 2000) [ΣτΕ 2306, 1245/2016, 1964, 551/2015].

Δ) Σε όλες σχεδόν τις διατάξεις της Οδηγίας έχει από το ΣτΕ αναγνωριστεί άμεση ισχύς. Οι διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας αναφέρονται σπανίως. Μόνο τα τελευταία έτη μνημονεύεται (όχι πάντα) ο Ν. 3937/2011 (Α' 60/31.3.2011), με τον οποίο τέθηκαν, κατά τροποποίηση των αντίστοιχων διατάξεων του Ν. 1650/1986, οι αρχές και οι κανόνες για την προστασία της βιοποικιλότητας. Με τις νεότερες αυτές διατάξεις θεοπίσθησαν ειδικές ρυθμίσεις για την προστασία και διαχείριση των περιοχών του Δικτύου Natura 2000, ο εθνικός κατάλογος των οποίων εγκρίθηκε με την παράγραφο 6 του άρθρου 9 του ίδιου νόμου (ΣτΕ 1245/2016, πρβλ. ΠΕ ΣτΕ 143/2012).

Ε) Η εκτέλεση έργων σε περιοχές Natura είναι καταρχήν επιτρεπτή, αλλά με εφαρμογή του κανόνα της ήσσονος βλάβης του περιβάλλοντος (ΣτΕ 670/2017)⁵. Λαμβάνεται, βεβαίως, υπόψη αν πρόκειται για οικοτόπο προτεραιότητας ή περιοχή απόλυτης προστασίας της φύσης των άρθρων 19, παρ. 1 και 2 και 21, του Ν. 1650/1986 (ΣτΕ 670/2017). Κανόνας, λοιπόν, είναι ότι σε περιοχές κοινωτικού ενδιαφέροντος δεν απαγορεύεται κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα, αλλά εξαρτάται η έγκριση των δραστηριοτήτων αυτών από προηγούμενη δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεων του συγκεκριμένου έργου [άρθρο 6, παρ. 3 της Οδηγίας, άρθρο 6, παρ. 1 περ. η' της Κ.Υ.Α. 33318/30281/1998 (Β' 1289), η οποία εκδόθηκε σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 92/43 (ΣτΕ 1245/2016, 1964, 551/2015, βλ. κυρίως ΣτΕ 2814/2013)]. Ειδικότερα, κατά το ΣτΕ, από τις διατάξεις της Οδηγίας δεν αποκλείεται η εκτέλεση έργου σε προστατευόμενη περιοχή, έστω

5. Κ. Μενουδάκος, Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ στο Συμβούλιο της Επικρατείας: Ερμηνευτικές προκλήσεις και ζητήματα στάθμισης, Η Φύση, τεύχος 136-137, σελ. 18 επ.

6. Ειδικώς για τα αιολικά πάρκα, όπως έχει περαιτέρω κριθεί (ΣτΕ 2306/2016, 1422/2013, 2816/2013, 711/2014, 807/2014, 2741/2014), από τις προαναφερόμενες διατάξεις των Οδηγιών 79/409/ΕΟΚ και 92/43/ΕΟΚ, σε συμμόρφωση προς τις οποίες εκδόθηκαν, αντιστοίχως, οι κοινές υπουργικές αποφάσεις 414985/29.11.1985 «Μέτρα διαχείρισης της άγριας πτηνοπανίδας» (Β' 757) και 33318/30281/11.12.1998 «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων (ενδιαιτημάτων) καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας» (Β' 1289), δεν απορρέει απόλυτη απαγόρευση εγκατάστασης αιολικών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας εντός ή πλησίον περιοχών του Δικτύου Natura 2000 και ζωνών ειδικής προστασίας, αλλά το ζήτημα αυτό εξετάζεται κατά περίπτωση μετά από εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του υπο αδειοδότηση έργου (ΣτΕ 4189-4192/2014). Εντός του πλαισίου αυτού, αιολικά πάρκα που είναι δυνατόν να επηρεάζουν σημαντικά περιοχές ενταγμένες στο Δίκτυο Natura 2000 πρέπει, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6, παρ. 3 και 4, της Οδηγίας 92/43 ΕΟΚ, να υπόκεινται σε δέουσα εκτίμηση των περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων, ενώ, κατά τις διατάξεις του άρθρου 5 της Οδηγίας 79/409 ΕΟΚ, προκύπτει ότι η εγκατάσταση αιολικών πάρκων δεν επιτρέπεται να προκαλεί σημαντική καταστροφή ή ενόχληση σε είδη κοινωτικού ενδιαφέροντος, μεταξύ των οποίων τα πτηνά που προστατεύονται από την Οδηγία αυτή, ή στους σημαντικούς οικοτόπους τους, είτε βρίσκονται εντός είτε εκτός προστατευμένων περιοχών (ΣτΕ 2306/2016, 2741/2014).

Επίσης επιτρέπεται η κατασκευή έργου επεκτάσεως λιμένα όταν στην περιοχή του έργου υπάρχει οικότοπος προτεραιότητας του καταλόγου Natura 2000, εφόσον η Διοίκηση τελεί εν γνώσει της υπάρξεως του οικοτόπου στην περιοχή του έργου και έχει λάβει πρόνοια και μέτρα προστασίας για τη θαλάσσια πανίδα (ΣτΕ 2712/2013).

Οι διατάξεις του άρθρου 6 της Οδηγίας για τους Οικοτόπους δεν απαγορεύουν, κατ' αρχήν, την άσκηση εξορυκτικών δραστηριοτήτων εντός ή πλησίον των προστατευόμενων τόπων, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου αυτού, δηλαδή διασφαλίζεται, κατόπιν δέουσας εκτίμησης και πέραν κάθε εύλογης αμφιβολίας, ότι η εν λόγω δραστηριότητα έχει σχεδιασθεί κατά τρόπο ώστε να μην παραβλάπεται η ακεραιότητα του τόπου (ΣτΕ 1964, 551/2015, 1492/2013 7μ., 4013/2013, 1990/2007 7μ., C-404/09, Alto Sil).

Μικρή Πρέσπα - στο πρώτο πλάνο το Βιδρονήσι (φωτ. Γιώργος Πολίτης)

και μη συνδεόμενου άμεσα ή μη αναγκαίου για τη διαχείρισή της, καθώς, επίσης, και η ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων, εφόσον στην οικεία μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων περιέχονται εκτιμήσεις ως προς τις επιπτώσεις του και προτείνονται μέτρα για την αντιμετώπισή τους κατά τρόπο αποτελεσματικό, ώστε να μην επέρχεται υποβάθμιση της περιοχής (βλ. ΣτΕ 2306/2016, 2741, 585/2014, 2816/2013, 2059/2007, 1990/2007, 2547/2005 κ.ά.)⁶.

ΣΤ) Κατά το ΣτΕ, η κατ' άρθρο 6, παρ. 3, της Οδηγίας για τους Οικοτόπους δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεων του σχεδίου ή του έργου στον προστατευόμενο τόπο προϋποθέτει ότι, προ της εγκρίσεως του σχεδίου ή του έργου, προσδιορίζονται, λαμβανομένων υπ' όψιν των βέλτιστων επιστημονικών γνώσεων επί του θέματος, όλες οι πτυχές του σχεδίου ή του έργου, που θα μπορούσαν, είτε η καθεμία από μόνη της είτε σε συνδυασμό με άλλα σχέδια ή έργα, να επηρεάσουν τους στόχους διατήρησης του τόπου αυτού. Η αρμόδια αρχή επιτρέπει την άσκηση δραστηριότητας στον οικείο τόπο μόνον εφ' όσον δεν υφίσταται, από επιστημονικής απόψεως, οποιαδήποτε εύλογη αμφιβολία ως προς την απουσία επιβλαβών συνεπειών για την ακεραιότητά του (ΣτΕ 2306, 1245/2016, 1964, 551/2015, 4784-5/2013, 4013/2013, 2473/2010, 293/2009 κ.ά. βλ. μεταξύ άλλων C-127/2002, Waddenvereniging και Vogelbeschermingsvereniging, C-6/2004, Επιτροπή/Ηνωμένου Βασιλείου, C-304/05 Επιτροπή/Ιταλικής Δημοκρατίας, C-241/08 Επιτροπή/Γαλικής Δημοκρατίας, C-404/09, Alto Sil).

Ζ) Αντίθετα με την εκτίμηση των επιπτώσεων, που γίνεται δυνάμει της Οδηγίας 85/337/ΕΟΚ, η εκτίμηση με βάση το άρθρο 6, παρ. 3 της Οδηγίας για τους οικοτόπους δεσμεύει ως προς την απόφαση, κατά τρόπο ώστε εάν παραμένουν αμφιβολίες ως προς την απουσία επιβλαβών συνεπειών του συγκεκριμένου σχεδίου για την ακεραιότητα του τόπου, η αρμόδια αρχή οφείλει να μην το εγκρίνει (ΣτΕ 551/2015, ΔΕΚ C-418/2004, Επιτροπή/Ιρλανδίας).

Η) Για τη διεξαγωγή της εν λόγω δέουσας εκτίμησης δεν καθορίζεται στην Οδηγία ειδική μεθοδολογία (ΣτΕ 551/2015, ΔΕΚ C-304/05, Επιτροπή/Ιταλικής Δημοκρατίας).

Θ) Η δέουσα εκτίμηση πρέπει να διενεργείται και σε σχέδια ή έργα χωροθετημένα εκτός του προστατευόμενου τόπου, εφόσον ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις σε αυτόν (ΣτΕ

φωτ. Άρης Βιδρόνης

Cephalanthera rubra (φωτ. Γιώργος Πολίτης)

1245/2016, 1964, 551/2015, βλ. C-98/03 Επιτροπή / Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, C-404/09, Alto Sil).

Ι) Σχέδιο που, καιτόι έχει επιπτώσεις επί του συγκεκριμένου τόπου, δεν θέτει όμως σε κίνδυνο την επίτευξη των σκοπών της διατηρήσεώς του, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως δυνάμενο να επηρεάσει σημαντικά το συγκεκριμένο τόπο. Η εκτίμηση του κινδύνου αυτού πρέπει να καθορίζεται, ιδίως, υπό το πρίσμα των ειδικών περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών και προϋποθέσεων του τόπου που αφορά το σχέδιο (ΣτΕ 1245/2016, 2741/2014, 4784/2013, ΔΕΚ απόφαση της 4.10.2007, C - 179/2006, Επιτροπή κατά Ιταλίας).

ΙΑ) Δέουσα εκτίμηση δεν απαιτείται να διενεργηθεί πριν από Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΣτΕ 1245/2016) ή κατά την εκπόνηση ΣΜΠΕ (ΣτΕ 4966, 4982-4985/2014).

ΙΒ) Τέλος, γνωμοδότηση της Επιτροπής «Φύση 2000» δεν απαιτείται προκειμένου να εκδοθεί απόφαση για την έγκριση ή μη της εκτέλεσης συγκεκριμένου έργου σε περιοχή Natura, αλλά μόνον προκειμένου να επιβληθούν κανονιστικού χαρακτήρα ρυθμίσεις ((ΣτΕ 1990/2007 και 2059/2007, βλ. και ΣτΕ 2306/2016).

Από την άποψη της ασκήσεως δικαστικού ελέγχου η νομολογία του ΣτΕ επιτρέπει να συναχθούν

τα εξής:

Α) Οι λόγοι περί παραβάσεως της Οδηγίας πρέπει να προβάλλονται με ορισμένο και σαφή τρόπο, αλλιώς απορρίπτονται ως απαράδεκτοι (ΣτΕ 1964/2015).

Εφόσον ένας τέτοιος ισχυρισμός προβάλλεται παραδεκτώς, το Συμβούλιο της Επικρατείας ελέγχει καταρχάς αν η επίμαχη περιοχή εμπίπτει στο Δίκτυο Natura 2000 [ΣτΕ 517/2017, 670/2017] ή σε Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά [ΣτΕ 2814/2013]. Λαμβάνεται δε υπόψη η απόσταση από την πλησιέστερη προς την επίμαχη έκταση περιοχή Natura [ΣτΕ 670/2017, 517/2017]. Το Συμβούλιο της Επικρατείας εξετάζει, επίσης, αν όντως στην επίμαχη περιοχή ενδημεί το επίμαχο ζωικό και φυτικό είδος κοινοτικού ενδιαφέροντος (ΣτΕ 769/2005, 3651/2013, 843-846/2016).

Β) Τα στοιχεία αυτά αποδεικνύονται από την Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων [ΣτΕ 670/2017, 517/2017, 2202/2016, 3564/2014, 4891/2013], έγγραφα της Διεύθυνσης Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού του ΥΠΕΝ προς το Συμβούλιο της Επικρατείας [ΣτΕ 670/2017, 1964/2015], έγγραφα της ίδιας Διεύθυνσης στο πλαίσιο γνωμοδότησης ως προς την ΜΠΕ [ΣτΕ 2814/2013], έγγραφα των αρμοδίων δασικών αρχών [ΣτΕ 670/2017], την ίδια την πράξη έγκρισης περιβαλλοντικών όρων [ΣτΕ 2306/2016, 551/2015], Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣτΕ 4966/2014, 4983/2014), έγγραφο φορέα διαχείρισης εθνικού δρυμού (ΣτΕ 4551/2012), έγγραφο απόψεων αρμοδίου Υπουργού προς το ΣτΕ (ΕΑ ΣτΕ 296/2014) πράξεις Δ/νσης Πολεοδομίας Περιφέρειας (ΣτΕ 711/2014), έγγραφο Διεύθυνσης ΠΕ-ΧΩ Περιφέρειας (ΣτΕ 3163/2008), γνωματεύσεις καθηγητών (ΣτΕ 3651/2013), καθώς και από προγενέστερες αποφάσεις του Δικαστηρίου (ΣτΕ 268-270/2016, 843-846/2016, 534/2015, 3651/2013).

Γ) Μέσο για την εξέταση από το Δικαστήριο του επιτρεπτού της εκτέλεσης έργου ή την άσκηση δραστηριότητας σε συγκεκριμένη περιοχή είναι η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων. Από την πληρότητα και την αξιοπιστία αυτής εξαρτάται και η κρίση για τη νομιμότητα της αντίστοιχης περιβαλλοντικής αδειοδότησης.

Η νομολογία διαμόρφωσε κανόνες αναφερόμενους στα όρια δικαστικού ελέγχου της πληρότητας των μελετών, ώστε να καθίσταται δυνατή η κρίση για τη νομιμότητα των περιβαλλοντικών αδειοδοτήσεων. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι μπορεί να λαμβάνει υπόψη τα διδάγματα της κοινής πείρας για να αξιολογήσει το περιεχόμενο των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

7. Κ. Μενουδάκος, Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ στο Συμβούλιο της Επικρατείας: Ερμηνευτικές προκλήσεις και ζητήματα στάθμισης, Η Φύση, τεύχος 136-137, σελ. 18 επ.

Χιονισμένο τοπίο στο όρος Καθλίδρομο (φωτ. Γιώργος Πολίτης)

καθώς και στοιχεία του φακέλου, από τα οποία ανατρέπονται ή κλονίζονται δεδομένα, στα οποία στηρίζονται οι εξεταζόμενες Μελέτες, αλλά είναι βέβαιο ότι, εφόσον ασκεί ακυρωτικό μόνον έλεγχος, δηλαδή έλεγχο νομιμότητας και όχι ουσίας, δεν μπορεί να αμφισβητήσει ευθέως την ορθότητα των εκτιμήσεων και των συμπερασμάτων που περιέχονται στις Μελέτες⁷. Ο δικαστής εξετάζει, δηλαδή, αν η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, που αποτελεί το βασικό μέσο εφαρμογής των αρχών της πρόληψης και της προφύλαξης, ανταποκρίνεται προς τις απαιτήσεις του νόμου και αν το περιεχόμενό της είναι επαρκές, ώστε να παρέχεται στα αρμόδια διοικητικά όργανα η δυνατότητα να διακριβώνουν και να αξιολογούν τους κινδύνους και τις συνέπειες του έργου ή της δραστηριότητας και να εκτιμούν αν η πραγματοποίησή του είναι σύμφωνη με τις διατάξεις της οικείας νομοθεσίας και τις συνταγματικές επιταγές, καθώς και αν το προσδοκώμενο από αυτό όφελος τελεί σε σχέση αναλογίας με την τυχόν επαπειλούμενη βλάβη του φυσικού περιβάλλοντος (βλ. ΣτΕ 4224/2013, 462-3/2010, 613/2002, 3478/2000 Ολ., 1492/2013 7μ., 4542/2011, 4491/2009 7μ., 2889/2002).

Η νομολογία του ΣτΕ έχει αντιμετωπίσει πολ-

λά ζητήματα ερμηνείας της Οδηγίας. Εκκρεμούν σίγουρα αρκετά ακόμη. Για παράδειγμα εκκρεμεί ενώπιον της Ολομελείας του ΣτΕ αίτηση ακυρώσεως κατά του Π.Δ. για το ΕΣΧΑΣΕ («Έγκριση Ειδικού Σχεδίου Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικής Επένδυσης») στο Κάβο Σίδερο. Από τους αιτούντες έχει τεθεί το ζήτημα εάν για τη διενέργεια της, κατ' άρθρο 6, παρ. 3, της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ενός σχεδίου, που αφορά τη δημιουργία οργανωμένου υποδοχέα τουριστικών δραστηριοτήτων (άρθρο 1, παρ. 1, περ. β', υποπερ. εε', του Ν. 4179/2013) εντός προστατευόμενης περιοχής Natura απαιτείται να έχει προηγηθεί ο καθορισμός των στόχων διατήρησης, των μέτρων και όρων προστασίας και των αναλυτικών ορίων της εν λόγω περιοχής καθώς και η κατάρτιση σχεδίου διαχείρισης της περιοχής αυτής.

Ως τελικό συμπέρασμα μπορεί να ειπωθεί ότι το ΣτΕ, ταυτιζόμενο πλήρως με τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), και ερμηνεύοντας με αυστηρότητα το οικείο νομοθετικό πλαίσιο, έχει συμβάλει θετικά στην προστασία των περιοχών Natura και στην αποτελεσματική εφαρμογή της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ. ■

Πρωινή θέα από την Κόνιτσα, στο βάθος η Νεμέρτσικα (φωτ. Άρης Βιδάλης)

Οι προστατευόμενες περιοχές στην Ελλάδα

Οικολογική συνοχή και διοικητική παθογένεια. Δράσεις και προοπτικές μέσα από την εμπειρία του Συνηγόρου του Πολίτη.

Ελευθερία Μαυρομάτη*

Η ιστορία, το παρόν και το μέλλον της Ελλάδας είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το φυσικό της περιβάλλον. Αναγνωρίζοντας την αξία της πλούσιας βιοποικιλότητας της χώρας, ο Συνήγορος του Πολίτη προκρίνει την ανάγκη προστασίας και ορθής διαχείρισής της, σε συνδυασμό με την αναπτυξιακή δυναμική των προστατευόμενων τόπων και την υλοποίηση βιώσιμης ανάπτυξης.

Η περιβαλλοντική προστασία συνδέεται με τις κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, την ποιότητα ζωής και την προστασία του πολίτη, τη δράση πολιτών στη διαδικασία λήψης περιβαλλοντικών αποφάσεων καθώς και την ποιοτική ανάπτυξη και δημιουργία νέων δυνατοτήτων ήπιας μορφής.

Το δικαίωμα της προστασίας του περιβάλλο-

ντος κατοχυρώνεται για πρώτη φορά στο Ελληνικό Σύνταγμα το 1975. Έκτοτε η ανάγκη συστηματικής ανάπτυξης περιβαλλοντικού ελέγχου γίνεται επιτακτικότερη, με στόχο την έγκαιρη και αποτελεσματική αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων τον περιορισμό των εστιών περιβαλλοντικής υποβάθμισης και την ολοκληρωμένη διαχείριση των ευαίσθητων οικοσυστημάτων.

Στην Ελλάδα παρατηρείται έντονη αλλαγή ανάγλυφου και κλιματικών τύπων και έχει δημιουργηθεί ένα δίκτυο περιοχών με ποικίλο καθεστώς προστασίας, βάσει εθνικής, διεθνούς και ευρωπαϊκής νομοθεσίας και εθνικής καταγραφής υγροτόπων.

Το Δίκτυο Natura αποτελεί τον κορμό της Ευρωπαϊκής πολιτικής για τη φύση και τη βιοποικιλότητα.

Εθνική περιβαλλοντική νομοθεσία

Για την προστασία των ευάλωτων οικοσυστημάτων έχουν ενσωματωθεί οι Οδηγίες που αφορούν α) στη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων, της

* Η Ελευθερία Μαυρομάτη είναι Ειδική Επιστήμονας στην Ανεξάρτητη Αρχή Συνήγορος του Πολίτη, Αρχαιολόγος ΑΠΘ, ΜΑ Κλασικής Αρχαιολογίας ΑΠΘ, Συντηρήτρια Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης ΤΕΙΑ, Συντηρήτρια Έργων Τέχνης του Δρόμου.

άγριας πανίδας και χλωρίδας, των άγριων πτηνών και των ενδιαιτημάτων τους (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ, Οδηγία 79/409/ΕΟΚ, όπως κωδικοποιήθηκε με την Οδηγία 2009/147/ΕΚ) και β) στην προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου (Οδηγία 2008/99/ΕΚ). Επίσης, έχουν γίνει μέρος της ελληνικής νομοθεσίας οι Οδηγίες για την προστασία της ατμόσφαιρας, των μη γενετικά τροποποιημένων σπόρων και φυτών, σχετικά με τις ηχητικές οχλήσεις και η Οδηγία 2008/56/ΕΚ που καθορίζει το πλαίσιο για την πολιτική ως προς το θαλάσσιο περιβάλλον (Νόμος 3983/ΦΕΚ 144/Α/2011), με στόχο την εφαρμογή εθνικής περιβαλλοντικής στρατηγικής για την προστασία και διαχείριση των θαλάσσιων υδάτων. Από αυτές, η Οδηγία 92/43 για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων, την οικολογική συνοχή και ακεραιότητα των περιοχών αναδεικνύει τη σημασία των κοινωνικοοικονομικών και πολιτιστικών απαιτήσεων, τις τοπικές ιδιομορφίες και την αναγκαιότητα διατήρησης της βιοποικιλότητας και των ενδιαιτημάτων της.

Διαδικασία χαρακτηρισμού περιοχών και νομοθετικό πλαίσιο

Για την Ανεξάρτητη Αρχή έχει μεγάλη σημασία η διαδικασία χαρακτηρισμού των περιοχών. Η τήρηση των διαφόρων σταδίων και κυρίως η έκδοση προεδρικών διαταγμάτων αποτελούν προϋπόθεση για την ορθή διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών, τον καθορισμό των ζωνών και των χρήσεων, τη δυνατότητα επεξεργασίας των δεδομένων από το ΣτΕ και τη μεγαλύτερη διάρκειά τους (από τις ΚΥΑ). Στις περιοχές που θέλουμε να προστατεύσουμε, σύμφωνα με το ν. 1650/86, όπως ισχύει μετά την τροποποίησή του από το ν. 3937/2011 προαπαιτείται η πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας και η γνώμη της Επιτροπής «2000» και του Γενικού Γραμματέα Αποκεντρωμένης Διοίκησης, σε εφαρμογή της ΕΠΜ, η οποία ανατίθεται και εγκρίνεται από τον Υπουργό ΥΠΕΝ. Ειδικότερα για το χαρακτηρισμό περιφερειακών πάρκων χρειάζεται Ειδική Έκθεση για την οικολογική σημασία και τις προστατευτέες αξίες της και για το χαρακτηρισμό θαλάσσιων περιοχών ως περιφερειακά πάρκα το προεδρικό διάταγμα εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής και Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Στις περιοχές Καταφύγια Άγριας Ζωής, Προστατευόμενο Τοπίο και Φυσικός Σχηματισμός εκδίδεται Απόφαση του Γ.Γ. της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης.

Κοινό γνώμονα όλων των χαρακτηρισμών αποτελεί η έκδοση του Προεδρικού Διατάγματος. Αναγκαία καθίστανται τα πενταετή Σχέδια Διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών, τα οποία συνο-

δεύονται από προγράμματα δράσης. Σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία (ν. 4014/11), στις περιοχές του Δικτύου Natura 2000 η περιβαλλοντική αδειοδότηση πραγματοποιείται με την εφαρμογή της διαδικασίας Ειδικής Οικολογικής Αξιολόγησης.

Οι προστατευόμενες περιοχές διασφαλίζονται με την εφαρμογή του νομικού πλαισίου και την ολοκληρωμένη διαχείρισή τους, η οποία γίνεται με τον ορισμό Φορέων Διαχείρισης ή τις διαχειρίζονται υφιστάμενες δημόσιες υπηρεσίες, ειδικές υπηρεσίες και ΝΠΔΔ (ν 2742/99). Σήμερα μόνο 28 προστατευόμενες περιοχές της Ελλάδας λειτουργούν με αντίστοιχους φορείς διαχείρισης. Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται η ουσιαστική επόπτευση των φορέων διαχείρισης από το ΥΠΕΝ. Ο ρόλος των διαχειριστικών φορέων για την κατάρτιση κανονισμών, σχεδίων διαχείρισης και επιστημονικής παρακολούθησης κρίνεται καίριος όσον αφορά στις δραστηριότητες, τη φύλαξη και την ενημέρωση σχετικά με την περιοχή, την περιβαλλοντική εκπαίδευση των επισκεπτών και περιοίκων, τις δράσεις για την ανάπτυξη του τουρισμού σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, δράσεις διαφύλαξης των παραδοσιακών χρήσεων (αιλίας, βόσκησης, γεωργίας κ.λπ.) καθώς και δράσεις για τη διαφύλαξη του φυσικού και πολιτιστικού τοπίου.

Για την προστασία του δικτύου των προστατευόμενων περιοχών έχουν δημιουργηθεί από το κράτος μηχανισμοί περιβαλλοντικού ελέγχου. Αναφέρονται ειδικότερα η Επιτροπή «Φύση 2000» για τον έλεγχο τήρησης της εφαρμογής της Οδηγίας για τους Οικότοπους, τα Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος (ΚΕΠΠΕ), με συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης και αρμοδιότητα ελέγχου σε εγκαταστάσεις και δραστηριότητες, η Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος (ΕΥΕΠ) με δυνατότητα ελέγχου σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς και απευθείας σύνδεση με τον Υπουργό Περιβάλλοντος, ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Δι-

Ρεματιά στο χωριό Ελεύθερο στον Εθνικό Δρυμό Βίκου - Αώου (φωτ. Άρης Βιδάλης)

οίκησης (ΓΕΔΔ) & το Σώμα Επιθεωρητών Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης (ΣΕΕΔΔ) για τον έλεγχο της Δημόσιας Διοίκησης. Μέσω αναφορών πολιτών και βουλευτών υπάρχει η δυνατότητα Κοινοβουλευτικού Ελέγχου μέσω αναφορών και ο Συνήγορος του Πολίτη ως Ανεξάρτητη Αρχή. Το ερώτημα που τίθεται είναι εάν οι φορείς ελέγχου ενεργούν στην προστασία της οικολογικής συνοχής και στην καταστολή της κερδοφορικής παραβατικότητας.

Η εμπειρία του Συνηγόρου του Πολίτη

Ο Συνήγορος του Πολίτη, κατοχυρωμένη Ανεξάρτητη Αρχή με αρμοδιότητα διαμεσολάβησης για την προστασία του φυσικού, οικιστικού και πολι-

τιστικού περιβάλλοντος και ειδικότερα σε ζητήματα πολεοδομίας, χωροταξίας, δημοσίων έργων, λειτουργίας επιχειρήσεων και πολιτισμού, ερευνά ατομικές διοικητικές πράξεις, παραλείψεις και υλικές ενέργειες των δημοσίων υπηρεσιών. Διαμεσολαβεί ελέγχοντας πράξεις ή παραλείψεις που προκαλούν ή/και σχετίζονται με υποβάθμιση, πρόκληση ρύπανσης ή μόλυνσης σε περιβαλλοντικά αγαθά. Ειδικότερα ο Κύκλος Ποιότητας Ζωής ασχολείται με την προστασία των οικοτόπων, των δασών και του θαλάσσιου περιβάλλοντος, την περιβαλλοντική πληροφόρηση και το δικαίωμα προστασίας του περιβάλλοντος σύμφωνα με το Σύνταγμα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις περιοχές Natura.

Διερευνώντας τις αναφορές για το φυσικό περιβάλλον ο Συνήγορος του Πολίτη διαπιστώνει τη μετάλλαξη του αστικού χώρου και τη στρέβλωση του φυσικού τοπίου, την ανάγκη ισορροπίας της επωφελούς για το κοινωνικό σύνολο χρήσης & της οικονομικής αξιοποίησης του περιβάλλοντος, την ανεπάρκεια λειτουργικότητας της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και αναποτελεσματικότητα των θεσμών και πολιτικών διαχείρισης και προστασίας του περιβάλλοντος.

Η Ανεξάρτητη Αρχή κατά τη διερεύνηση των αναφορών έχει διαπιστώσει ότι σε περιοχές Natura ότι η περιβαλλοντική παράμετρος θεωρείται αρκετές φορές εμπόδιο για το κράτος, ως προς την ανάπτυξη και το οικονομικό κέρδος του δημόσιου ταμείου. Στις προστατευόμενες περιοχές παρατηρείται συνοπτικά ανεξέλεγκτη ανθρώπινη χρήση του οικοσυστήματος, καταστροφή του περιβάλλοντος¹, αδυναμία προστασίας της δημόσιας περιουσίας, απουσία Ειδικής Περιβαλλοντικής Μελέτης των περιοχών, μη υποβολή ή καθυστέρηση υποβολής της ΜΠΕ στο Υπουργείο Περιβάλλοντος, καθυστέρηση έγκρισης ΕΠΜ από το Υπουργείο. Η καθυστέρηση έκδοσης Π.Δ./των, η απουσία φορέων διαχείρισης και η μη τήρηση ή άρνηση εφαρμογής της περιβαλλοντικής και συναφούς νομοθεσίας (π.χ. ΚΥΑ παραχώρησης αιγιαλού) σε συνδυασμό με την απουσία ελέγχων των περιοχών από συναρμόδιες υπηρεσίες έχει ως αποτέλεσμα τις παράνομες χωρίς αδειοδότηση δραστηριότητες εντός περιοχών Natura, τις παραλείψεις στις μελέτες για την αδειοδότηση δραστηριοτήτων², την αδειοδότηση δραστηριοτήτων από αναρμόδια/-ες υπηρεσία/-ες, και την αδειοδότηση κτιρίων αναψυχής

1. Στη λίμνη της Καστοριάς, η οποία είναι πολλαπλά προστατευόμενη περιοχή - περιοχή Natura, με κωδικό GR1320003, τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, καταφύγιο άγριας ζωής, προϊστορικός λιμναίος οικισμός και κηρυγμένος αρχαιολογικός χώρος, παράχθια ζώνη προστασίας της φύσης και υποζώνη προστασίας αρχαιολογικών χώρων – ο Δήμος Καστοριάς δημιούργησε παράνομο προβλήτα. Ο Συνήγορος του Πολίτη κατόπιν καταγγελίας πραγματοποίησε αυτοψία και στη συνέχεια σύσκεψη με τις αρμόδιες υπηρεσίες. Παρά το γεγονός ότι επιβλήθηκαν διοικητικές κυρώσεις και απορρίφθηκαν οι ενστάσεις του Δήμου, αυτός προέβη σε περαιτέρω αυθαίρετες ενέργειες. Ο Συνήγορος του Πολίτη εκπόνησε πόρισμα στη συνέχεια του οποίου καθαρεύθηκε ο προβλήτας, απομακρύνθηκαν τα υλικά κατασκευής, αποκαταστάθηκε ο πυθμένας της λίμνης και η ακτογραμμή επανήλθε στην πρότερη κατάσταση. Η διαμεσολάβηση του Συνηγόρου του Πολίτη περαιώθηκε ως επιτυχής.

Ποταμός Αίως (φωτ. Άρης Βιδάλης)

εντός ΖΕΠ. Επιπροσθέτως, παρατηρείται παράλειψη επιβολής κυρώσεων στους παρανομούντες, παράλειψη ενημέρωσης των τοπικών κοινωνιών και αποχή τους από τη διαχείριση των περιοχών³.

Ο Συνήγορος του Πολίτη μέσω των εγγράφων του προς τις αρμόδιες υπηρεσίες έχει ζητήσει τη σύνταξη και επίσηψη έγκρισης ΕΠΜ και άλλων μελετών, την έκδοση Π.Δ./των και τη δημιουργία

φορέων διαχείρισης, την έκδοση των κανονισμών ή ειδικών σχεδίων ανάπτυξης και διαχείρισης της περιοχής και την εν γένει ορθολογική διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών⁴. Η εμπλοκή της κοινωνίας, των υπηρεσιών, των συλλόγων και των ΜΚΟ, σε συνδυασμό με ενδεδειγμένες ελέγχους από τις υπηρεσίες του ΥΠΕΝ, τα συναρμόδια Υπουργεία, τα Δασαρχεία, τους Δήμους και τα Γραφεία

2. Η λιμνοθάλασσα Αντινιώτη είναι ενταγμένη στο Δίκτυο «Natura 2000», με κωδικό GR 2230001. Η περιοχή ένα από τα πιο εντυπωσιακά τοπία στην Κέρκυρα, εξαιρετικά ευαίσθητο αλλά και πολυποικίλο οικοσύστημα και φυσική λεκάνη απόληξης χειμάρρων. Το χειμώνα μετατρέπεται σε έλος και αποτελεί ενδιαίτημα πολλών ειδών - έχουν καταγραφεί 90 είδη αποδημητικών πουλιών και κυριαρχεί το προστατευόμενο είδος *Lutra Lutra*. Ως συνέπεια της παράλειψης θεσμοθέτησης της περιοχής, έγινε δεκτό αίτημα κατασκευής τουριστικής εγκατάστασης 596 κλινών με τμήμα εντός της περιοχής Natura (χωρίς οριοθέτηση χείμαρρου και οριογραμμής όχθης λιμνοθάλασσας). Η ΜΠΕ δεν ήταν πλήρης και οι περιβαλλοντικοί όροι του ξενοδοχείου εγκρίθηκαν με Απόφαση Γ.Γ. Περιφέρειας. Ο φάκελος της περιβαλλοντικής αδειοδότησης δεν υποβλήθηκε στο τότε ΥΠΕΧΩΔΕ, τα σχέδια της τουριστικής μονάδας δεν εγκρίθηκαν και ξεκίνησαν παράνομα οι εκσκαφές των θεμελιών εντός της Natura. Ο Συνήγορος του Πολίτη διαμεσολάβησε με έγγραφο με αποτέλεσμα την άμεση ανταπόκριση της Διοίκησης και την ανάκληση των εγκεκριμένων περιβαλλοντικών όρων και την έναρξη της διαδικασίας αδειοδότησης εκ νέου. Παρά τις αντιρρήσεις του Δήμου Περιθειας, το έργο δεν πραγματοποιήθηκε και σήμερα η περιοχή έχει αναπτυχθεί σύμφωνα με τις επιταγές της πράσινης ανάπτυξης των περιοχών Natura, με επωφελείς συνέπειες για τον Δήμο και τους κατοίκους της γύρω περιοχής.

3. Ενδεικτικές περιπτώσεις 146339/2011 Εθνικός Δρυμός Χελμού – Βουραϊκού, 154976/2012 Νήσος Χρυσή Natura, Λίμνη Αντινιώτη Natura 16404/2005, Λίμνη Καστοριάς Natura 20392/2001.

4. Ο Συνήγορος του Πολίτη διαμεσολάβει επί πέντε και πλέον έτη για την προστασία της Νήσου Χρυσής, Η Νήσος Χρυσή έχει χαρακτηριστεί ως Οικότοπος προτεραιότητας (κωδικός 2250), Οικότοπος ενδιαίτημα και Ειδική Ζώνη Διατήρησης, του Δικτύου Natura 2000 (κωδικός αριθμός GR4320003), Τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, δασική, αναδασωτέα έκταση και δάσος αμμοθίνας, αρχαιολογικός χώρος/φυσική/αρχαιολογική θέση, μόνιμο καταφύγιο θηραμάτων και μικρός νησιωτικός υγρότοπος (περιοχή Αλυκής κωδικός Y432HRV001). Το νομοθετικό καθεστώς της Νήσου είναι μακροσκελές (βλ. βιβλιογραφία). Συνέπεια της παράλειψης θεσμοθέτησης της προστατευόμενης περιοχής είναι, μεταξύ άλλων, οι ανεξέλεγκτες τουριστικές και εμπορικές δραστηριότητες, η μη αειφορική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της νήσου, η ρύπανση και η διαταραχή του φυσικού περιβάλλοντος, η διάνοιξη οδών και η χρήση παράνομων κατασκευών – παραπήγματα, σκιάδια, περιφράξεις, καντίνες – η υποβάθμιση και συρρίκνωση του σπάνιου τύπου δάσους και αμμοθινών και η εξαφάνιση των θαλασσοκρινών, η σποραδική πλέον εμφάνιση Μεσογειακής φώκιας και η διάβρωση του εδάφους. Οι ενέργειες της Διοίκησης είναι αποσπασματικές και η υπόθεση βρίσκεται σε εξέλιξη.

Δημόσιες Περιουσίες, φορείς οι οποίοι οφείλουν να δώσουν προτεραιότητα στην πράσινη ανάπτυξη των περιοχών Natura, την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και της ειδικής περιβαλλοντικής αξιολόγησης, την ορθή εφαρμογή των κριτηρίων κατάταξης των τουριστικών δραστηριοτήτων σε γειτνίαση με Natura και την αδειοδότηση δραστηριοτήτων από τις αποκλειστικώς αρμόδιες υπηρεσίες των Υπουργείων, με παράλληλη επιβολή και βεβαίωση προστίμων για τους περιβαλλοντικούς παραβάτες, θα επιφέρει περιβαλλοντική και οικονομική αειφορία στις εκάστοτε περιοχές και τους περιοίκους τους.

Η ανάγκη προστασίας των περιοχών Natura προβάλλει σήμερα πολύ έντονη, καθώς, οι δυσμενείς επιπτώσεις από τις ανθρώπινες παρεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον αντανακλώνται στις συνθήκες διαβίωσης και την ποιότητα της ζωής του ίδιου του ανθρώπου. Ο πολίτης και η πολιτεία φαίνεται να μη συνειδητοποιούν πλήρως την ευθύνη για την ορθή διαχείριση του περιβάλλοντος και την αειφορική χρήση των περιβαλλοντικών πηγών, μέσω της περιβαλλοντικής ηθικής και εκπαίδευσης,

της υποθέτησης περιβαλλοντικών στρατηγικών, της υποστήριξης καλών πρακτικών και της εφαρμογής πράσινης νομοθεσίας, με απώτερο σκοπό την ολιστική διατήρηση της φυσικής αξίας και τη διαγενεακή αλληλεγγύη. ■

Βιβλιογραφία

Βρετού Βασιλική (2008). Ευρωπαϊός Διαμεσολαβτής και Συνήγορος του Πολίτη, ο ρόλος τους στην προστασία του περιβάλλοντος, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Μαυρομάτι Ελευθερία (2009). «Προστασία Βιοποικιλότητας», Οδηγός για το Περιβάλλον Νομικός Οδηγός, WWF Ελλάς – Συνήγορος του Πολίτη, Αθήνα.

Σπυράκη Χριστίνα (2011). «Περιβαλλοντική Ηθική και Εκπαίδευση», Περιβάλλον και Υγεία, Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Νεάπολης Κρήτης, Νεάπολη Κρήτης.

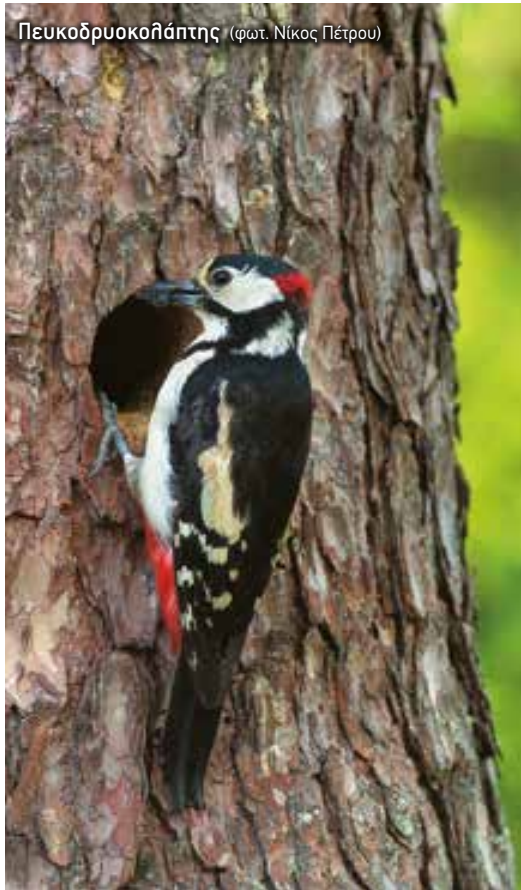
Ετήσιες Εκθέσεις Συνηγόρου του Πολίτη 2012, 2013, 2015, 2016. Ειδική Έκθεση Κύκλου Ποιότητας Ζωής 2016, «Επιχειρηματική Δράση και Προστασία του Περιβάλλοντος», Συνήγορος του Πολίτη Ανεξάρτητη Αρχή, Αθήνα.

Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης – Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη Νήσου Χρυσής, Ηράκλειο 2015.

Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης – Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ανάδειξη των θαλάσσιων περιοχών του Δικτύου Natura στην Κρήτη, Τεχνικός Οδηγός, Ηράκλειο 2015.

Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης – Πανεπιστήμιο Κρήτης, Διατήρηση, διαχείριση και ανάπτυξη των περιοχών του Δικτύου Natura 2000 στην Κρήτη, Τεχνικός Οδηγός, Ηράκλειο 2015.

Νομοθεσία σε ισχύ στη νήσο Χρυσή Νομού Ιεράπετρας:

A. Νόμοι και παραρτήματα διατάξεις
1. Ν. 5151/02 (Φ.Ε.Κ. 91 Α/02) και Π.Δ. 95/02 (Φ.Ε.Κ. 275 Α/02) (Παρ. Αρμοδιότητες)
2. Ν.Δ. 80/09 (Φ.Ε.Κ. 7 Α/09) (Παρ. δικαστικοί κώδικας)
3. Ν.Δ. 996/71 (Φ.Ε.Κ. 192 Α/71) (Παρ. λειτουργικοί και επαγγελματικοί διατάξεις) που τον Ν.Δ. 80/68 "παραρτήματα κώδικος" και αναδιοργανώσεως των υπ' αριθ. 870/71 και 919/71 Ν.Δ.
4. Ν.Δ. 175/79 (Φ.Ε.Κ. 205 Α/79) (Παρ. αντιστασιατικές και αναταραχικές διατάξεις) που τον Ν.Δ. 80/68 "παραρτήματα κώδικος"
5. Ν. 115/79 (Φ.Ε.Κ. 6 Α/79) (Παρ. φύλαξη καταφυγών, κτηνιατρική υγιεινή και αρμόδιους που διατίθενται εκτός από αρμόδιους που διατίθενται αποκλειστικά)
6. Ν. 965/76 (Φ.Ε.Κ. 289 Α/76) (Παρ. προστασίας δένων και των δένων εν γένει (αποτέλεση της 1986)
7. Ν. 18/90 (7 Φ.Ε.Κ. 160 Α/90) (Τα παρ. αρμοδιότητες του περιβάλλοντος)
B. Παραρτήματα διατάξεις
1. Π.Δ. 671/81 (Φ.Ε.Κ. 23 Α/81 και 43 Α/81) "Παρ. αρμοδιότητες της υποκαρικής διαίτης και της αγγείας, κωδίκος και καθυποχρεωτικό δικαστικού, ποινολογικό και ελεγχό της αγγείας, υπ' αριθμ"
2. Π.Δ. 226/87 (Φ.Ε.Κ. 114 Α/87) "Τροποποίηση του άρθρου 7 και Π.Δ. 671/81 "Παρ. αρμοδιότητες της υποκαρικής διαίτης και της αγγείας, κωδίκος και καθυποχρεωτικό δικαστικού, ποινολογικό και ελεγχό της αγγείας, υπ' αριθμ"
3. Το Π.Δ. 229/12 (Φ.Ε.Κ. ΑΑ/12/91/06/2012) "Εφαρμογή κανόνων μορφής, υγιεινότητας, λειτουργίας και καθυποχρεωτικό όργανο και παραρτήματα για την προστασία και υγιεινή των μικρών επιχείσεων κρεμαστές και μεταλλωβόλετες οι οποίοι" από συμπληρωμένα και τροποποιημένα με όρους «Αλληλ Χρυσής και Κωδίκος ΥΑ/12/ΒΥ/00
Γ. Διεθνή συμφωνίες
1. Ν. 115/03 (Φ.Ε.Κ. 32 Α/03) "Κύρωση διεθνούς συμφωνίας (Πάρ. 18 & 29) για τη διατήρηση της φυσικής ζωής και των φυσικών περιβάλλοντος της Ευρώπης"
2. Ν. 1162/03 (Φ.Ε.Κ. 38 Α/03) "Κύρωση διεθνούς συμφωνίας (Συμφωνία ΕΝΜΕΟ) "Για την απογορευτική προστασίας η καταστροφή άλλης εδαφικής διαίτης και τριτογενή μηδενική μεταβολή του Περιβάλλοντος"
3. Convention on the Migratory Species of Wild Animals (Bonn Convention), 1979
4. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES), 1973
5. African-European Migratory Waterbird Agreement (AWEA), 1993
Κατευθυντικές Οδηγίες
1. Οδηγία 79/401/ΕΟΚ και Συμφωνία υπ' 2 & 1979 για διατήρησης των άγριων πουλιών
2. Οδηγία 91/241/ΕΟΚ της Επιτροπής της 5.3.1991 για την προστασία της υδάτινης 79/60/ΕΟΚ και Συμφωνία υπ' αριθμ διατήρησης των άγριων πουλιών
3. Οδηγία 2009/147/ΕΚ (άρθρο 79/60/ΕΟΚ) περί διατήρησης των άγριων πουλιών
4. Οδηγία 92/43/ΕΟΚ της Συμβουλής της 21.5.1992 για την διατήρηση των προστατευμένων ειδών και της αγγείας, κωδίκος και ελεγχό της

Συνάντηση επιστημόνων στην Οίτη στο πλαίσιο του έργου Life ForOpenForests

Το Πρόγραμμα LIFE στην Ελλάδα: Ιστορικό και Προοπτικές

Γιώργος Πρωτόπαπας*

Το Πρόγραμμα LIFE αποτελεί το χρηματοδοτικό εργαλείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το περιβάλλον και τη δράση για το κλίμα, με στόχο τη συνεισφορά στην εφαρμογή, ανανέωση και ανάπτυξη της ευρωπαϊκής πολιτικής και νομοθεσίας για το περιβάλλον και το κλίμα μέσω της συγχρηματοδότησης έργων. Το Πρόγραμμα LIFE ξεκίνησε το 1992, ενώ στις 21 Μαΐου 2017 γιόρτασε 25 χρόνια ύπαρξης.

Για την προγραμματική περίοδο 2014-2020, ο προϋπολογισμός του Προγράμματος ανέρχεται σε 3,5 δισεκατομμύρια ευρώ. Η δομή του χωρίζεται σε δύο υπο-προγράμματα: Περιβάλλον και Δράση για το Κλίμα. Το υπο-πρόγραμμα Περιβάλλον λαμβάνει το 75% του συνολικού προϋπολογισμού και καλύπτει τους εξής τρεις τομείς προτεραιότητας: Περιβάλλον και Αποδοτικότητα Πόρων, Φύση και Βιοποικιλότητα και Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Πληροφόρηση. Ωστόσο, το 55% του προϋπολογισμού για το συγκεκριμένο υπο-πρόγραμμα διατίθεται σε έργα διατήρησης της φύσης και της βιοποικιλότητας με έμφαση στο Δίκτυο Natura

2000. Το υπο-πρόγραμμα Δράση για το Κλίμα λαμβάνει το 25% της συνολικής χρηματοδότησης και καλύπτει τους ακόλουθους τομείς προτεραιότητας: Μετριασμός της Κλιματικής Αλλαγής, Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή και Κλιματική Διακυβέρνηση και Πληροφόρηση.

Από το 1992 έως το 2015 έχουν χρηματοδοτηθεί 233 έργα με ελληνικό φορέα ως συντονιστή, συνολικού προϋπολογισμού 314 εκατομμυρίων ευ-

* Ο Γιώργος Πρωτόπαπας είναι αρχιτέκτων πολεοδόμος, διευθυντής του Πράσινο Ταμείο.

ρώ, εκ των οποίων τα 167 εκατομμύρια ευρώ αποτελούν χρηματοδοτική συνεισφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Ο πρώτος τομέας προτεραιότητας του υπο-προγράμματος Περιβάλλον, **Περιβάλλον και Αποδοτικότητα Πόρων**, έχει ένα ευρύ πεδίο θεματικών προτεραιοτήτων και καλύπτει τους ακόλουθους τομείς: ύδατα, απόβλητα, αποδοτικότητα πόρων, περιβάλλον και υγεία, καθώς και ποιότητα του αέρα και εκπομπές.

Τα θέματα έργων για τα ύδατα, τις πλημμύρες και την ξηρασία προτείνουν εφαρμογή μέτρων για τη φυσική συγκράτηση των υδάτων, τη διαχείριση των κινδύνων από πλημμύρες και ξηρασίες, την αντιμετώπιση των υδρομορφολογικών πιέσεων, την ολοκληρωμένη διαχείριση των θρεπτικών ουσιών και των οργανικών ρύπων ανθρώπινης και γεωργικής προέλευσης, τις πιέσεις από χημικούς ρύπους, την αποκατάσταση ποταμών και μέτρα εξοικονόμησης νερού. Ακολούθως, τα θέματα έργων για τη διαχείριση του θαλάσσιου περιβάλλοντος και των παράκτιων ζωνών προωθούν μέτρα για τη μείωση της πίεσης των ασκούν οι οικονομικές δραστηριότητες στο θαλάσσιο περιβάλλον, τη μείωση των θαλάσσιων απορριμμάτων και τις συνέργειες μεταξύ της ολοκληρωμένης διαχείρισης των παράκτιων ζωνών και του θαλάσσιου χωροταξικού σχεδιασμού. Τέλος, στον κλάδο της ύδρευσης το LIFE προτείνει θέματα έργων για την ανάπτυξη τεχνολογιών για τα συστήματα επεξεργασίας πόσιμου νερού και αστικών λυμάτων, την παροχή υπηρεσιών ύδατος σε περιοχές με χαμηλή πυκνότητα πληθυσμού και έργα για την ανακύκλωση/ανάκτηση υδάτων.

Για τα απόβλητα, το Πρόγραμμα LIFE εστιάζει στην εφαρμογή της νομοθεσίας και την αποδοτικότητα των πόρων με θέματα έργων για τα αστικά απόβλητα, τα ΑΗΗΕ¹, τους συσσωρευτές και τις ηλεκτρικές στήλες, τα ΟΤΚΖ², τα ΑΕΚΚ³, τα ιατρικά, τα βιολογικά και τα απόβλητα τροφίμων, καθώς και τα πλαστικά στο σύνολό τους, όπως και τα επικίνδυνα οικιακά απόβλητα. Επίσης, ενισχύονται έργα που προτείνουν οικονομικά μέσα για την υποστήριξη πολιτικών για τη διαχείριση αποβλήτων και την αποδοτικότητα πόρων.

Το LIFE προκρίνει έργα που αφορούν με την κυκλική οικονομία, την εφαρμογή νέων επιχειρηματικών μοντέλων για την αποδοτικότητα των πόρων, τη σύνδεση των περιβαλλοντικών επιδόσεων με κανονιστικά, οικονομικά ή σχετικά με τη φήμη κίνητρα, καθώς και την προώθηση των πράσινων δημόσιων συμβάσεων.

Έργα για την προστασία των εδαφών από τη σφράγιση και για την καλύτερη διαχείρισή τους είναι επίσης επιλέξιμα, καθώς επίσης και μέσα για τον εντοπισμό της μόλυνσής τους. Για τα δάση δίνεται προτεραιότητα σε έργα που εφαρμόζουν μεθόδους βιώσιμης διαχείρισης, προστασίας από πυρκαγιές και βελτίωσης της ανθεκτικότητάς τους σε απειλές που σχετίζονται με πληθυσμιακές αλλαγές.

Για τα χημικά, το LIFE προκρίνει έργα που μειώνουν τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον ή την ανθρώπινη υγεία και παρακολουθούν καλύτερα τη χρήση τους. Τέλος, πριμοδοτούνται έργα που καταπολεμούν το θόρυβο στις πόλεις, προλαμβάνουν τα βιομηχανικά ατυχήματα, βελτιώνουν την ποιότητα του αέρα, ενώ για το αστικό περιβάλλον εφαρμόζονται ολοκληρωμένες και περιεκτικές πολιτικές για τον αειφόρο πολεοδομικό προγραμματισμό και σχεδιασμό μέσω καινοτόμων προσεγγίσεων όσον αφορά στους τομείς των δημόσιων αστικών συγκοινωνιών και της αστικής κινητικότητας, των βιώσιμων κτιρίων, της ενεργειακής απόδοσης και της διατήρησης της αστικής βιοποικιλότητας.

Ο δεύτερος τομέας προτεραιότητας του υπο-προγράμματος Περιβάλλον, η **Φύση και Βιοποικιλότητα**, χωρίζεται σε δύο επιμέρους θεματικές προτεραιότητες, τη «Φύση» και τη «Βιοποικιλότητα». Στη «Φύση» χρηματοδοτούνται δραστηριότητες για την εφαρμογή των οδηγιών 92/43/ΕΟΚ για τους Οικοτόπους και 2009/147/ΕΚ για τα Πτηνά και ειδικότερα α) δραστηριότητες που αποσκοπούν στη βελτίωση του καθεστώτος διατήρησης οικοτόπων και ειδών, που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για την Ένωση, β) δραστηριότητες στήριξης των βιογεωγραφικών σεμιναρίων του Δικτύου Natura 2000 και γ) ολοκληρωμένες προσεγγίσεις για την εφαρμογή του πλαισίου δράσεων προτεραιότητας.

Στη «Βιοποικιλότητα» χρηματοδοτούνται δραστηριότητες για την εφαρμογή της ενωσιακής στρατηγικής για τη βιοποικιλότητα έως το 2020, και ειδικότερα δραστηριότητες που συμβάλουν στην επίτευξη των στόχων και αφορούν α) το στόχο 2 - διατήρηση και βελτίωση των οικοσυστημάτων και των υπηρεσιών που παρέχουν και β) τους στόχους 3 - αύξηση της συμβολής της γεωργίας και της δασοκομίας στη διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας, 4 - εξασφάλιση της αειφόρου χρήσης των αλιευτικών πόρων και 5 - καταπολέμηση των χωροκατακτητικών ξένων ειδών.

Από την ανάλυση των δεδομένων για τα 68 έργα Φύσης και Βιοποικιλότητας της περιόδου 1992-2015 στα οποία συμμετείχαν Έλληνες συντονιστές, 32 έργα είχαν συγκεκριμένες δραστηριότητες για οικοτόπους, 39 έργα για είδη κοινωτικού ενδιαφέροντος (11 έργα έχουν δραστηριότητες για οικοτόπους και είδη) και 8 έργα άλλες δραστηριότητες.

1. Απόβλητα Ηλεκτρικού & Ηλεκτρονικού Εξοπλισμού.

2. Οχήματα Τέλους Κύκλου Ζωής.

3. Απόβλητα Εκσκαφών Κατασκευών Κατεδαφίσεων.

Στις κορυφές του Ταυγέτου (φωτ. Μίλτος Γκλέτσος)

Τα 32 έργα για οικοτόπους αφορούσαν σε ποσοστό 47,1% δάση, 17,6% παράκτιους οικοτόπους, 17,6% οικοτόπους γλυκού νερού, 11,8% θαλάσσιους οικοτόπους και 5,9% λιβάδια. Τα 39 έργα με δράσεις βελτίωσης του καθεστώτος διατήρησής ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος συμπεριλαμβάνουν συνολικά 50 είδη τα οποία αφορούν σε ποσοστό 66% πουλιά, 18% φυτά, 10% θηλαστικά, 4% ψάρια και 2% ερπετά.

Τελευταίος τομέας προτεραιότητας του υπο-προγράμματος Περιβάλλον είναι η **Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Πληροφόρηση** που αφορά τη χρηματοδότηση α) εκστρατειών πληροφόρησης, επικοινωνίας και ευαισθητοποίησης σύμφωνα με τις προτεραιότητες του 7ου προγράμματος περιβαλλοντικής δράσης και β) δραστηριοτήτων για τη στήριξη της αποτελεσματικής ελεγκτικής διαδικασίας, καθώς και την προώθηση της συμμόρφωσης σε σχέση με την ενωσιακή περιβαλλοντική νομοθεσία και με σκοπό να υποστηριχτούν τα συστήματα πληροφόρησης και τα εργαλεία του αντίστοιχου τομέα σε ό,τι αφορά την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της Ένωσης.

Στο Υπο-πρόγραμμα «Δράση για το Κλίμα», πρώτος τομέας προτεραιότητας είναι ο **Μετριασμός της Κλιματικής Αλλαγής** που αφορά στη

χρηματοδότηση έργων που συνεισφέρουν στη μείωση αερίων του θερμοκηπίου, υποστηρίζοντας τη μετάβαση σε μία οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα. Η βασική Ευρωπαϊκή νομοθετική βάση αποτελείται από το Πλαίσιο για την Ενέργεια και Κλίμα με ορίζοντα το 2030, καθώς και από τον Χάρτη Πορείας προς μία Οικονομία Χαμηλών Εκπομπών Άνθρακα το 2050. Στις ετήσιες προτεραιότητες έργων LIFE για το 2017 περιλαμβάνονται έργα που αφορούν στις ενεργοβόρες βιομηχανίες, τα φθοριούχα αέρια και τις χρήσεις γης, αλλαγές χρήσεων γης και δασοκομία.

Δεύτερος τομέας προτεραιότητας για την Δράση για το Κλίμα αποτελεί η **Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή**, στο πλαίσιο της οποίας χρηματοδοτούνται έργα που βοηθούν στην ενίσχυση της ετοιμότητας και την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, καθώς και την αξιοποίηση των ευκαιριών που τυχόν παρουσιάζονται, ενισχύοντας την ανθεκτικότητα της Ένωσης σε αυτές. Νομοθετική βάση αποτελεί η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή, ενώ τα θέματα έργων για το 2017 περιλαμβάνουν τη διαχείριση πλημμυρών, ιδιαίτερα στην παράκτια ζώνη και σε διασυννοριακές περιοχές, το χωροταξικό σχεδιασμό, τη βιώσιμη γεωρ-

Γέρικο ρόμπολο στον Σμόλικα (φωτ. Γιώργος Πολίτης)

γία, δασοκομία και τουρισμό, τη διαχείριση του νερού, ενώ έμφαση δίνεται στις αστικές περιοχές.

Τελευταίος τομέας προτεραιότητας για το υπό-πρόγραμμα «Δράση για το Κλίμα» είναι η Κλιματική Διακυβέρνηση και Πληροφόρηση, κατ'αντιστοιχία με το υπό-πρόγραμμα «Περιβάλλον». Οι επιχορηγήσεις δράσεων σε αυτήν την κατηγορία έργων σκοπεύουν στην ευαισθητοποίηση του κοινού, καθώς και ειδικών ομάδων πληθυσμού σε κλιματικά ζητήματα, στη διευκόλυνση της επικοινωνίας, της διαχείρισης και της διάδοσης των πληροφοριών, μέσω και του διαμοιρασμού της γνώσης επιχειρηματικών κλιματικών λύσεων και πρακτικών και στη συμβολή στην αποτελεσματικότερη συμμόρφωση με την κλιματική νομοθεσία. Στόχο αποτελεί επίσης η βελτίωση της διακυβέρνησης μέσω της δημιουργίας δομών για διεύρυνση της συμμετοχής των συσχετιζόμενων κοινωνικών εταίρων στις διαδικασίες διαβούλευσης και εφαρμογής της κλιματικής νομοθεσίας. Για το 2017, η Επιτροπή έχει ορίσει επτά προτεραιότητες για έργα LIFE οι οποίες περιλαμβάνονται στον ετήσιο Οδηγό για Αιτούντες.

Έχοντας περιγράψει τις βασικές κατηγορίες

έργων, καθώς και το πλαίσιο χρηματοδότησης με βάση το Πολυετές Πρόγραμμα Εργασίας του LIFE για την περίοδο 2014-2017, την τρέχουσα περίοδο λαμβάνουν χώρα οι συζητήσεις της Επιτροπής με τα κράτη μέλη καθώς και τις υπόλοιπες διευθύνσεις σχετικά με το επόμενο Πολυετές Πρόγραμμα Εργασίας που θα καθορίζει τη χρηματοδότηση έργων για την περίοδο 2018-2020. Με βάση τις συζητήσεις αυτές, αναμένεται ότι ο προϋπολογισμός του LIFE θα ανέλθει στα 1,6 δις ευρώ, εκ των οποίων το υπο-πρόγραμμα Περιβάλλον θα λάβει περίπου 1,2 δις ευρώ. Το ποσοστό της χρηματοδότησης για τον τομέα προτεραιότητας της Φύσης και Βιοποικιλότητας θα ανέλθει στο 60,5%, παρουσιάζοντας αύξηση σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο, ενώ τα έργα που εμπίπτουν στη «Δράση για το Κλίμα», αναμένεται να λάβουν συνολική χρηματοδότηση περίπου 400 εκατ. ευρώ. Το ποσοστό συγχρηματοδότησης έργων από την Επιτροπή θα μειωθεί στο 55% έναντι του 60% της τρέχουσας περιόδου, με εξαίρεση τα Ολοκληρωμένα Έργα, τα Έργα Τεχνικής Υποστήριξης, τα Προπαρασκευαστικά Έργα, τα οποία λαμβάνουν χρηματοδότηση 100% από την Επιτροπή, και τα έργα Φύσης στα οποία το ποσοστό συγχρηματοδότησης θα παραμείνει στο 60%, όπως και στην τρέχουσα περίοδο. Σε σχέση με άλλους μηχανισμούς του LIFE, το εργαλείο ιδιωτικής χρηματοδότησης για εξοικονόμηση ενέργειας PF4EE προτείνεται να λάβει 75 εκατ. ευρώ για την περίοδο 2018-2020 (έναντι των 80 εκατ. ευρώ της περιόδου 2014-2017), ενώ ταυτόχρονα η συνεισφορά στο Ευρωπαϊκό Σώμα Αλληλεγγύης σε δράσεις εθελοντισμού νέων για την προστασία του περιβάλλοντος και την κλιματική αλλαγή προτείνεται να ανέλθει στα 4,5 εκατ. ευρώ.

Για την επόμενη περίοδο εργασίας του LIFE, αναμένεται να συνεχίσει να δίνεται έμφαση στη βιωσιμότητα, τη συνέργεια και τη διεθνικότητα. Σχετικά με τα θέματα έργων στους τομείς προτεραιότητας «Περιβάλλον και Αποδοτικότητα Πόρων» και «Φύση και Βιοποικιλότητα», αναμένεται να υπάρξουν μικρές αλλαγές, ενώ στον τομέα «Περιβαλλοντικής Διακυβέρνησης και Πληροφόρησης» προτείνεται να δοθεί έμφαση σε έργα με στόχο τη συμμόρφωση και την ανάπτυξη πληροφοριακών συστημάτων για δημοσίους φορείς. Στο υπό-πρόγραμμα «Δράση για το Κλίμα» συζητιέται το ενδεχόμενο να ενταχθούν θέματα έργων στο Πολυετές Πρόγραμμα Εργασίας της επόμενης περιόδου. Το τελικό πρόγραμμα εργασίας θα τεθεί προς έγκριση από την Επιτροπή LIFE το φθινόπωρο του 2017.

Σήμερα υπάρχουν 28 έργα LIFE με ελληνικό φορέα ως συντονιστή που είναι σε εξέλιξη συνολικού προϋπολογισμού 49,7 εκατομμυρίων ευρώ, εκ των οποίων τα 29,2 εκατομμύρια αποτελούν συνεισφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. ■

Τοπίο στον Εθνικό Δρυμό Οίτης (φωτ. Πηνελόπη Δεληπέτρου)

Εποπτεία & αξιολόγηση της κατάστασης διατήρησης ειδών και τύπων οικοτόπων κοινοτικού ενδιαφέροντος στην Ελλάδα: Χλωρίδα

Κυριάκος Γεωργίου*

Σύμφωνα με το Άρθρο 17 της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ κάθε 6 χρόνια από τη λήξη της προθεσμίας που προβλέπεται στο άρθρο 23, τα Κράτη-Μέλη συντάσσουν έκθεση για την εφαρμογή των διατάξεων που εκδίδονται στο πλαίσιο της Οδηγίας. Η έκθεση αυτή περιλαμβάνει κυρίως πληροφορίες σχετικά με τα μέτρα διατήρησης που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 6, καθώς και στην εκτίμηση των επιπτώσεων αυτών των μέτρων στην κατάσταση διατήρησης των τύπων οικοτόπων που αναφέρονται στο Παράρτημα I και των ειδών που αναφέρονται στο Παράρτημα II και τα κυριότερα αποτελέσματα της εποπτείας που προβλέπεται στο άρθρο 11. Η έκθεση αυτή διαβιβάζεται στην Επιτροπή και γνωστοποιείται στο κοινό.

Η Επιτροπή συντάσσει μια συνολική έκθεση, βασιζόμενη στις εκθέσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 1. Η εν λόγω έκθεση περιλαμβάνει μια πρόσφορη αποτίμηση της προόδου που έχει σημειωθεί και ειδικότερα της συμβολής του Δικτύου Natura 2000 στην επίτευξη των στόχων που ορίζονται στο άρθρο 3.

Στο πλαίσιο της ανάγκης υποβολής της 3ης Εθνικής Έκθεσης (2007 - 2012) του άρθρου 17 της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ το Τμήμα Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος, Διεύθυνση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού, Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας ανέθεσε

* Ο Κυριάκος Γεωργίου είναι Καθηγητής Φυσιολογίας Φυτών στο Τμήμα Βιολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

την εκπόνηση εννέα (9) μελετών εποπτείας και αξιολόγησης της κατάστασης διατήρησης ειδών και τύπων οικοτόπων στην Ελλάδα.

Η πρώτη μελέτη αφορούσε τον οριζόντιο τεχνικό και επιστημονικό συντονισμό των μελετών εποπτείας & αξιολόγησης της κατάστασης διατήρησης ειδών και τύπων στην Ελλάδα και τη συνθετική αξιοποίηση των αποτελεσμάτων.

Η δεύτερη μελέτη είχε ως αντικείμενο την εποπτεία και αξιολόγηση της Κατάστασης Διατήρησης των τύπων οικοτόπων κοινωτικού ενδιαφέροντος στην Ελλάδα. Το αντικείμενο των υπόλοιπων μελετών ήταν η εποπτεία και αξιολόγηση της κατάστασης διατήρησης ειδών χλωρίδας, απονδύλων, αμφιβίων / ερπετών, ιχθυοπανίδας, θηλαστικών, ορνιθοπανίδας και θαλάσσιων ειδών και τύπων οικοτόπων κοινωτικού ενδιαφέροντος στην Ελλάδα.

Τα έργα (μελέτες) είχαν χρονικό ορίζοντα από τον Ιανουάριο του 2014 έως τον Δεκέμβριο του 2015.

Ανάδοχος του έργου για την «εποπτεία της χλωρίδας» με το οποίο θα ασχοληθούμε στη συνέχεια ήταν η NERCO – Ν. Χλύκας και Συνεργάτες Α.Ε.Μ. με ειδικούς επιστήμονες από το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, το Πανεπιστήμιο Πατρών, το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών καθώς και Βοτανικούς που υπηρετούν σε άλλους χώρους. Καταβλήθηκε κάθε δυνατή προσπάθεια αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού από όλη την Ελλάδα στα επιστημονικά πεδία της Χλωρίδας και της Βιολογίας Διατήρησης των Φυτών.

Μεθοδολογία

Το έργο εκτελέστηκε σε τέσσερις (4) φάσεις:

Στην Α' Φάση (προπαρασκευαστικές εργασίες) οριστικοποιήθηκε ο κατάλογος των μελετώμενων ειδών και διενεργήθηκε ενδεδειγμένη βιβλιογραφική ανασκόπηση περισσότερων από 3.500 πηγών για 64 είδη. Η πληροφορία αυτή καταχωρήθηκε σε βιβλιογραφική βάση δεδομένων.

Στις Φάσεις Β' (αξιολόγηση της κατάστασης διατήρησης και καθορισμός ικανοποιητικών τιμών αναφοράς και στόχων διατήρησης) και Γ' (συμπλήρωση των δεδομένων πεδίου και πρόταση τροποποίησης της βάσης δεδομένων του Δικτύου Natura 2000) του έργου εκτελέστηκε η εργασία πεδίου για την αποτύπωση της εξάπλωσης, την εκτίμηση του πληθυσμού, την αναγνώριση του ενδιαίτηματος (οικοτόπου) και την καταγραφή των απειλών. Ως προς την εξάπλωση (εύρος εξάπλωσης - range και κατανομή - distribution) διερευνήθηκαν όλες οι γνωστές θέσεις καθώς και επιπλέον θέσεις με κατάλληλο ενδιαίτημα στην ευρύτερη περιοχή. Η εκτίμηση του πληθυσμού μετά την επιλογή της μονάδας και της μεθοδολογίας μέ-

τρησης (βάσει δένδρου αποφάσεων) αφορούσε το μέγεθος, τη δομή και τη δυναμική του. Για το ενδιαίτημα κάθε είδους υπολογίστηκε η έκτασή του και εκτιμήθηκε η ποιότητά του. Η καταγραφή των πιέσεων και των απειλών αφορούσε τόσο τις σύγχρονες (δετές παράθυρο) όσο και τις μελλοντικές (12ετές παράθυρο).

Όλη αυτή η πληροφορία καταχωρήθηκε στα πρωτόκολλα εργασίας πεδίου. Τα δεδομένα από τα πρωτόκολλα εργασίας πεδίου ενσωματώθηκαν σε Βάση Δεδομένων και χρησιμοποιήθηκαν για την αξιολόγηση της Κατάστασης Διατήρησης και τον καθορισμό των Ευνοϊκών Τιμών Αναφοράς για κάθε είδος. Οι Ευνοϊκές Τιμές Αναφοράς σε συνδυασμό με τις απειλές χρησιμοποιήθηκαν για τον καθορισμό των στόχων διατήρησης. Κατόπιν αναγωγής των δεδομένων από το επίπεδο της δειγματοληπτικής επιφάνειας στο επίπεδο του κελιού αναφοράς και στη συνέχεια στο επίπεδο της χώρας και της σύγκρισης των ιστορικών με τις σύγχρονες τιμές των παραμέτρων παρακολούθησης, συμπληρώθηκαν τα έντυπα αναφοράς. Διατυπώθηκε επίσης πρόταση τροποποίησης της Βάσης Δεδομένων των περιοχών του Δικτύου Natura 2000.

Στην Δ' Φάση ολοκληρώθηκε η αξιολόγηση της Κατάστασης Διατήρησης και συντάχθηκαν σχέδια μελλοντικής συστηματικής παρακολούθησης για κάθε είδος.

Η αξιολόγηση της κατάστασης διατήρησης σε:

- Ευνοϊκή (Favourable, FV),
- Μη ευνοϊκή - ανεπαρκής (Inadequate, U1),
- Μη ευνοϊκή - κακή (Bad, U2),
- Άγνωστη (Unknown, XX)

καθορίστηκε σύμφωνα με γενικό πίνακα αξιολόγησης για την κατάσταση διατήρησης ως προς τα ακόλουθα κριτήρια:

1. Το εύρος εξάπλωσης (σταθερό, αυξανόμενο ή μειούμενο) σε συνδυασμό με τις Ευνοϊκές Τιμές Αναφοράς.
2. Το μέγεθος του πληθυσμού βάσει της Ευνοϊκής Τιμής Αναφοράς, της δημογραφίας (όπου ήταν γνωστή) και της τάσης ανά υποπληθυσμό.
3. Το ενδιαίτημα βάσει της αξιολόγησης της έκτασης και της ποιότητάς του ανά θέση.
4. Τις μελλοντικές προοπτικές βάσει της σημαντικότητας και της τάσης των πιέσεων/απειλών ανά θέση.

Αποτελέσματα - Συζήτηση

Τα αποτελέσματα του έργου συνοψίζονται στα πιο κάτω παραδοτέα:

1. Οριστικός κατάλογος των ειδών χλωρίδας των Παραρτημάτων II, IV και V της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ τα οποία απαντούν στην Ελλάδα.
2. Βάση Δεδομένων Βιβλιογραφικών Αναφορών συνδεδεμένη με γεωγραφική απεικόνιση σε Σύ-

στημα Γεωγραφικών Πληροφοριών.

3. Καθορισμός πλέγματος (grid) αναφοράς για τη χωρική αποτύπωση κάθε είδους εντός και εκτός του Δικτύου Natura 2000.
4. Αποτύπωση σε Σύστημα Γεωγραφικών Πληροφοριών της σημερινής ή πραγματικής και της ιστορικής ή δυνητικής εξάπλωσης κάθε είδους (διανυσματικής μορφής χρησιμοποιώντας σημεία, γραμμές ή πολύγωνα ανάλογα με τη φύση των πρωτογενών δεδομένων).
5. Πρωτόκολλα παρακολούθησης και αξιολόγησης της κατάστασης διατήρησης των ειδών, τα οποία εφαρμόζονται κατά τις επισκέψεις στο πεδίο για κάθε είδος χλωρίδας των τριών Παραρτημάτων της Οδηγίας και για κάθε θέση επιτόπιου ελέγχου αποτυπωμένα σε βάση δεδομένων και αρχεία GIS καθώς και σε φωτογραφικό υλικό.
6. Έντυπα αναφοράς της έκθεσης της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ για κάθε είδος χλωρίδας των Παραρτημάτων II, IV και V.
7. Αξιολόγηση του βαθμού διατήρησης κάθε είδους χλωρίδας σε επίπεδο κελιού πλέγματος αναφοράς και σε επίπεδο περιοχής Natura.
8. Χάρτες υφιστάμενης κατανομής και εύρους εξάπλωσης.
9. Έκθεση αποτύπωσης και αξιολόγησης των διαφορών σε σχέση με την 2η Έκθεση εφαρμογής της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ.
10. Πρόταση Ικανοποιητικών Τιμών Αναφοράς (Favorable Reference Values) ως προς το εύρος εξάπλωσης (range) και τον πληθυσμό (population) κάθε φυτικού taxon των τριών Παραρτημάτων της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ και για κάθε Τόπο Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) ή ομάδα ΤΚΣ.
11. Πρόταση Στόχων Διατήρησης (Conservation Objectives) για κάθε είδος του Παραρτήματος II, για κάθε ΤΚΣ ή ομάδα ΤΚΣ.
12. Επικαιροποιημένη έκδοση της περιγραφικής βάσης δεδομένων του Δικτύου Natura 2000 σε Access 2003.
13. Εισήγηση για τη διαδικασία μελλοντικής συστηματικής παρακολούθησης της κατάστασης διατήρησης.
14. Έκθεση ανάλυσης των δεδομένων που συλλέχθηκαν και αξιολόγησης της πληρότητας και επάρκειας του Εθνικού Δικτύου Natura 2000 για τη διατήρηση κάθε φυτικού είδους της Οδηγίας και πρόταση επέκτασης των ορίων ή ένταξης νέων περιοχών στο Δίκτυο Natura 2000 συνοδευόμενη από χάρτες αναλογικούς και ψηφιακούς, συμπληρωμένα Τυποποιημένα Δελτία Δεδομένων και νέα έκδοση της επικαιροποιημένης περιγραφικής και χωρικής βάσης δεδομένων με τα στοιχεία των νέων προτεινόμενων περιοχών.

Η κατάσταση διατήρησης ως προς τα επιμέρους κριτήρια καθώς και η συνολική της εκτίμηση για τα είδη χλωρίδας παρουσιάζονται στο Πίνακα 2. Από τον Πίνακα αυτό διαπιστώνεται ότι:

- Το εύρος εξάπλωσης είναι ευνοϊκό σε 49 είδη, μη ευνοϊκό (ανεπαρκές ή κακό) σε 9 και άγνωστο σε 6.
- Η έκταση και η ποιότητα του ενδιαίτηματος είναι ευνοϊκά σε 41 είδη, μη ευνοϊκά (ανεπαρκή ή κακά) σε 17 και άγνωστο σε 6.
- Το μέγεθος του πληθυσμού είναι ευνοϊκό σε 31 είδη, μη ευνοϊκό (ανεπαρκές ή κακό) σε 16 και άγνωστο σε 17.
- Οι μελλοντικές προοπτικές είναι ευνοϊκές σε 21 είδη, μη ευνοϊκές (ανεπαρκείς ή κακές) σε 26 και άγνωστο σε 17.

Στην Εικόνα 1 παρουσιάζεται η κατανομή των 64 φυτικών taxa ως προς τη συνολική εκτίμηση της κατάστασης διατήρησης. Ο περιορισμός της συνολικής ευνοϊκής κατάστασης διατήρησης σε 22 μόνο taxa, σε σύγκριση με τις υψηλότερες αντίστοιχες τιμές εξάπλωσης και ενδιαίτηματος οφείλεται στις χαμηλότερες αντίστοιχες τιμές στον πληθυσμό και στις μελλοντικές προοπτικές.

Στον σύντομο χρόνο υλοποίησης του έργου της εποπτείας της χλωρίδας και με τους περιορισμούς που τίθενται από τη φαινολογία των περισσότερων ειδών ως προς την περίοδο αναγνώρισης και μέλλετης τους στο πεδίο καταβλήθηκε κάθε δυνατή προσπάθεια για όσο γίνεται πληρέστερα δεδομένα πεδίου. Έτσι, για πρώτη φορά υπάρχουν πλήρη δεδομένα για τα περισσότερα από τα είδη - στόχους και αρκετά δεδομένα για έναν άλλο σημαντικό αριθμό από αυτά. Σε πολύ λίγα είδη χρειάστηκε, απουσία δεδομένων, η άποψη του ειδικού (Πίνακας 1). Κατά συνέπεια, δημιουργήθηκε ένα ισχυρό - πραγματικό υπόβαθρο για τη μελλοντική παρακολούθηση της κατάστασης διατήρησης και την υποβολή των επόμενων εκθέσεων αναφοράς της χώρας. Σε επόμενα προγράμματα ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στα είδη με ελλιπή ή καθόλου δεδομένα.

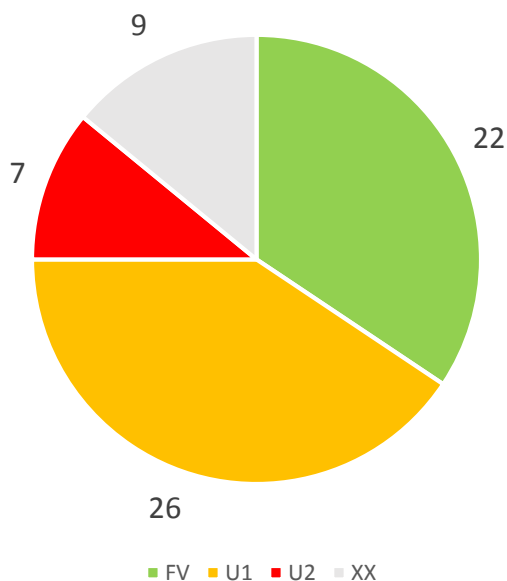
Μέθοδος	Εύρος εξάπλωσης [range]	Πληθυσμός [population]
Πλήρη Δεδομένα	35	35
Ελλιπή Δεδομένα	22	21
Άποψη Ειδικού	6	4
Απουσία Δεδομένων	1	4
	64	

Πίνακας 1. Πληρότητα δεδομένων πεδίου ως προς το εύρος εξάπλωσης και τον πληθυσμό.

		ΕΞΑΠΛΩΣΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΝΔΙΑΙΤΗΜΑ	ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ
1	<i>Androcymbium rechingeri</i>	FV	FV	U1	U1	U1
2	<i>Anthemis glaberrima</i>	FV	FV	FV	FV	FV
3	<i>Artemisia umbelliformis</i> subsp. <i>eriantha</i> (<i>Artemisia eriantha</i>)	U2	XX	FV	XX	U2
4	<i>Asyneuma giganteum</i>	FV	U1	FV	U1	U1
5	<i>Botrychium simplex</i>	XX	XX	XX	XX	XX
6	<i>Bupleurum capillare</i>	FV	FV	FV	U1	U1
7	<i>Bupleurum kakiskalae</i>	FV	U1	FV	U1	U1
8	<i>Buxbaumia viridis</i>	FV	XX	U2	XX	U2
9	<i>Centaurea alba</i> ssp. <i>heldreichii</i> (<i>Centaurea heldreichii</i>)	FV	FV	FV	FV	FV
10	<i>Centaurea attica</i> subsp. <i>megarensis</i> (<i>Centaurea megarensis</i>)	FV	FV	FV	FV	FV
11	<i>Centaurea immanuelis-loewii</i>	FV	XX	XX	XX	XX
12	<i>Centaurea kalambakensis</i>	FV	FV	FV	U1	U1
13	<i>Centaurea lactiflora</i>	FV	FV	FV	XX	FV
14	<i>Centaurea lancifolia</i> (<i>Wagenitzia lancifolia</i>)	FV	U1	FV	U1	U1
15	<i>Centaurea niederi</i>	FV	FV	FV	XX	FV
16	<i>Centaurea peucedanifolia</i>	FV	FV	U1	U1	U1
17	<i>Centaurea princeps</i> (<i>Centaurea alba</i> subsp. <i>princeps</i>)	FV	FV	FV	U1	U1
18	<i>Cephalanthera cucullata</i>	FV	U1	U1	U1	U1
19	<i>Colchicum cousturieri</i>	FV	XX	FV	XX	XX
20	<i>Consolida samia</i>	XX	XX	FV	XX	XX
21	<i>Convolvulus argyrothamnus</i>	FV	U2	FV	U2	U2
22	<i>Crepis crocifolia</i> (<i>Phitosia crocifolia</i>)	FV	U1	U1	U1	U1
23	<i>Crepis pusilla</i>	U1	FV	FV	U1	U1
24	<i>Dactylorhiza kalopissii</i> (<i>Dactylorhiza kalopissii</i> subsp. <i>kalopissii</i>)	U2	U2	U1	U1	U2
25	<i>Fritillaria conica</i>	FV	U1	U1	U1	U1
26	<i>Fritillaria drenovskii</i>	FV	XX	FV	FV	FV
27	<i>Fritillaria gussichiae</i>	U1	XX	U1	XX	U1
28	<i>Fritillaria obliqua</i> subsp. <i>obliqua</i>	FV	U1	U1	U2	U2
29	<i>Fritillaria obliqua</i> subsp. <i>tuntasia</i>	U1	FV	FV	U1	U1
30	<i>Fritillaria rhodocanakis</i> (<i>Fritillaria rhodocanakis</i> subsp. <i>rhodocanakis</i>)	FV	FV	FV	FV	FV
31	<i>Galanthus nivalis</i>	U1	XX	U1	XX	U1
32	<i>Gentiana lutea</i>	U1	XX	FV	XX	U1
33	<i>Gladiolus palustris</i>	XX	XX	XX	XX	XX
34	<i>Globularia stygia</i>	FV	FV	FV	FV	FV
35	<i>Helichrysum sibthorpii</i>	FV	FV	FV	FV	FV
36	<i>Himantoglossum hircinum</i> subsp. <i>caprinum</i> (<i>Himantoglossum jankae</i>)	FV	FV	FV	FV	FV
37	<i>Hypericum aciferum</i>	FV	FV	FV	FV	FV
38	<i>Iberis runemarkii</i> (<i>Iberis arbuscula</i>)	FV	U2	FV	U2	U2
39	<i>Jankaea heldreichii</i>	FV	FV	FV	FV	FV
40	<i>Linaria hellenica</i> (<i>Linaria tenuis</i>)	FV	U1	U1	U1	U1
41	<i>Lindernia procumbens</i>	XX	XX	XX	XX	XX
42	<i>Marsilea quadrifolia</i>	FV	FV	FV	U1	U1

		ΕΞΑΠΛΩΣΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΝΔΙΑΙΤΗΜΑ	ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ
43	<i>Micromeria taygetea</i> (<i>Clinopodium taygeteum</i>)	FV	FV	FV	FV	FV
44	<i>Nepeta argolica</i> subsp. <i>dirphyra</i> (<i>Nepeta dirphyra</i>)	FV	FV	FV	FV	FV
45	<i>Nepeta sphaciotica</i>	FV	U1	FV	FV	U1
46	<i>Ophrys argolica</i> (<i>Ophrys argolica</i> subsp. <i>argolica</i>)	FV	FV	FV	FV	FV
47	<i>Origanum dictamnus</i>	FV	FV	FV	FV	FV
48	<i>Paeonia clusii</i> subsp. <i>rhodia</i>	FV	FV	U1	U1	U1
49	<i>Paeonia parnassica</i>	FV	FV	FV	FV	FV
50	<i>Phoenix theophrasti</i>	FV	U1	U1	U1	U1
51	<i>Polygonum praelongum</i>	FV	U1	U1	U1	U1
52	<i>Ramonda serbica</i>	FV	XX	FV	XX	XX
53	<i>Rhododendron luteum</i>	FV	FV	FV	FV	FV
54	<i>Ruscus aculeatus</i>	FV	FV	FV	FV	FV
55	<i>Silene holzmannii</i>	U1	XX	FV	U1	U1
56	<i>Silene orphanidis</i>	FV	FV	FV	FV	FV
57	<i>Solenanthus albanicus</i>	XX	XX	XX	XX	XX
58	<i>Symphytum cycladense</i> (<i>Symphytum davisii</i> subsp. <i>cycladense</i>)	FV	FV	FV	FV	FV
59	<i>Tozzia alpina</i> subsp. <i>carpathica</i> (<i>Tozziacarpathica</i>)	XX	XX	XX	XX	XX
60	<i>Veronica oetaea</i>	FV	FV	FV	FV	FV
61	<i>Viola athis</i>	FV	FV	U1	U1	U1
62	<i>Viola delphinantha</i>	U1	XX	FV	XX	U1
63	<i>Woodwardia radicans</i>	FV	U2	U2	U2	U2
64	<i>Zelkova abelicea</i>	FV	U1	U1	U1	U1

Πίνακας 2. Η κατάσταση διατήρησης κάθε είδους στα έντυπα της 3ης Έκθεσης Αναφοράς της Ειρήδας (2007 - 2012) για τα είδη της χλωρίδας.

Εικόνα 1. Η κατανομή των ειδών χλωρίδας στις 4 κατηγορίες της συνολικής αξιολόγησης της κατάστασης διατήρησης.

Χρυσσαετός (φωτ. Νίκος Πέτρου)

Η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την τροποποίηση των οδηγιών για τους οικοτόπους και τα άγρια πτηνά

Ιόλη Χριστοπούλου¹

Η 21η Μαΐου είναι μία επετειακή μέρα για το Δίκτυο Natura 2000. Ωστόσο, δεν θα είχε οριστεί επίσημα Ημέρα Natura 2000 και σίγουρα δεν θα ήταν τόσο μεγάλη γιορτή, φέτος, το 2017, αν η αξιολόγηση των οδηγιών για τους οικοτόπους (92/43/ΕΟΚ) και τα άγρια πτηνά (2009/147/ΕΚ) που διήρκεσε περίπου τρία (3) χρόνια, από το 2013 ως το 2016, δεν είχε αίσιο τέλος. Η διαδικασία αξιολόγησης των οδηγιών, το γνωστό «fitness check», που κίνησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν ήταν κάτι άλλο από μία προσπάθεια αναθεώρησης και αποδυναμώσής τους.² Αυτή η επικίνδυνη προοπτική για την προστασία της φύσης στην Ευρώπη δημιούργησε έναν συναγερμό για τη φύση και την άμεση και δυναμική αντίδραση των περιβαλλοντικών οργανώσεων που οδήγησε σε αντίθετα αποτελέσματα από αυτά που σχεδίαζαν όσοι πρότειναν την αξιολόγηση των οδηγιών. Στο παρόν καταγράφεται η πορεία των τριών αυτών ετών και καταγράφονται

οι βασικές προτεραιότητες για τα επόμενα βήματα αναφορικά με το μέλλον των δύο θεμελιωδών οδηγιών για τη φύση.

Η διαδικασία της αξιολόγησης των οδηγιών για τη φύση

Το 2013, απρόσμενα, εντάχθηκαν οι δύο οδηγίες στο πρόγραμμα REFIT της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το πρόγραμμα REFIT (Regulatory Fitness and Performance Programme) στοχεύει στη βελτίωση της καταλληλότητας και της αποδοτικότητας του ευρωπαϊκού κανονιστικού πλαισίου, προτείνοντας μέτρα απλούστευσης της νομοθεσίας της ΕΕ και μείωσης των κανονιστικών επιβαρύνσεων, της γραφειοκρατίας, δηλαδή, και προωθεί ένα σαφές, σταθερό και προβλέψιμο κανονιστικό πλαίσιο που ευνοεί την ανάπτυξη και την απασχόληση. Ο στόχος συνεπώς της αξιολόγησης ήταν να ξεταστεί αν οι δύο οδηγίες είναι κατάλληλες αναφορικά με τους στόχους για τους οποίους έχουν θεσπιστεί, αν είναι «fit for purpose».

Η επιλογή να συμπεριληφθούν οι δύο οδηγίες για την προστασία της φύσης σε έναν «έλεγχο καταλληλότητας», προκάλεσε μεγάλη ανησυχία από την πρώτη στιγμή. Λόγω της ευρύτερης πολιτικής

1. Η Ιόλη Χριστοπούλου είναι υπεύθυνη πολιτικής για το φυσικό περιβάλλον στο WWF Ελλάς.

2. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. 2016. Fitness Check of EU Nature Legislation (Birds and Habitats Directives). Ανακτήθηκε από http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/index_en.htm.

και οικονομικής συγκυρίας στην Ευρώπη, που ήταν ιδιαίτερα αρνητική για την προστασία του περιβάλλοντος, η ανησυχία αφορούσε το ενδεχόμενο με πρόσχημα τη μείωση της γραφειοκρατίας και την τόνωση της ανάπτυξης και της απασχόλησης οι δύο οδηγίες να αναθεωρούνταν και τελικά οι ρυθμίσεις για την προστασία της φύσης να χαλάρωναν. Η ανησυχία εντάθηκε όταν ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής θέτοντας τις προτεραιότητες στο νέο, τότε, το 2014, Επίτροπο Περιβάλλοντος, του ζήτησε να «πραγματοποιήσει μία σε βάθος αξιολόγηση των οδηγιών για τα άγρια πτηνά και τους οικοτόπους και να εκτιμήσει την πιθανότητα ενσωμάτωσης των δύο οδηγιών σε ένα σύγχρονο νομοθετικό εργαλείο»

Εάν η αξιολόγηση κατέληγε ότι οι οδηγίες δεν είναι κατάλληλες, τότε θα πρότεινε την αναθεώρησή τους και θα έπρεπε να ακολουθηθεί η τυπική νομοθετική διαδικασία με επεξεργασία από το Συμβούλιο Υπουργών και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, που θα μπορούσε να κρατήσει αρκετά χρόνια. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα έβαζε στην πράξη πάγο στην εφαρμογή των ισχυουσών προβλέψεων για ένα μεγάλο διάστημα και θα άπλωνε ένα μεγάλο σύννεφο αβεβαιότητας μέχρι την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων σχετικά με την τελική μορφή των αναθεωρημένων οδηγιών. Συνεπώς, ξαφνικά η νομοθεσία για τη φύση στην Ευρωπαϊκή Ένωση βρέθηκε υπό απειλή.

Μέσα σε αυτό το αρνητικό κλίμα, θετικά κρίνεται το γεγονός ότι τον έλεγχο καταλληλότητας ανέλαβε η Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία έχει και την αρμοδιότητα εφαρμογής των δύο οδηγιών. Έθεσε το πλαίσιο της αξιολόγησης με μία απλή αλλά πολύ

φωτ. Άρης Βιδάλης

ουσιαστική δομή, στη βάση των παρακάτω πέντε (5) θεματικών ενοτήτων:

- **Αποτελεσματικότητα** – Πετυχαίνουν τους στόχους τους, δηλαδή τη διατήρηση της βιοποικιλότητας;
- **Αποδοτικότητα** – Είναι το σχετικό κόστος δικαιολογημένο, δεδομένων των αποτελεσμάτων που έχουν ήδη επιτύχει;
- **Συνοχή** - Συμπληρώνει η δράση των δύο οδηγιών η μία την άλλη αλλά και δράσεις άλλων οδηγιών ή τομεακών πολιτικών της ΕΕ ή μήπως υπάρχουν αντιθέσεις;
- **Σχετικότητα** - Εξακολουθεί η δράση της ΕΕ στην προστασία της φύσης να είναι αναγκαία;
- **Ευρωπαϊκή προστιθέμενη αξία** - Θα μπορούσαν παρόμοια αποτελέσματα να επιτευχθούν αν δεν υπήρχε η δράση της ΕΕ και μάλιστα σε ευρωπαϊκό και όχι σε εθνικό ή άλλο επίπεδο;

Λίμνη Νεβρόπολη, Καθλιδρόμου (φωτ. Νίκος Πέτρου)

Ανήλικος αιγυλιός (φωτ. Νίκος Πέτρου)

Με βάση αυτά τα ερωτήματα η ΓΔ Περιβάλλοντος οργάνωσε μία τεχνική και τεχνοκρατική αξιολόγηση, με πρώτο βήμα τη συλλογή στοιχείων και δεδομένων και δεύτερο δημόσια διαβούλευση, αποφεύγοντας αρχικά, τουλάχιστον τη συζήτηση σε πολιτικό επίπεδο. Η συζήτηση αυτή, σύμφωνα με το σχέδιο, θα ξεκινούσε μόλις η Επιτροπή ανακοίνωνε τα συμπεράσματα και τις προτάσεις της. Θυμίζουμε ότι η Επιτροπή έχει τη νομοθετική πρωτοβουλία στην ΕΕ, συνεπώς δικό της το συμπέρασμα για το αν οι οδηγίες είναι κατάλληλες ή όχι και αν θα πρέπει να αναθεωρηθούν.

Οι περιβαλλοντικές οργανώσεις από την πρώτη στιγμή τέθηκαν σε επιφυλακή. Αποφάσισαν ότι θα συνεργαστούν, με τον τόνο να δίνουν τέσσερις (4) περιβαλλοντικές οργανώσεις, BirdLife, European Environmental Bureau (EEB), Friends of the Earth (FoE) και WWF, που έχουν έδρα στις Βρυξέλλες. Η εκστρατεία ονομάστηκε «Συναγερμός για τη φύση» (Nature Alert) και κατάφερε να συγκεντρώσει την υποστήριξη πολλών οργανώσεων από όλα τα κράτη μέλη, μεταξύ των οποίων και από την Ελλάδα. Κοινός στόχος ήταν οι δύο οδηγίες να μην αναθεωρηθούν και επιπλέον να υπάρξει δέσμευση για την καλύτερη εφαρμογή τους. Το βασικό επιχείρημα που προωθήθηκε ήταν ότι όταν οι οδηγίες εφαρμόζονται σωστά, τότε έχουν και μεγαλύτερο αποτέλεσμα.

Η συγκέντρωση στοιχείων και δεδομένων ξεκίνησε στις αρχές του 2015. Σε αυτή τη φάση, αρμόδιες υπηρεσίες κρατών μελών, επιστήμονες και

ειδικοί στη διατήρηση της φύσης, επαγγελματικές και επιχειρηματικές ενώσεις αλλά και περιβαλλοντικές οργανώσεις, 107 φορείς συνολικά φορείς, παρείχαν δεδομένα και στοιχεία. Στην πλειονότητά τους, τα στοιχεία ανέδειξαν τη συμβολή των δύο οδηγιών στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και τόνισαν την αναπτυξιακή δυνατότητα που παρέχουν οι οδηγίες. Αμέσως μετά, στα μέσα του 2015, η ΕΕ έθεσε το μέλλον των οδηγιών σε δημόσια διαβούλευση και ζήτησε τη γνώμη των πολιτών. Τότε, ο συναγερμός για τη φύση που ήχησαν οι περιβαλλοντικές οργανώσεις, έγινε δημόσιος και κινηματικός. Αυτή ήταν η κρίσιμη ευκαιρία. Με τη βοήθεια περισσότερων από 150 οργανώσεων από όλη την ΕΕ κινητοποιήθηκαν και συμμετείχαν στη διαβούλευση περισσότεροι από 520.000 πολίτες. Αυτός ο αριθμός αντιστοιχεί στο 94% όλων των συμμετεχόντων στη διαβούλευση. Η ολοκλήρωση αυτής της διαβούλευσης αποτελεί σημαντικό σταθμό στις συμμετοχικές διαδικασίες στην ΕΕ, καθώς πέτυχε τη μεγαλύτερη συμμετοχή πολιτών στην ιστορία των δημόσιων διαβουλεύσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ο αντιπρόεδρος της Επιτροπής, Φρανς Τίμμερμανς, και ο Επίτροπος Περιβάλλοντος, έλαβαν το μήνυμα και σε δηλώσεις τους μετά το πέρας της διαβούλευσης ανέφεραν ότι το βασικό ζητούμενο είναι να βρεθεί τρόπος να διατηρηθεί υψηλό το επίπεδο προστασίας της φύσης στην Ευρώπη.

Ακόμα κι αν τα σεναρία αναθεώρησης παραμένουν, το μήνυμα της εκστρατείας «καμία αναθεώρηση – καλύτερη εφαρμογή» ξεκίνησε από εκείνη τη στιγμή να αποκτά πολιτική δυναμική. Το φθινόπωρο του 2015, Υπουργοί Περιβάλλοντος, μεταξύ των οποίων και ο Έλληνας Υπουργός, απήθυσαν επιστολές προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά της αναθεώρησης των οδηγιών. Αντίστοιχα, τοποθετήθηκαν και στο Συμβούλιο Υπουργών και οι απόψεις τους αποτυπώθηκαν στα Συμπεράσματα των Συμβουλίων. Παράλληλα κινητοποιήθηκε και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Με κοινή επιστολή τους, οι επικεφαλής των βασικών πολιτικών ομάδων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τοποθετήθηκαν κατά της αναθεώρησης των οδηγιών. Επίσης, σε κρίσιμη ψηφοφορία, σχετικά με την αξιολόγηση της Στρατηγικής της ΕΕ για τη Βιοποικιλότητα, οι ευρωβουλευτές με συντριπτική πλειοψηφία υποστήριξαν τη διατήρηση και καλύτερη εφαρμογή των οδηγιών.

Παρά την πολιτική αυτή δυναμική υπέρ των οδηγιών, η διαδικασία της αξιολόγησης έφτασε σε ένα τέλμα που χαρακτηριζόταν από συνεχείς καθυστερήσεις. Η Επιτροπή ήταν ιδιαίτερα αμήχανη, καθώς ένα θέμα που αρχικά φαινόταν σε κάποιους μικρό και απλό, απέκτησε σημαντικές και δημόσιες διαστάσεις. Η στάση της Επιτροπής επιδεινώ-

θηκε όταν οι σύμβουλοι της παρέδωσαν πόρισμα στο οποίο είχαν αναλύσει όλα τα διαθέσιμα στοιχεία από τις πρώτες φάσεις της αξιολόγησης και κατέληγαν ότι οι οδηγίες είναι κατάλληλες. Ακόμα και μετά τη δημοσίευση αυτού του πορίσματος, η Επιτροπή δεν παρουσίαζε τα συμπεράσματα της και δεν ανακοίνωνε την πρόταση της με αποτέλεσμα, ο κίνδυνος της αναθεώρησης να παραμένει. Η άσκηση πίεσης από τις οργανώσεις συνέχισε και δυνάμωσε με την αποστολή περισσότερων από 60.000 ηλεκτρονικών τραγουδιών που δημιούργησαν ευρωπαίοι πολίτες από ήχους της φύσης.

Τα συμπεράσματα της αξιολόγησης

Τελικά, στις 7 Δεκεμβρίου του 2016 το Κολλέγιο των Επιτρόπων επιβεβαίωσε ότι οι θεμελιώδεις οδηγίες για τη φύση, οι οδηγίες για τα άγρια πτηνά και για τους οικοτόπους, δεν χρήζουν αναθεώρησης. Σε αυτή τη στιγμή, και μετά από μήνες αγωνίες όσοι στάθηκαν στο πλευρό της φύσης αισθάνθηκαν δικαιωμένοι. Ο αγώνας είχε κερδηθεί.

Στις 16 Δεκεμβρίου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε το τελικό της κείμενο με το οποίο επιβεβαίωσε ότι οι οδηγίες είναι κατάλληλες για την επίτευξη του σκοπού τους, που δεν είναι άλλος από τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, και δεσμεύτηκε στην ανακοίνωση σχεδίου δράσης για την προώθηση της εφαρμογής τους. Η απόφαση αυτή έβαλε ένα οριστικό τέλος σε μία περίοδο αβεβαιότητας για το μέλλον της προστασίας της φύσης στην Ευρώπη. Λίγους μήνες αργότερα, τον Απρίλιο 2017, τηρώντας τη δέσμευσή της, η Επιτροπή ανακοίνωσε το σχέδιο δράσης της «για τη

φύση, τον άνθρωπο και την οικονομία», με ορίζοντα υλοποίησης μέχρι το 2020.

Επόμενα βήματα για τις οδηγίες για τη φύση στην Ευρώπη

Με ανανεωμένες τις δυνάμεις για την προστασία της φύσης και με ξεκάθαρη πολιτική στήριξη πλέον, είναι απαραίτητο να προωθηθεί η ουσιαστική εφαρμογή των δύο οδηγιών. Τα παρακάτω αποτελούν βασικές προτεραιότητες, μέρος των οποίων έχουν ευτυχώς συμπεριληφθεί και στο Σχέδιο Δράσης της ΕΕ και απευθύνονται τόσο στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή όσο και στα κράτη μέλη:

- ολοκλήρωση του χαρακτηρισμού των περιοχών Natura 2000, κυρίως στο θαλάσσιο χώρο,
- εφαρμογή αποτελεσματικών μέτρων προστασίας και σχεδίων διαχείρισης,
- διασφάλιση περισσότερων πόρων για τις περιοχές Natura 2000,
- συνεχής, σταθερή και συστηματική παρακολούθηση της κατάστασης των προστατευόμενων ειδών και οικοτόπων,
- έλεγχος της εφαρμογής των προβλέψεων της νομοθεσίας,
- επιβολή των νομικών δεσμεύσεων και
- ενίσχυση της ενσωμάτωσης της διατήρησης της φύσης σε όλες τις τομεακές πολιτικές.

Η Ημέρα Natura 2000 θα πρέπει από εδώ και στο εξής να αποτελεί μία μέρα γιορτής για τη φύση της Ευρώπης αλλά και για τη νομοθεσία που την προστατεύει. Παράλληλα, θα πρέπει να είναι αφορμή για την ανανέωση της δέσμευσης όλων για την καλύτερη εφαρμογή της. ■

Αηδόني (φωτ. Νίκος Πέτρου)

Συνήγορος του Πολίτη και προστατευόμενες περιοχές

Ιωάννης Π. Σαγιάς¹

Η προστασία και η διαχείριση των φυσικών πόρων και ιδιαίτερα των «ευαίσθητων οικοσυστημάτων-περιοχών» (π.χ. περιοχές του καταλόγου της Σύμβασης Ραμόν, περιοχές του Δικτύου Natura 2000) συχνά χαρακτηρίζονται από πολυνομία, αποσπασματικότητα και σοβαρά θεσμικά κενά. Η εμπειρία από τη διαχρονική διερεύνηση σχετικών υποθέσεων από το Συνήγορο του Πολίτη πιστοποιεί την παραπάνω διαπίστωση και αναδεικνύει τα σοβαρότατα ελλείμματα φύσος στον οργανωτικό τομέα (απουσία φορέων διαχείρισης) όσο και στο θεσμικό (αλληλεπικάλυψη αρμοδιοτήτων).

Η ποικιλία και η πολυπλοκότητα των προς προστασία/διαχείριση φυσικών πόρων/περιοχών επιβάλλει μια αναθεώρηση της μεθοδολογίας προσέγγισης του προβλήματος με έμφαση στις τοπικές παραμέτρους των σχέσεων φύσος και ανθρώπινης δραστηριότητας. Συγκεκριμένα, επιβάλλει αναθεώρηση των ντετερμινιστικών προσεγγίσεων προς την κατεύθυνση μιας πιο πιθανοκρατικής προσέγγισης και ιδιαίτερα προς μια ενιαία προσέγγιση της παραγωγής του χώρου/φύσος. Μια τέτοια προσέγγιση θα μπορέσει να αναδείξει την «μοναδικότητα» του τοπικού και τις αναγκαίες ρυθμίσεις που θα πλαισιώνουν την «τοπική συνθήκη». Έτσι, με το χωρικό στοιχείο ως ομπρέλα και με μια από τα κάτω προσέγγιση του σχεδιασμού της διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος και των πόρων, θα ελαχιστοποιηθούν οι συγκρούσεις χρήσεων γης και η υπερεκμετάλλευση των πόρων χωρίς να απομειώνεται η σημασία της κοινωνικο-οικονομικής συγκρότησης των κοινοτήτων που σχετίζονται άμεσα με την προστατευόμενη περιοχή/πόρο.

Ενδιαφέροντα παραδείγματα τέτοιας προσέγγισης είναι οι διαπιστώσεις και προτάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη για τη νήσο Χρυσή² και για την προστασία των Γεωτόπων³.

Και στις δυο περιπτώσεις είναι εμφανές ότι η περιβαλλοντική νομοθεσία διαπλέκεται με ρυθμίσεις που αφορούν άλλες θεματικές (αρχαιολογικοί χώροι, αδειοδότηση οικονομικών δραστηριοτήτων κλ.π). Επίσης, διαπιστώνεται σοβαρή έλλειψη δομών και μηχανισμών για τη διαμόρφωση μέτρων πολιτικής και εξειδικευμένου προσωπικού για την εφαρμογή των πολιτικών αυτών.

Μια άλλη περίπτωση είναι ο νησιωτικός χώρος για τον οποίο γίνεται ειδική αναφορά στην Ετήσια Έκθεση της Αρχής για το 2015. «Τα νησιά αποτελούν ταυτοχρόνως εθνική κληρονομιά και πηγή πλούτου. Μεγαλύτερη σημασία από την αξιοποίησή τους έχει η διαφύλαξη του φυσικού τους περιβάλλοντος, καθώς τα ευαίσθητα οικοσυστήματα αποσταθεροποιούνται εύκολα και ανακάμπτουν δύσκολα. Ωστόσο, στα χρόνια της κρίσης, ο στόχος της άμεσης και μαζικής τουριστικής κερδοφορίας έχει συρρικνώσει την αντίληψη της επιχειρηματικότητας σε πρακτικές βραχυπρόθεσμης και αλόγιστης ανάπτυξης μικρών και μεγάλων ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων, ενοικιαζόμενων δωματίων και καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος χωρίς εναλλακτική μέριμνα για ανάδειξη του πολιτισμού των νησιών, της κλίμακας και του τοπίου τους. Η έλλειψη παιδείας και ευφάνταστου επιχειρηματικού οράματος μετασηματίζει τα νησιά σε μονοσήμαντους τουριστικούς προορισμούς, ενώ παράλληλα καταστρέφει αμετάκλητα το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον τους, υπερβαίνοντας τη φέρουσα ικανότητά του. Καθίσταται έτσι επιτακτική η προώθηση και ολοκλήρωση έργων προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος από τις εντεινόμενες ανθρωπογενείς δραστηριότητες, στις οποίες πλέον συγκαταλέγονται και οι προσφυγικές ροές».

(βλ. Ετήσια Έκθεση 2015, σ. 62).

Ο Συνήγορος του Πολίτη θα συνεχίσει να κινητοποιεί τους τοπικούς φορείς και να ευαισθητοποιεί τις τοπικές κοινότητες με in situ επισκέψεις σε μια προσπάθεια ανάδειξης της συμβιωτικής σχέσης ανάμεσα στο περιβάλλον και την κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη.

1. Ο Ιωάννης Π. Σαγιάς είναι Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη και Αναπληρωτής Καθηγητής ΕΜΠ.

2. Πόρισμα για τη Νήσο Χρυσή <https://www.synigoras.gr/?i=quality-of-life.el.pznews.449999>

3. Προστασία Γεωτόπων <https://www.synigoras.gr/?i=quality-of-life.el.pznews.418640>

Ταξίδι στα Κύθηρα - Προσπάθεια για αναγέννηση

Λίγες μέρες πριν από τη μεγάλη γιορτή της Παναγίας μας, ζήσαμε στο νησί των Κυθήρων έναν πύρινο εφιάλτη, μια μεγάλη οικολογική καταστροφή. Μπορεί η πυρκαγιά να μην ξεκίνησε από εμπρησμό ή εγκληματική αμέλεια αλλά και η αδιαφορία ήταν εξίσου εγκληματική. Δε θρηνήσαμε ανθρώπινα θύματα ή καταστροφή σπιτιών, όμως κάηκε το 1/3 του νησιού και αυτό που αντικρίζουμε γύρω μας είναι ένα σεληνιακό τοπίο, είναι ο τόπος μας πληγωμένος πολύ βαθιά!

Και τώρα τι κάνουμε; Μπορούμε να κάνουμε κάτι; Και βέβαια μπορούμε. Και οφείλουμε να το κάνουμε. Εμείς που είμαστε η αιτία της καταστροφής πρέπει να αναλάβουμε τις ευθύνες μας. Δεν επιτρέπεται να παραδώσουμε στις επόμενες γενιές αυτή τη βαθιά πληγωμένη γη.

Η αλήθεια είναι ότι θα πάρει χρόνο, θα χρειαστούν οικονομικοί πόροι, και κυρίως ανθρώπινη θέληση. Θα πρέπει να δώσουμε όλοι τα χέρια, να οργανωθούμε πολύ καλά, να συγκροτήσουμε ομάδες εκπαιδευμένων εθελοντών, να δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές οι οποίες να μπορούν να ενεργοποιηθούν αμέσως μόλις παρουσιάζεται κίνδυνος, και πολύ πριν φθάσουν τα εκ του μακρόθεν μέσα.

Υπάρχουν αρμόδιοι φορείς οι οποίοι πρέπει να είναι από πριν συντονισμένοι για το τι πρέπει να γίνει και όχι να προσπαθούν να συντονισθούν την ώρα της καταστροφής. Χρειάζεται στρατηγικός σχεδιασμός και κατάστρωση σχεδίου πρόληψης.

Οι οικονομικοί πόροι θα βρεθούν. Πάρα πολύς κόσμος εξέφρασε με συγκινητικό τρόπο την επιθυμία του να βοηθήσει και να κινητοποιήσει και άλλους να πράξουν το ίδιο, μέσα στο νησί αλλά και από το εξωτερικό. Σε όλο αυτό τον κόσμο πρέπει να παρουσιάσουμε ένα σοβαρό οργανωτικό πρόγραμμα που θα τους διαβεβαιώνει ότι η προσφορά τους δεν θα πάει χαμένη, ότι η προσπάθεια θα είναι συντονισμένη και ότι με σκληρή δουλειά για 3-4 χρόνια θα ξαναφέρουμε το πράσινο χρώμα στη γη μας, θα ξανακούσουμε τα πουλιά να κελαηδούν στα μικρά μας δασάκια, οι πηγές μας θα ξαναγεννήσουν νερό και οι μέλισσες θα ξαναβρουν το θυ-

μάρι τους για να μας προσφέρουν το μυρωδάτο μέλι των Κυθήρων.

Η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, η πιο παλιά ΜΚΟ στη Ελλάδα, που δραστηριοποιείται για πληθώρα περιβαλλοντικών θεμάτων στα Κύθηρα πλέον των δέκα ετών (συνέδρια, ανακύκλωση, σεμινάρια, δενδροφυτεύσεις, σποροφυτεύσεις, Γαλάζια Σημαία, κ.ά.), δηλώνει ότι προτίθεται να δραστηριοποιηθεί σ' αυτή την τιτάνια προσπάθεια για την περιβαλλοντική αποκατάσταση στο νησί μας. Εννοείται ότι θα καλέσουμε σαν συνοδοιπόρους όλους τους αρμόδιους και σχετικούς φορείς, σε επιστημονικό και διοικητικό επίπεδο, για να υλοποιήσουμε όλοι μαζί το μεγάλο αυτό έργο, στο οποίο θα κληθεί να λάβει μέρος όποιος νιώθει στην καρδιά του τον πόνο από αυτή την καταστροφή που δεν θέλουμε να επαναληφθεί.

Καλούμε λοιπόν όποια από τα μέλη μας, και είναι σίγουρα πολλά, έχει αγγίξει αυτή η καταστροφή, να κάνουν κάποια κατάθεση σε έναν από τους παρακάτω λογαριασμούς της Εταιρίας. Και το ένα ευρώ ακόμα θα βοηθήσει στην προσπάθειά μας. EURO BANK IBAN: GR50 0260 0030 0000 6020 0910 148, Αρ. Λογ/σμού: 026.0003.06.0200910148 ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ IBAN:GR56 0110 1040 0000 1042 9666 620, Αρ. Λογ/σμού: 10429666620 ALPHA BANK IBAN: GR63 0140 1200 1200 0200 2011 678, Αρ. Λογ/σμού: 1200 0200 2011 678 ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ IBAN: GR78 0172 0490 0050 4907 2975 500, Αρ. Λογ/σμού: 50 4907 2975 500

Με ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ για το δικαιούχο το ονοματεπώνυμό σας και τη λέξη «**ΚΥΘΗΡΑ**».

Αλέξια Νικηφοράκη

ΔΙΟΡΘΩΣΗ: Εκ παραδρομής δεν αναφέρθηκε η προέλευση των φωτογραφιών της κοπής του κυπαρισσιού στο άρθρο «Η υλοτόμηση ενός μνημείου φύσης και ιστορίας στο Άργος» του Μ. Γκλέτσου, τεύχος 157, σελ. 34-35, οι οποίες αναδημοσιεύτηκαν από την ηλεκτρονική εφημερίδα «Αργολικά» <https://argolika.gr>.

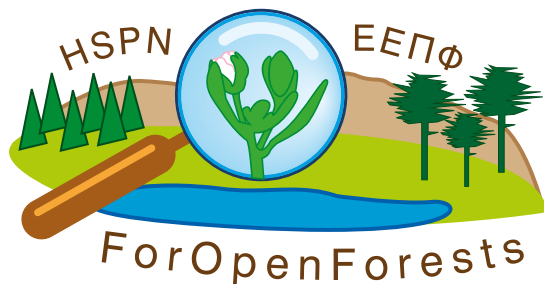
Ελλάδα. Η χώρα της ποικιλότητας. Νίκος Πέτρου. Δεμένο 29x29cm, 372 σελ. Διατίθεται ξεχωριστά σε ελληνική και σε αγγλική έκδοση.	€60 (για τα μέλη €55)
Δαδιά, Νίκος Πέτρου	€12
Κερκίνη, Νίκος Πέτρου	€12
Χρώματα του Δάσους ΡΟΔΟΠΗ, Νίκος Πέτρου - Κώστας Βιδάκης, 342 σελίδες	€60
Ορχιδέες Της Ελλάδας, Νίκος Πέτρου - Μαρία Πέτρου - Μάριος Πανακούλιας, 320 σελ.	€60
Όλυμπος 100 χρόνια. Πηνελόπη Ματσούκα, 123 σελίδες. Διατίθεται ξεχωριστά σε ελληνική και σε αγγλική έκδοση.	€25
Πετώντας πάνω από το Αιγαίο. Γιάννης Γαβαλάς. Οδηγός των πουλιών της Ηρακλείας και των γύρω νησίδων.	€18
100 Ενδημικά φυτά της Ελλάδας, Σωτήρης Αλεξίου (στα αγγλικά)	€20
Αναζητώντας το τοπίο, Γιώργος Πολίτης	€16
Μεταμορφώνοντας το τοπίο, Γιώργος Πολίτης	€16
Η Φυσική Κληρονομιά μας, Αξία - Προστασία, Πρακτικά Συνεδρίου και Λεύκωμα, 160 σελ.	€25
Φυτά σε αρχαία ελληνικά νομίσματα, Hellmut Baumann, 80 σελ., δεμένο	€20
Οι προστατευόμενες περιοχές Natura 2000 στην Ελλάδα, Γιώργος Σφήκας, 200 σελ.	€25
Οδηγοί Πρεσπών, Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, βιβλίο + 4 κάρτες	€22
Η ζωή στις Ελληνικές Θάλασσες και τη Μεσόγειο, 248 σελ.	€22
Τα Ψάρια της Ελλάδας, Δαυίδ Δημήτρης Κουτσογιαννόπουλος	€20
Τα πουλιά της Αττικής, Λευτέρης Σταύρακας & Σπύρος Σκαρέας, 236 σελ.	€20
Γεωλογική Κληρονομιά. Καλειδοσκόπιο, 102 σελ. + cd.	€17
Ανακαλύπτοντας την Πικροδάφνη (για μέλη της ΕΕΠΦ και δημότες Αγίου Δημητρίου ειδική τιμή €7)	€12
Ecotouristic Guide of Greece, George Sfikas & Grigoris Tsounis	€10
Flowers of Greece, George Sfikas	€10
Φυτά, Γατρείά, Χαρά του νου και του κορμιού, 48 σελ.	€6
Διατηρώντας τη φύση, διατηρείς τη ζωή, Βασικές έννοιες βιολογίας - οικολογίας, Μελετώ τα φυτά, Σπερματόφυτα, Μαρία Ρουσσουμουστακάκη, 56 σελ.	€6
Το ποτάμι που σταμάτησε να κυλά. Χρυσάνθη Τσιαπαλή	€5,50
Θεόφραστος της Ερεσού, Suzanne Amigues, 56 σελ.	€10

Εκτός από τα βιβλία, από τα γραφεία μας μπορείτε επίσης να προμηθευτείτε μια σειρά οικολογικών προϊόντων **γραφικής ύλης** για παιδιά και μεγάλους, **ευεχτήριες κάρτες** με εξαιρετες φωτογραφίες με θέμα πουλιά, πεταλούδες, φυτά και μανιτάρια (€5), καθώς και το σήμα της Εταιρίας, με το έμβλημα της, τον **Κρητικό Αϊγάγγο** (€5 απλό ή €10 σε ασήμι).

LIFE11 NAT/GR/1014

Η υλοποίηση του έργου LIFE11 NAT/GR/1014 «ForOpenForests» συνεχίζεται κανονικά και σύμφωνα με το προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα.

Κατά το τελευταίο τρίμηνο υπογράφηκε η σύμβαση με τον ανάδοχο για την περιφραγή των υπόλοιπων εποχικών λιμνίων. Συγκεκριμένα θα περιφραχθούν στο Όρος Καλλίδρομο η λίμνη στη Νεβρόπολη και στην Οίτη τα τρία εποχικά λιμνία που βρίσκονται στις Λιβαδιές, το Γρέβενο και στην Αλύκαινα. Η περιφραγή των εποχικών λιμνίων θεωρείται πολύ σημαντική επειδή εκτός από την προστασία τους, θα επιτρέψει να γίνουν οι προβλεπόμενες σπορές των χαρακτηριστικών ειδών της χλωρίδας τους για ενίσχυση των φυτοκοινωνιών. Η παρακολούθηση των λιμνίων για τα επόμενα δύο χρόνια μετά τη σπορά θα δείξει αν επιτεύχθηκαν οι στόχοι που έχουν τεθεί από την ομάδα του έργου.

Συνεχίζεται η απομάκρυνση των μη τυπικών ειδών και ζιζανιών (*Echinochloa crus-galli*, *Xanthium spinosum*, *Cynodon dactylon*, *Cirsium vulgare*, κ.ά.) από τα εποχικά λιμνία του Καλλίδρομου. Η απομάκρυνση των ειδών που εισβάλουν στα λιμνία και εκτοπίζουν τα τυπικά είδη της χλωρίδας τους γίνεται στο πλαίσιο της δράσης C.4 που υλοποιείται από ειδικούς του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Στο πλαίσιο της δράσης E.2

ολοκληρώθηκε η τοποθέτηση των εκθεμάτων των δύο Κέντρων Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης του έργου στην Υπάτη και το Παλαιοχώρι. Το αποτέλεσμα, το οποίο είναι συλλογική δουλειά όλων των μελών της ομάδας του έργου, είναι εντυπωσιακό και τα πρώτα σχόλια των επισκεπτών είναι πολύ θετικά. Στο επόμενο διάστημα θα ανακοινωθούν οι ημερομηνίες των εγκαινίων των δύο Κέντρων.

Στο πλαίσιο της «Εκστρατείας περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης» (δράση E.1) πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης Υπάτης μαζί με στελέχη του Φορέα Διαχείρισης Οίτης και του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Στυλίδας-Υπάτης. Σκοπός των επισκέψεων ήταν να ενταχθεί το Κέντρο στις δραστηριότητες που οργανώνουν για μαθητές.

Την Τετάρτη 23 Αυγούστου οργανώθηκε από την Εταιρία μας, σε συνεργασία με το Σύλλογο Απανταχού Δρυμαιοτών, επίσκεψη στο Καλλίδρομο για τα μέλη του Συλλόγου. Συμμετείχαν πάνω από 60 άτομα από τον Σύλλογο, αλλά και από οικισμούς του Καλλίδρομου. Η επίσκεψη περιλάμβανε και ενημέρωση σχετικά με

τις δράσεις του έργου, τα εποχικά λιμνία και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, αλλά και τη χλωρίδα και την πανίδα του Καλλίδρομου.

Το έργο παρουσιάστηκε στο 15ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο της Ελληνικής Βοτανικής Εταιρίας που πραγματοποιήθηκε από τις 14 έως τις 17 Σεπτεμβρίου 2017 στα Χανιά. Η παρουσίαση με τίτλο «Φύτρωση σπερμάτων στα Μεσογειακά εποχικά λιμνία (3170*): η περίπτωση δύο μονοετών Ranunculaceae» έγινε από την κυρία Εβελίνα Σκούρτη.

Τον Ιούλιο υποβλήθηκε από την ομάδα του έργου στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή αίτημα παράτασης για δύο χρόνια. Η παράταση κρίθηκε απαραίτητη λόγω της καθυστέρησης στις περιφράξεις των λιμνίων και εν μέρει στις δράσεις για τον οικοτόπο 9560* (δάση με *Juniperus foetidissima*). Με τον επιπλέον χρόνο θα μπορέσει να ολοκληρωθεί επαρκώς η παρακολούθηση των επιπτώσεων των δράσεων διαχείρισης σύμφωνα με τις προδιαγραφές του έργου.

Επίσης, τον Αύγουστο υποβλήθηκε η δεύτερη έκθεση προόδου του έργου στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Χρήστος Γεωργιάδης

Το έργο συγχρηματοδοτείται από το χρηματοδοτικό μέσο LIFE της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Ευχαριστούμε θερμά τη VODAFONE, υποστηρικτή του έργου LIFE11 NAT/GR/1014, «ForOpenForests».

LIFE14/GIE/GR/000026

Η υλοποίηση του έργου LIFE της Εταιρίας μας με κωδικό LIFE14/GIE/GR/000026 και ακρωνύμιο LIFE Natura Themis συνεχίζεται κανονικά και σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα.

Στο διάστημα αυτό άρχισε να λειτουργεί η εφαρμογή για έξυπνες συσκευές (smart phones) στο πλαίσιο της δράσης B.3. Ήδη έχουμε λάβει αρκετές πραγματικές καταγγελίες από την Κρήτη και η ομάδα του έργου έχει ξεκινήσει να τις επεξεργάζεται. Η εφαρμογή είναι μια καινοτόμος δράση του έργου, όπως αποδεικνύει το γεγονός ότι διάφοροι φορείς, από την Ελλάδα και το εξωτερικό, ήδη ζητούν πληροφορίες σχετικά με την κατασκευή και τη λειτουργία της. Στο πλαίσιο της δράσης δικτύωσης (D.4) στελέχη της ομάδας του έργου θα επισκεφτούν την Μάλτα, μετά από πρόσκληση του BirdLife Μάλτας, με σκοπό να αναπτύξουν την εφαρμογή και στη Μάλτα.

Στο πλαίσιο της δράσης B.6 ολοκληρώνεται η επεξεργασία των ερωτηματολογίων για τη διερεύνηση του επιπέδου γνώσης τριών ομάδων τις οποίες στοχεύουν οι οδηγοί που θα εκδοθούν στο πλαίσιο αυτής της δράσης. Τα τρία ερωτηματολόγια απευθύνονταν σε δικαστές και εισαγγελέες, σε δικηγόρους και σε ανακριτικούς υπαλλήλους και δημοσίους υπαλλήλους. Τα ερωτηματολόγια σχεδίασαν και επεξεργάζονται στελέχη της Εταιρίας μας. Με βάση τα αποτελέσματα της σχετικής ανάλυσης διαμορφώνονται τα περιεχόμενα των τριών οδηγών που θα εκδοθούν μέχρι το καλοκαίρι του 2018.

Το έργο συμμετείχε με δύο εισηγήσεις στο 6ο Θερινό Σχο-

λείο Περιβαλλοντικής Δημοσιογραφίας που πραγματοποιήθηκε φέτος στο Ινστιτούτο Επαρχιακού Τύπου, Ίδρυμα Αγία Σοφία, στα Χανιά από τις 21 έως τις 30 Ιουλίου. Στο Σχολείο συμμετείχαν 20 προπτυχιακοί και μεταπτυχιακοί φοιτητές, δημοσιογράφοι αλλά και ελεύθεροι επαγγελματίες ασχολούμενοι με περιβαλλοντικά θέματα. Το Θερινό Σχολείο διοργανώνεται από το 2011 από το Τμήμα Δημοσιογραφίας και ΜΜΕ του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, θέλοντας να φέρει του φοιτητές αλλά και όλους όσοι ασχολούνται με τη δημοσιογραφία πιο κοντά στα περιβαλλοντικά θέματα. Μεταξύ των διδασκόντων ήταν μέλη ΔΕΠ τμημάτων ΑΕΙ, επαγγελματίες δημοσιογράφοι καθώς και ειδικοί περιβαλλοντικοί επιστήμονες, οι οποίοι ανέλυσαν μια σειρά θεμάτων τα οποία ένας δημοσιογράφος καλείται σχεδόν καθημερινά να καλύψει. Οι δύο εισηγήσεις έγιναν την Κυριακή 23 και την Πέμπτη 27 Ιουλίου 2017, δίνοντας την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να κατανοήσουν τη διαδικασία ανεύρεσης και ανάδειξης οποιασδήποτε πληροφορίας σχετίζεται με την περιβαλλοντική παραβατικότητα, αλλά και το ρόλο του προγράμματος στην παροχή πληροφόρησης μέσω των Παρατηρητηρίων Περιβαλλοντικού Δικαίου Ανατολικής και Δυτικής Κρήτης, που λειτουργούν ήδη στο πλαίσιο του έργου.

Ολοκληρώθηκε, επίσης, με επιτυχία και με μεγάλη συμμετοχή το Εθνικό Συνέδριο «Περιβαλλοντική Ευθύνη, Πρόληψη και Αποκατάσταση: Προκλήσεις και Ευκαιρίες για την Προστασία της Βιοποικιλότητας στην

Ελλάδα», το οποίο διοργάνωσε το Πανεπιστήμιο Κρήτης-Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης, στο Ηράκλειο, από τις 8 έως τις 10 Σεπτεμβρίου 2017. Στο Συνέδριο συμμετείχαν περισσότεροι από 125 σύνεδροι, ακαδημαϊκοί, δικαστές και εισαγγελέες, υπάλληλοι και στελέχη Περιφερειών και Αποκεντρωμένων Διοικήσεων της χώρας, εκπρόσωποι των σωμάτων ασφαλείας, δικηγόροι αλλά και απλοί πολίτες. Στη διάρκεια του Συνεδρίου πραγματοποιήθηκαν 31 προφορικές εισηγήσεις και παρουσιάστηκαν 12 αναρτημένες ανακοινώσεις. Το Σάββατο 9 Σεπτεμβρίου διεξήχθη Στρογγυλό Τραπέζι, στο οποίο συναντήθηκαν εκπρόσωποι Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών της χώρας, του Συνηγούρου του Πολίτη, νομικοί και ακαδημαϊκοί για να συζητήσουν το μέλλον των Φορέων Διαχείρισης αλλά και της προστασίας του περιβάλλοντος γενικότερα.

Το τελευταίο τρίμηνο ολοκληρώθηκαν ακόμη τα τρία τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά μηνύματα του έργου. Τα μηνύματα ήδη προβάλλονται από τοπικούς τηλεοπτικούς και ραδιοφωνικούς σταθμούς της Κρήτης. Η θεματολογία τους εστιάζεται κυρίως στο ότι όλοι οι πολίτες έχουμε το δικαίωμα, την υποχρέωση και την ευθύνη να συμβιώνουμε με τη φύση και να διασφαλίζουμε καθημερινά με τις πράξεις και τα

Το έργο συγχρηματοδοτείται από το χρηματοδοτικό μέσο LIFE της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

έργα μας τόσο τη δική μας διαβίωση όσο και των επόμενων γενεών, σε ένα υγιές περιβάλλον, όπως αυτό απορρέει από το Σύστημα της Ελλάδας, αλλά και από την εθνική και την ευρωπαϊκή νομοθεσία.

Για άλλη μία χρονιά η κολυμβητική περίοδος λήγει με το μεγαλύτερο ποσοστό των βραβευμένων ελληνικών ακτών να πληρούν τα αυστηρά κριτήρια του Προγράμματος.

Οι επισκέψεις ελέγχων από τους εθελοντές αξιολογητές ήταν εντατικότερες και πιο αυστηρές, ώστε να διασφαλιστεί η αποτελεσματική εφαρμογή των κριτηρίων.

Δυστυχώς δεκαεννέα (19) βραβευμένες από το Πρόγραμμα «Γαλάζια Σημαία» αποσύρθηκαν από τον εθνικό και διεθνή κατάλογο του 2017 και έχασαν το βραβείο τους επειδή δεν συμμορφώθηκαν με τα αυστηρά κριτήρια του Προγράμματος, όπως διαπιστώθηκε από τις αξιολογήσεις.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στις ακτές που έχασαν τη βράβευση η ποιότητα των νερών κολύμβησης παραμένει εξαιρετική. Οι αξιολογητές όμως της ΕΕΠΦ και διεθνείς αξιολογητές που έκαναν απροειδοποίητες επισκέψεις, διαπίστωσαν σοβαρές ελλείψεις που αφορούσαν συγκεκριμένα σε: παροχή υπηρεσιών προς τους λουόμενους και επισκέ-

Από τον Μάρτιο 2016 λειτουργεί στη διεύθυνση www.lifethemis.eu η ιστοσελίδα του έργου, η οποία συνεχώς ανανεώνεται με νέα και αποτελέσματα. Σας καλούμε να την επισκεφθείτε. Επίσης από τον Οκτώβριο

2016 το έργο έχει και παρουσία στο κοινωνικό δίκτυο Facebook μέσω του οποίου μπορείτε να ενημερώνεστε για το έργο.

Χρήστος Γεωργιάδης

πτες, καθαριότητα, ορθή πληροφόρηση, ασφάλεια λουομένων και επισκεπτών και δράσεις προστασίας περιβάλλοντος ακτής και παράκτιου χώρου. Τα μέλη της Εθνικής Επιτροπής Κρίσεων και η Συντονιστική Επιτροπή του Προγράμματος αποφάσισαν, κατά τα προβλεπόμενα, να αποσύρουν τις βραβεύσεις για να διαφυλαχθεί το κύρος και η αξιοπιστία του θεσμού.

Η αφαίρεση της Σημαίας από τις ακτές αυτές κοινοποιήθηκε αμέσως στις ιστοσελίδες του Προγράμματος, τόσο στην ελληνική όσο και στη διεθνή. Θα πρέπει βεβαίως να σημειώσουμε ότι υπήρξε σημαντικός αριθμός ακτών που έφτασαν σε αξιόπαινο σημείο πληρότητας της οργάνωσής τους, αποτελώντας παράδειγμα προς μίμηση σε διεθνές επίπεδο.

Σύντομα θα αποσταλούν και οι νέες αιτήσεις υποψηφιότητας για την επόμενη κολυμβητική περίοδο, 2018, που έχει καταληκτική ημερομηνία την 20η Δεκεμβρίου 2017. Θα ακολουθήσει η προώθηση των αιτήσεων που θα έχουν την απαιτούμενη πληρότητα στην Εθνική Επιτρο-

ΓΑΛΑΖΙΑ ΣΗΜΑΙΑ

πή Κρίσεων (ΕΕΚ), η οποία θα συνεδριάσει στα τέλη του Ιανουαρίου. Με τη σειρά της, η εισήγηση της ΕΕΚ για τις προτεινόμενες προς βράβευση ελληνικές ακτές και μαρίνες θα προωθηθεί στη Διεθνή Επιτροπή Κρίσεων του Προγράμματος, η οποία θα λάβει και την τελική απόφαση των βραβεύσεων. Ελπίζουμε και φέτος να δούμε πληθώρα Γαλάζιων Σημαιών να ανεμίζουν στις ελληνικές ακτές.

Δαρεία-Νεφέλη Βουρδουμπά

*Υπεύθυνη Συντονισμού
Προγράμματος «Γαλάζια Σημαία»*

Το Πρόγραμμα απευθύνεται σε Δήμους και συνεργαζόμενους ιδιώτες φορείς που διαχειρίζονται οργανωμένες ακτές και μαρίνες σε 50 χώρες. Εθνικός χειριστής του Προγράμματος στην Ελλάδα είναι η ΕΕΠΦ. Για να απονεμηθεί η «Γαλάζια Σημαία», απαιτούνται καθαρή θάλασσα και ακτή, άρτια οργάνωση και καλές υπηρεσίες, ασφάλεια λουομένων και επισκεπτών, περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και προστασία της ακτής και του παράκτιου χώρου.

Green Key

Διεθνές Έτος Αειφόρου Τουρισμού για την Ανάπτυξη

Το Green Key ως διεθνές πρόγραμμα περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης για τις τουριστικές επιχειρήσεις, συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη για τον αειφόρο τουρισμό τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο. Σκοπός του είναι να επηρεάσει θετικά τη φιλοξενία και την τουριστική βιομηχανία μέσω της εφαρμογής των κριτηρίων του που συμμορφώνονται με τα υψηλότερα διεθνή πρότυπα όπως αυτά έχουν οριστεί από το Global Sustainable Tourism Council - GSTC.

Στο πλαίσιο του Διεθνούς Έτους Αειφόρου Τουρισμού για την Ανάπτυξη ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO) ξεκίνησε μια εκστρατεία για την ευαισθητοποίηση σχετικά με την αξία και τη συμβολή που μπορεί να προσφέρει ο αειφόρος τουρισμός στην ανάπτυξη. Η ενεργός συμμετοχή των επισκεπτών - τουριστών μπορεί να αποτελέσει τον καταλύτη για σημαντικές αλλαγές προς αυτή την κατεύθυνση.

Ο Γενικός Γραμματέας του UNWTO, κ. Taleb Rifai, δήλωσε ότι: «Όποτε ταξιδεύετε, όπου κι αν ταξιδεύετε, θυμηθείτε να σέβεστε τη φύση, την κουλτούρα και τον οικοδεσπότη σας. Μπορεί να είστε η αλλαγή που θέλετε να δείτε στον κόσμο. Μπορεί να είστε ο πρεσβευτής για ένα καλύτερο μέλλον». Έτσι δημιουργήθηκε η καμπάνια: **Travel. Enjoy. Respect! - Ταξίδεψε. Απόλαυσε. Σεβάσου!**

Η ενθάρρυνση των φιλοξενουμένων στο να δραστηριοποιηθούν στα πλαίσια του βιώσιμου τουρισμού αποτελεί για τα ξενοδοχεία κατενυνητήρια δύναμη στο να βελτιώσουν τις περιβαλλοντικές τους επιδόσεις.

Για τις ανάγκες της εκστρατείας δημιουργήθηκε ένας οδηγός με τίτλο «Συμβουλές για έναν υπεύθυνο ταξιδιώτη». Ο οδηγός παρέχει στους ταξιδιώτες μια σειρά προτάσεων που τους βοηθούν να κάνουν υπεύθυνες επιλογές όταν ταξιδεύουν και να αφήσουν το ελάχιστο περιβαλλοντικό αποτύπωμα στους προορισμούς που επισκέπτονται.

«Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, ο τουρισμός αποτελεί πηγή εμπλουτισμού τόσο για τους επισκέπτες όσο και για τους οικοδεσπότες. Απαιτεί ισχυρές αειφόρες τουριστικές πολιτικές και τη δέσμευση όχι μόνο των εθνικών αλλά και των τοπικών κυβερνήσεων και διοικήσεων, των εταιρειών του ιδιωτικού τομέα, των τοπικών κοινοτήτων και των τουριστών», προσθέτει ο κ. Rifai.

Όντας επισκέπτης και κάνοντας υπεύθυνες επιλογές, προστατεύεις και εσύ το περιβάλλον!

Οι ειδικοί του κλάδου κατά τη διάρκεια του Διεθνούς Έτους Αειφόρου Τουρισμού για την Ανάπτυξη καταθέτουν τις δικές τους απόψεις και εμπειρίες όπως ο κύριος Γιώργος Δρακόπουλος – President & CEO Tourism Generis στο άρθρο του στην επόμενη σελίδα.

Νατάσσα Αντωνοπούλου

Υπεύθυνη Συντονισμού

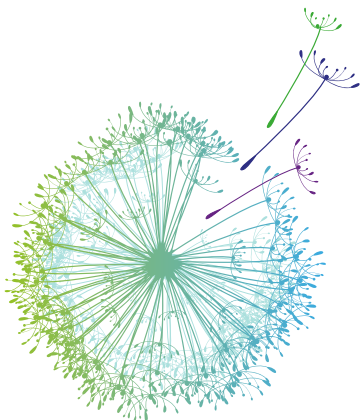
του Προγράμματος

Ματούλα Συρίγου

Γραμματέα του Προγράμματος

Παρουσίαση του προγράμματος καθώς και τον πλήρη κατάλογο των ξενοδοχειακών μονάδων που βραβεύονται με το σήμα οικολογικής ποιότητας Green Key θα βρείτε και στον ιστοχώρο του προγράμματος στη διεύθυνση <http://www.greenkey.gr>

2017
ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΤΟΣ
ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Travel. Enjoy. Respect!

Το 2017 είναι το διεθνές έτος αειφορίας του τουρισμού. Η αειφορία είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη φέρουσα ικανότητα του τουριστικού προορισμού. Οι τρεις αυτοί όροι, «αειφορία», «φέρουσα ικανότητα» και «τουριστικός προορισμός» δεν γίνονται πάντα αντιληπτοί με τον ίδιο τρόπο από όλους.

Για παράδειγμα, η «αειφορία στον τουρισμό», σε κυβερνητικό επίπεδο γίνεται αντιληπτή ως εφορία στον τουρισμό, εξ ου και η συνεχής δυσβάσταχτη φορολόγηση στην τουριστική οικονομία.

Ο όρος «φέρουσα ικανότητα», για τους πολιτικούς, μάλλον γίνεται αντιληπτός ως ψηφοδοτική ικανότητα του τουριστικού προορισμού, που θεωρείται ως «voters land/territory» ενώ για αρκετούς επιχειρηματίες, η φέρουσα ικανότητα αφορά στους περιορισμούς δραστηριοτήτων άλλων επιχειρήσεων πλην των δικών τους. Τέλος, ο όρος «τουριστικός προορισμός», ενώ στη θεωρία της τουριστικής ανάπτυξης είναι κάτι σαφές, στην πρακτική και στην άσκηση της τουριστικής πολιτικής, είναι κάτι μεταβαλλόμενο, στη βάση μικροσυμπερόντων πολιτικών και επιχειρηματικών.

Σε κάθε περίπτωση, επειδή ο τουρισμός είναι και θα είναι για την Ελλάδα ο κινητήριος μοχλός της οικονομίας της, εκτός από την επιφανειακή-ρητορική προσέγγιση χρειάζεται και ουσιαστική δουλειά, πέρα από τις επικοινωνιακές ανάγκες διαφόρων εμπλεκομένων μερών. Κάποια στιγμή, η συνεισφορά του τουρισμού στο ΑΕΠ, πρέπει να μετρηθεί υπεύθυνα από επίσημη κρατική αρχή και η αξιολόγηση της πορείας της τουριστικής οικονομίας θα πρέπει να ξεπεράσει την απλή αναφορά στις διεθνείς αφίξεις και να μετράται με μία σειρά μεταβλητών, που θα

συμπεριλαμβάνουν και δείκτες αειφορίας.

Άρα, το διαχρονικό ζητούμενο να μπει ο τουρισμός ανάμεσα στις αναπτυξιακές προτεραιότητες της κυβερνητικής πολιτικής, καλό θα ήταν να επαναδιατυπωθεί ως ανάγκη να μπει με όρους αειφορίας της τουριστικής οικονομίας σε χρονικό ορίζοντα ανεξάρτητο του προσδόκιμου διακυβέρνησης του εκάστοτε κυβερνητικού σχήματος.

Μέχρι τότε:

travel, enjoy, respect!

Γιώργος Δρακόπουλος
President & CEO Tourism Generis

Νέοι Δημοσιογράφοι για το περιβάλλον

Ανακοίνωση Επιμορφωτικού Σεμιναρίου «Μουσικά Όργανα από Μέταλλα»

Η ΕΕΠΦ, Εθνικός Χειριστής του Διεθνούς Θεματικού Δικτύου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης «ΝΕΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ» και η Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αχαΐας, Συντονιστικός Φορέας του Δικτύου, συνδιοργανώνουν επιμορφωτικό σεμινάριο διάρκειας 12 διδακτικών ωρών για 60 εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας (τάξεις Ε' και ΣΤ') και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Το σεμινάριο θα υλοποιηθεί

την Παρασκευή 20 Οκτωβρίου (ώρες 16.30 – 20.30), στα γραφεία της Εταιρίας (Νίκης 20, 2ος όροφος, Σύνταγμα) και το Σάββατο 21 Οκτωβρίου 2017 (ώρες 09:00- 15:00) στο 13ο Δημοτικό Σχολείο Χαλανδρίου (Ολύμπου 13 και Ηλείας, Χαλάνδρι, στάση Προαστιακού «Κηφισίας»).

Σκοπός του σεμιναρίου είναι η υποστήριξη των εκπαιδευτικών που υλοποιούν προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης εστιασμένα στη θεματική του δικτύου, η ενημέρωσή τους για τη λειτουργία του Δικτύου, καθώς και η συμμετοχή στο ερ-

γαστήριο και τη Δράση «Μουσικά όργανα από Μέταλλα».

Χορηγός του Επιμορφωτικού Σεμιναρίου του Δικτύου Π.Ε «Νέοι Δημοσιογράφοι για το Περιβάλλον» και της Δράσης «Μουσικά Όργανα από Μέταλλα» είναι η ΕΛΒΑΛ.

Χριστίνα Θεοδωρίκα

Υπ. Συντονισμού Εκπαιδευτικών
Προγραμμάτων

Το Δίκτυο απευθύνεται σε Δημοτικά [Ε' και Στ' τάξη], Γυμνάσια και Λύκεια, όπου ομάδες μαθητών, σε συνεργασία με άλλα σχολεία στην Ελλάδα, και σ' άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, χειρίζονται ως δημοσιογράφοι κάποιο κοινό πρόβλημα του περιβάλλοντος, με εργαλείο επικοινωνίας το Internet.

Φύση χωρίς Σκουπίδια

«Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν»

Ανακοίνωση Επιμορφωτικής Ημερίδας

Η ΕΕΠΦ σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αττικής, στο πλαίσιο του Εθνικού Θεματικού Δικτύου Π.Ε «Φύση χωρίς Σκουπίδια», συνδιοργανώνουν Επιμορφωτική Ημερίδα με θέμα: «Ιδέες για δράσεις για Φύση χωρίς Σκουπίδια αλλά...με ανθρώπινες αξίες».

Η Ημερίδα απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευ-

σης και περιλαμβάνει:

Α) **Ενημέρωση** για το Δίκτυο «Φύση χωρίς Σκουπίδια» και τη «Φωλιά Ιδεών», καθώς και εισηγήσεις σχετικά με τη συγγραφή ιστοριών και την υλοποίηση σχεδίων δράσης της «Φωλιάς Ιδεών».

Β) **Εκδήλωση Βράβευσης** των μαθητών και μαθητριών Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης των οποίων οι Ιστορίες διακρίθηκαν στο Διαγωνισμό συγγραφής Περιβαλλοντικής Ιστορίας, που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο

του Δικτύου, τη σχολική χρονιά 2016-2017.

Γ) **Βιωματικό Εργαστήριο** για εκπαιδευτικούς Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης.

Η Ημερίδα θα γίνει στο Πολυδύναμο Κέντρο 7ου Διαμερίσματος Δήμου Αθηναίων (Πανόρμου 59, Στάση μετρό Πανόρμου) το Σάββατο 7 Οκτωβρίου 2017 και ώρες 09:00-16:00.

Χορηγός της Ημερίδας όπως και του Δικτύου «Φύση Χωρίς Σκουπίδια» είναι η ALPHA BANK.

Χριστίνα Θεοδωρίκα

Υπ. Συντονισμού Εκπαιδευτικών
Προγραμμάτων

Χορηγός του Δικτύου «Φύση χωρίς Σκουπίδια» είναι η **ALPHA BANK**, την οποία ευχαριστούμε θερμά.

Η ΕΕΠΦ, στο πλαίσιο του Διεθνούς Θεματικού Δικτύου «Μαθαίνω για τα Δάση» και με την υποστήριξη της **Tetra Pak**, διοργανώνει τη διαβαλκανική δράση: «**Μαθαίνω για τα Δάση, για την Κλιματική Αλλαγή Αναλαμβάνω Δράση**» (“Forest Action for Climate Change Mitigation”).

Η δράση αυτή είναι ένα εκπαιδευτικό πιλοτικό πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης εστιασμένο στη θεματική ενότητα «Δάσος και Κλιματική αλλαγή» που στοχεύει στην ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και προτροπή σε περιβαλλοντικά υπεύθυνη δράση με σκοπό την αντιμετώπιση των αιτιών και των συνεπειών του φαινομένου. Η δράση θα λάβει μέρος στα σχολεία τεσσάρων χωρών ταυτόχρονα, **Βουλγαρίας, Ελλάδας, Κύπρου και Ρουμανίας** κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2017-2018.

Μαθητές και εκπαιδευτικοί θα συμμετέχουν σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες εντός και εκτός της σχολικής κοινότητας χρησιμοποιώντας το σακίδιο της δράσης που περιέχει υλικά για δραστηριότητες στο πεδίο. Προς χάριν μιας βαθύτερης κατανόησης των αιτιών και συνεπειών της κλιματικής αλλαγής στα δάση θα προσεγγιστούν θεματικές ενότητες που αφορούν την Ενέργεια, τις Πυρκαγιές, τη

ΜΑΘΑΙΝΩ ΓΙΑ ΤΑ ΔΑΣΗ

Βιοποικιλότητα, τη λειτουργία των δασικών οικοσυστημάτων ως αποθήκες διοξειδίου του άνθρακα, κ.ά. Στο πλαίσιο υλοποίησης της δράσης θα πραγματοποιηθεί κοινή ημέρα δράσης και ενημέρωσης της τοπικής κοινότητας από τους μαθητές και εκπαιδευτικούς των συμμετεχόντων χωρών.

Οι εκπαιδευτικοί των χωρών που θα συμμετέχουν στη διαβαλκανική δράση θα έχουν την ευκαι-

ρία να συμμετάσχουν σε τριήμερο επιμορφωτικό σεμινάριο που θα διεξαχθεί 24-26 Νοεμβρίου στην Αθήνα. Τα σχολεία που θα πάρουν μέρος στη δράση είναι: το 8ο Δ.Σ. Αμαρουσίου, το 1ο Δ.Σ. Χαλανδρίου, το 13ο Δ.Σ. Χαλανδρίου και το 3ο Γυμνάσιο Βριλησίων.

Θεοδώρα Πολυζωίδου

Υπ. Συντονισμού Εκπαιδευτικών
Προγραμμάτων

FOREST ACTION FOR CLIMATE CHANGE MITIGATION

AN INITIATIVE FOR ENVIRONMENTAL EDUCATION

**Μαθαίνω για τα Δάση,
για την Κλιματική Αλλαγή Αναλαμβάνω Δράση**
Дејносту В Гората
За Ограничаване На Климатичните Промени
Acțiune În Pădure
Pentru Reducerea Schimbărilor Climatice

Χορηγός της δράσης είναι η **Tetra Pak**,
την οποία και ευχαριστούμε θερμά για την υποστήριξή της.

Οι Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου

Στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, το Δημοτικό σχολείου, το Νηπιαγωγείο και ο Παιδικός Σταθμός του Ιδιωτικού Σχολείου «ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ», που βρίσκεται στο όμορφο χωριό της Άλλης Μεριάς στο Πήλιο, έχουν ενταχθεί στο εθνικό δίκτυο της ΕΕΠΦ «Οι Πράσινες γωνιές της Γειτονιάς μου».

Οι πρώτες σκέψεις των παιδιών ήταν να αναζητήσουν και να ανακαλύψουν τη χλωρίδα του τόπου τους. Μετά τη μελέτη και την αναζήτηση τόσο στο εκπαιδευτικό υλικό του δικτύου, όσο και στο χωριό της Άλλης Μεριάς,

η ομάδα των παιδιών αποφάσισε να φτιάξει στο σχολείο το δικό της Βοτανόκηπο. Συνεργαστήκαμε με γεωπόνους, αλλά και πολίτες της κοινότητας, οι οποίοι γνώριζαν καλύτερα απ' όλους αυτό που αναζητούσαμε. Όταν ολοκληρώσαμε τη γνωριμία και τη μελέτη με τα βότανα του τόπου μας, που είναι φημισμένα σε όλη την Ελλάδα, ασχοληθήκαμε με ζητήματα τεχνικών και μεθόδων σχετικά με το φύτεμα και με τη συντήρηση του κήπου μας.

Παράλληλα, το σχολείο μας, που λόγω της τοποθεσίας του βρίσκεται σε πλαγιά στους πρό-

ποδες του Πηλίου, διατηρεί τους δικούς του ελαιώνες. Δεν θα μπορούσαμε λοιπόν να μην ασχοληθούμε ενεργά με την ελιά και το λάδι. Ομάδες παιδιών και εκπαιδευτικών ανέλαβαν δράση. Με τον απαραίτητο εξοπλισμό και την ανάλογη διάθεση ξεκινήσαμε με το μάζεμα της ελιάς και συζητήσαμε στοιχεία σχετικά με τη ζωή της. Στη συνέχεια, αποφασίσαμε να ακολουθήσουμε όλη τη διαδικασία μέχρι την παραγωγή του λαδιού. Απευθυνθήκαμε στο μουσείο Ελιάς και Λαδιού Πηλίου προκειμένου να μάθουμε όσα περισσότερα μπορούσαμε για το ευλογημένο φυτό της μυθολογίας. Στη συνέχεια, συνεργαστήκαμε με Ελαιοτριβείο των Δεχωνίων Βόλου, όπου ζήσαμε βήμα-βήμα τη διαδικασία παραγωγής του λαδιού.

Συνδυάζοντας τα δύο πεδία της έρευνάς μας στην κουζίνα του σχολείου μας με τη βοήθεια των δασκάλων και των νηπιαγωγών μας επεξεργαστήκαμε τόσο τα βότανα όσο και την ελιά, προκειμένου να δημιουργήσουμε ένα λάδι διαφορετικό, με αρώματα και γεύσεις από τα διάφορα βότανα που καλλιεργήσαμε και συλλέξαμε. Κλείσαμε τη δράση με μία παρουσίαση στους γονείς και τους φορείς του Βόλου.

Το πρόγραμμα ενθουσίασε τους μικρούς και μεγάλους μαθητές μας, που εργάστηκαν με κέφι και χαρούμενη διάθεση.

**Αντώνης Κόκκινος,
Ευαγγελία Κονταλέξη,
Ειρήνη Κουκουγιαννίδου**

Οι «Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου» είναι Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο οποίο συμμετέχουν σχολεία όλων των βαθμίδων από όλη την Ελλάδα, τα οποία καλούνται να γνωρίσουν και να υιοθετήσουν τις μικρές ή μεγάλες πράσινες γωνιές, καταφύγια ζωής, που βρίσκονται μέσα στις πόλεις.

Πέρασαν πέντε μήνες από την ολοκλήρωση των εργασιών του 1ου Θερινού Σχολείου που έγινε στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικτύου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης «Οικολογικά Σχολεία», 1-4 Ιουλίου στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας στο Ηράκλειο της Κρήτης (ΜΦΙΚ). Το θερινό σχολείο που διοργάνωσε η ΕΕΠΦ με την Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Β' Αθήνας και με συνδιοργανωτές την Περιφέρεια Κρήτης, το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης και το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αρχανών-Ρούβα-Γουβών, παρακολούθησαν 40 εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από όλη τη χώρα.

Ο σχεδιασμός είχε ξεκινήσει πολλούς μήνες πριν από τη Συντονιστική Επιτροπή του Δικτύου και την κα Θεοδώρα Πολυζωίδου.

Η αυλαία άνοιξε στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης, με τον κο Σταμάτη Σκαμπαρδώνη και την κα Θεοδώρα Πολυζωίδου με τους στόχους του 1ου Θερινού Σχολείου, που ήταν η ενίσχυση του οράματος για τη δημιουργία του αειφόρου σχολείου, ενός σχολείου δημοκρατικού και ανοιχτού στην κοινωνία, ενός σχολείου στο οποίο συνεργάζο-

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

νται όλοι ως μία ενότητα.

Ο Πρόεδρος της ΕΕΠΦ, κος Νίκος Πέτρου, στην εναρκτήρια ομιλία του αναφέρθηκε στη μακρόχρονη ιστορία και σημαντική προσφορά της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης, καθώς και στα προγράμματα Οικολογικής Διαχείρισης και Ευαισθητοποίησης της Εταιρίας όπως η Γαλάζια Σημαία και το Green Key, με μια εξαιρετική παρουσίαση.

Ο Γενικός Γραμματέας της ΕΕΠΦ, κος Γεώργιος Πολίτης, παρουσίασε το πρόγραμμα LIFE Natura THEMIS για το περιβαλλοντικό έγκλημα στην Κρήτη. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε Εισαγγελείς, Δικαστές, δικηγόρους, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, αλλά και στελέχη-υπαλλήλους των αρμόδιων υπηρεσιών, που ευθέως εμπλέκονται σε θέματα περιβαλλοντικού εγκλήματος, περιβαλλοντικής ζημίας, απο-

κατάστασης κ.ά. Παρουσιάστηκε η εφαρμογή για έξυπνες συσκευές (smartphones) η οποία, συνδυαζόμενη με την ιστοσελίδα διαχείρισής της, έφερε ήδη αποτέλεσμα, με δυο πραγματικές καταγγελίες περιβαλλοντικού εγκλήματος.

Ο κος Χρήστος Γεωργιάδης, Υπεύθυνος των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων της ΕΕΠΦ, παρουσίασε το έργο ICON για την προστασία των άγριων ορχιδεών. Κατά τη διάρκεια υλοποίησης του έργου –το οποίο ολοκληρώθηκε τυπικά το Μάιο του 2017– αναπτύχθηκαν συνεργασίες μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για την από κοινού αντιμετώπιση της μείωσης των πληθυσμών των ορχιδεών λόγω της συλλογής τους για το σαλέπι και άλλων αιτιών.

Ο κος Μιχάλης Προμπονάς, Δρ Φυσικός-Περιβαλλοντολόγος, Συντονιστής περιβαλλοντικών προγραμμάτων, μας έκανε

Τα «Οικολογικά Σχολεία» είναι ένα Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο οποίο συμμετέχουν σχολεία όλων των βαθμίδων από όλη την Ελλάδα με στόχο την εξοικείωση των μαθητών και μαθητριών, αυριανών πολιτών, με περιβαλλοντικά προβλήματα και τη διαμόρφωση θετικής στάσης για την αντιμετώπισή τους. Είναι μάλιστα το μεγαλύτερο Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και αριθμεί περισσότερες από 50 χώρες, 5.000 τοπικά διαμερίσματα, 35.000 σχολεία (από τα οποία περισσότερα από 10.000 είναι βραβευμένα), 600.000 εκπαιδευτικούς και περισσότερους από 10.000.000 μαθητές ανά τον κόσμο. Ευχαριστούμε θερμά το John S. Fafalios Foundation, υποστηρικτή του δικτύου.

μια εκτενή παρουσίαση του Δικτύου Προστατευόμενων περιοχών στην ΕΕ, την Ελλάδα και την Κρήτη. Αντικείμενο του έργου LIFE Natura 2000 Value Crete είναι η υλοποίηση εκστρατείας περιβαλλοντικής ενημέρωσης του πληθυσμού που κατοικεί και δραστηριοποιείται εντός των περιοχών Natura 2000 (αγρότες, κτηνοτρόφοι, κυνηγοί, εργαζόμενοι στον τουριστικό τομέα, υπάλληλοι δημόσιων υπηρεσιών και Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, εργαζόμενοι στα ΜΜΕ, μηχανικοί, μαθητές, φοιτητές, επισκέπτες), αλλά και του ευρύτερου πληθυσμού της Κρήτης για την περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική αξία των περιοχών που έχουν ενταχθεί στο Δίκτυο Natura 2000.

Οι εισηγήσεις της 1ης ημέρας συνεχίστηκαν με την γράφουσα, πρόεδρο της συντονι-

στικής επιτροπής του Δικτύου, η οποία αναφέρθηκε στη φιλοσοφία του Δικτύου, τις θεματικές και τους άξονες που το διatrέχουν, τους στόχους και τον τρόπο επίτευξής τους, στα 7 βήματα του προγράμματος, καθώς και στις οδηγίες εγγραφής σε αυτό. Τέλος, αναφέρθηκε στην πιστοποίηση και τη βράβευση του σχολείου, στις παγκόσμιες ημέρες δράσης, στο υλικό του Δικτύου και στην εκστρατεία LitterLess.

Η κα Ευγενία Φλογαΐτη, Καθηγήτρια εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη στο Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία (ΤΕΑΠΗ) του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ), μίλησε για την έννοια της αειφορίας, που είναι η ρυθμιστική έννοια των σχέσεων μεταξύ της κοινωνίας, της φύσης, της οικο-

νομίας και της πολιτικής. Αναφέρθηκε στη μετεξέλιξη της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε εκπαίδευση για την αειφορία, καθώς και στη φιλοσοφία του αειφόρου σχολείου και τους στόχους του, που είναι ένα σχολείο χειραφέτησης και όχι χειραγώγησης. Με τη δυναμική παρουσία της μας έβαλε στο πνεύμα της αειφορίας, αλλά και των δημιουργικών προβληματισμών, δίνοντάς μας το έναυσμα για την εφαρμογή της θεωρίας στην καθημερινή πραγματικότητα.

Ο κος Κώστας Καρτάλης, Καθηγητής Φυσικής Περιβάλλοντος στο ΕΚΠΑ, στην εισήγησή του ανέπτυξε τη σχέση της μεταβολής του αστικού περιβάλλοντος σε σχέση με το αειφόρο σχολείο και ιδιαίτερα τη δυνατότητα ενίσχυσης του αστικού βελονισμού με χώρους πρασίνου στις σχολικές αυλές του αειφόρου σχολείου. Η πόλη είναι ένας ζωντανός οργανισμός και όχι απλώς ένα σύμπλεγμα κτιρίων. Όπως μεγαλώνουν οι πόλεις, έτσι αυξάνονται και οι πιέσεις. Τα σχολεία μας βρίσκονται στις πόλεις και οι πιέσεις της πόλης τα επηρεάζουν. Πώς μπορούμε να αλλάξουμε τα πράγματα;

Η κα Ελένη Χατζηγιάννη, Προϊσταμένη Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Κρήτης, μας μίλησε για τα προγράμματα -εθνικά και ευρωπαϊκά- στα οποία συμμετέχει η περιφέρεια Κρήτης. Ένα από αυτά, το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα «Euronet 50/50 max - ξεκλειδώνουμε τις δυνατότητες εξοικονόμησης ενέργειας σε σχολεία και άλλα δημόσια κτίρια», στοχεύει στην αφύπνιση της περιβαλλοντικής συνείδησης των μαθητών και στην ενεργοποίηση του δυναμικού εντός της σχολικής κοινότητας αναφορικά με τη δυνατότητα των μαθητών να εξοικονομήσουν ενέργεια με την αλλαγή της καθημερινής τους συμπεριφο-

ράς και με την καθοδήγηση των δασκάλων/καθηγητών τους, και σε συνδυασμό με μικρές μόνο τεχνικές παρεμβάσεις στα σχολικά κτίρια. Αναφέρθηκε ακόμα σε καλές πρακτικές διαχείρισης ενέργειας των σχολείων της Κρήτης, καθώς και στο σχετικό Οδηγό για την εξοικονόμηση ενέργειας στα σχολεία.

Η 2η ημέρα του θερινού σχολείου, ήταν αφιερωμένη αποκλειστικά στα εργαστήρια, τα οποία συντόνισαν η κα Ευγενία Φλογαίτη, Καθηγήτρια Εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη από το ΤΕΑΠΗ του ΕΚΠΑ, η κα Γεωργία Διαράκου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης (ΠΤΔΕ) του Πανεπιστημίου Αιγαίου και ο κος Κωνσταντίνος Γαβριλάκης, Επίκουρος Καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Τα πρωινά εργαστήρια ήταν αφιερωμένα στο όραμά μας για το αειφόρο σχολείο και έφεραν στην επιφάνεια –μέσα από ερωτήσεις που μας καθοδήγησαν να δουλέψουμε πάνω σε συγκεκριμένους άξονες, όπως η διαδρομή προς το σχολείο, το συμβούλιο οργάνωσης και σχεδιασμού, κ.λπ.– το όνειρό μας για ένα σχολείο ιδανικό, αλλά συγχρόνως και αληθινό.

Το απογευματινό εργαστήριο υλοποιήθηκε με τη μέθοδο του World Café, με το συντονισμό των Καθηγητών κ.κ. Φλογαίτη, Διαράκου και Γαβριλάκη. Στους συμμετέχοντες δόθηκαν συγκεκριμένες ερωτήσεις που αφορούσαν αποκλειστικά το Συμβούλιο του Σχολείου με την Κοινότητα – που για μας αποτελεί και το βασικότερο ίσως άξονα δράσης για τη μετατροπή ενός σχολείου σε αειφόρο– που μας οδήγησαν σε πολλές σκέψεις, μεταξύ μας αλληλεπιδράσεις και πρακτικά συμπεράσματα.

Την Δευτέρα 3 Ιουλίου το πρωί έγιναν 2 βιωματικά εργαστήρια που αφορούσαν τα 7 βήματα των Οικολογικών Σχολείων

και συντονίστηκαν από την κα Αντιόπη Φραντζή, την κα Μαρία Δημοπούλου, την κα Βέρα Βορύλλα, την κα Κατερίνα Μπαζίγου, τον κο Σταμάτη Σκαμπαρδώνη και τη γράφουσα.

Το κλείσιμο του 1ου Θερινού Σχολείου στο ΜΦΙΚ έγινε το απόγευμα της ίδιας μέρας με την εισήγηση της κας Αντιόπης Φραντζή και τη συζήτηση που ακολούθησε. Η κα Αντιόπη Φραντζή, Γραμματέας της Σ.Ε. του Δικτύου, παρουσίασε ενδεικτικά τις καλές πρακτικές από την εφαρμογή του προγράμματος σε σχολεία Α΄/θμιας και Β΄/θμιας Εκπαίδευσης της χώρας.

Την Τρίτη 4 Ιουλίου, σειρά είχε η γνωριμία με το Ηράκλειο «την πόλη με τα κρυμμένα μυστικά», ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που υλοποιείται από την παι-

δαγωγική ομάδα του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αρχαίων-Ρούβα-Γουβών. Η περιήγησή μας στην πόλη, άρχισε από την πύλη του Αγίου Γεωργίου και πριν προχωρήσουμε στο χωρισμό των ομάδων, η κα Άννα Μαρτιμιανάκη, Αναπληρώτρια Υπεύθυνη του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) μας διάβασε ένα παραμύθι... και οι ομάδες ξεκίνησαν. Με οδηγούς την Υπεύθυνη Διοργάνωσης του ΚΠΕ κα Μαρία Σφακιανάκη, την κα Άννα Μαρτιμιανάκη και τα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας κες Ειρήνη Δερμιτζάκη και Θένα Μαυρογενίδου, περιδιαβήκαμε τους δρόμους και τα σοκάκια της πόλης, ανακαλύπτοντας τα μυστικά της...

Και η αυλαία του θερινού μας σχολείου «έπεσε» με τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες στο

κοινωνία στην οποία εντάσσεται, την πόλη στην οποία βρίσκεται και πως όσο «πιέζουν» η πόλη, η κοινωνία, οι οικονομικές συνθήκες, τόσο περισσότερο «δυσκολεύει» και η λειτουργία του σχολείου και η αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας, που έχει ως στόχο την ανάπτυξη κριτικά σκεπτόμενων, δημιουργικών, ενεργών και ευτυχισμένων πολιτών.

Οι εκπαιδευτικοί με την αποτύπωση της άποψής τους στο ερωτηματολόγιο αξιολόγησης, μας έδειξαν την εμπιστοσύνη και την αγάπη τους. Ο ενθουσιασμός-διάχυτος στα πρόσωπά τους όταν είπαμε «αντίο» - μας αποζημίωσε με το παραπάνω...

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στην Εταιρία και στους συνεργάτες μας! Και του χρόνου!

Βαρβάρα Πετρίδου

Πρόεδρος της Συντονιστικής

Επιτροπής του Δ.Θ.Δ.

«Οικολογικά Σχολεία»,

Υπεύθυνη Π.Ε. Δ.Δ.Ε. Β' Αθήνας

ενετικό κάστρο του Κουλέ, με το συντονισμό των μελών του ΚΙΠΕ.

Ένα τόσο μεγάλο εγχείρημα, όπως ένα θερινό σχολείο, μόνο με τη συλλογική δουλειά επιτυγχάνεται. Ένα μεγάλο μπράβο σε όλη την συντονιστική επιτροπή αλλά και στην κα Θεοδώρα Πολυζωίδου που είναι η συντονίστρια εκπαιδευτικών προγραμμάτων της ΕΕΠΦ.

Το 1ο Θερινό Σχολείο του Δικτύου «Οικολογικά Σχολεία», ήταν στο μεγαλύτερο μέρος του βιωματικό, ότι ακριβώς χρειάζεται για να μας δείξει πώς να μπορούμε στην «καθημερινότητα» των μαθητών μας και να αναζητήσουμε τρόπους με τους οποίους θα τους κάνουμε να κατανοήσουν πως το σχολείο είναι απόλυτα συνδεδεμένο με την

Τρεις μικρές εθελόντριες!

Η Κλειώ, η Κλεονίκη και η Νεφέλη, τρεις φίλες και συμμαθήτριες, 8 χρονών, βρέθηκαν στα Κύθηρα τις μέρες της φοβερής καταστροφής από τη φωτιά. Δεν καθυστέρησαν καθόλου. Μάζεψαν ωραίες πέτρες από την παραλία του Καψαλιού, που έχει και Γαλάζια Σημαία, τις ζωγράφισαν με μεράκι και πολύ συναίσθημα και να σου τες το βράδυ να στήνουν μαγαζάκι σε όμορφη γωνιά του κεντρικού δρόμου της Χώρας. Η κάθε μία είχε το ρόλο της και το αποτέλεσμα ήταν εκπληκτικό. Ξεπούλησαν όλο το εμπόρευμα και στη συνέχεια κατέθεσαν όλα τους τα έσοδα των 35€ σαν την πρώτη δωρεά προς την Εταιρία για το έργο της αποκατάστασης του περιβάλλοντος στο νησί των Κυθήρων μετά την καταστροφική φωτιά. Μακάρι να τις μιμηθούν και άλλοι.

Αλέξια Νικηφοράκη

Βουραϊκός - Λίμνη Τσιβλού

Η φετινή χρονιά ξεκίνησε με την επίσκεψη σε τόπους μοναδικής περιβαλλοντικής, ιστορικής, πολιτιστικής και φυσικής ομορφιάς. Το δεύτερο Σαββατοκύριακο του Σεπτεμβρίου μάς βρήκε να επισκεπτόμαστε τη λίμνη Τσιβλού, τα Καλάβρυτα και να κατηφορίζουμε το μοναδικής ομορφιάς φαράγγι του Βουραϊκού με σύμμαχο τον καλό καιρό, με χαρούμενη διάθεση και αρχηγό τη Μαριάντα Δεδάκη.

Μετά από μια στάση για ενημέρωση στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Κλειτορίας-Ακράτας και έπειτα από μια υπέροχη διαδρομή φτάσαμε στην ξακουστή για την ομορφιά της λίμνη Τσιβλού που βρίσκεται σε 700 μ. υψόμετρο

στον Χελμό. Μια λίμνη με αουνηθιστη ιστορία καθώς δημιουργήθηκε το 1913, όταν από μια μεγάλη κατολίσθηση φράχτηκε η κοίτη του ποταμού Κράθη και παρασύρθηκε ο οικισμός Τσιβλός. Η διαδρομή γύρω από τη λίμνη μάς έδωσε την ευκαιρία να θαυμάσουμε και να απολαύσουμε το καταπράσινο τοπίο, που μοιάζει μια υδάτινη «δάση» ανάμεσα σε δάση από πεύκα, έλατα, πλατάνια και καστανιές που χαρακτηρίζουν την περιοχή.

Στη συνέχεια οδηγηθήκαμε στην περιοχή του Ξηρόκαμπου. Από εκεί πήραμε το κατηφορικό μονοπάτι στο ρέμα Βαλβούσι κάτω από τη σκιά της Κεφαλληνιακής ελάτης και βρεθήκαμε στα Καλάβρυτα. Το απόγευμα παρακολουθήσαμε μια ενδι-

αφέρουμε ενημέρωση από τα στελέχη του Φορέα Διαχείρισης Χελμού-Βουραϊκού και του ΚΠΙΕ Κλειτορίας-Ακράτας για την πανίδα και χλωρίδα της περιοχής και το βράδυ μάς βρήκε στα όμορφα ταβερνάκια της πόλης των Καλαβρύτων.

Κυριακή πρωί φτάσαμε στη γραφική Κάτω Ζαχλωρού. Από εδώ η ομάδα των πεζοπόρων ξεκίνησε να κατηφορίζει το απότομο και επιβλητικό φαράγγι του Βουραϊκού μέχρι το σταθμό Νιάματα. Μια διαδρομή απaráμιλλης ομορφιάς είναι η διάσχιση του Βουραϊκού. Κατά μήκος του συναντάς όμορφους καταρράχτες, σπήλαια με σταλακτίτες και σταλαγμίτες, ενώ στα κάθετα τοιχώματα του φαραγγιού φύονται αρκετά ενδημικά και άλλα είδη με ιδιαίτερη επιστημονική αξία, σπάνια και προστατευόμενα. Από το σταθμό Νιάματα πήραμε τον Οδοντωτό, απολαμβάνοντας έτσι τη διαδρομή και με το τρένο ως τη Ζαχλωρού.

Επιστροφή στα Καλάβρυτα για επίσκεψη και ξενάγηση σε ένα από τα πλέον ιστορικά μνημεία της πόλης: στο Δημοτικό Μουσείο Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος. Ιστορικός και μαρτυρικός χώρος άρρηκτα συνδεδεμένος με τα γεγονότα της Κατοχής και κυρίως με τη φρικτή τραγωδία της 13ης Δεκεμβρίου 1943, της Μαύρης Δευτέρας των Καλαβρύτων που συγκλόνισε και θα συγκλονίζει όλη την ανθρωπότητα.

Η μέρα έκλεισε με την επίσκεψη-προσκύνημα στην ιστορική Μονή της Αγίας Λαύρας, που στην εθνική συνείδηση προβάλλει ως πρωταγωνίστρια στο μεγάλο Ξεσηκωμό για την απελευθέρωση.

Η διήμερη αυτή απόδραση μάς γέμισε με όμορφες αναμνήσεις από τόπους ιστορικούς και μοναδικού φυσικού κάλλους.

Σοφία Καινούργιου

Φωτογραφίες του Αντ. Μπαρλαμπά

Σκιάθος

Προετοιμασία πολύμηνη, αναμονή με μεγάλη αδημονία, ανησυχία για την εξασφάλιση θέσης μεγάλης. Και όλα αυτά όταν προετοιμάζεσαι να πας στο νησί που όλοι ονειρεύονται, την καταπράσινη Σκιάθο, και μάλιστα με καλή παρέα, δικούς σου ανθρώπους και συνταξιδευτές, αλλά και οργανωτές που έχουν ζήσει στο νησί. Η μακριά διαδρομή μέχρι τον Άγιο Κωνσταντίνο καλύφθηκε γρήγορα με τη γλυκιά προσμονή της επιβίβασης για να αρχίσει ουσιαστικά το ταξίδι με τη ΜΥΡΤΙΔΙΩΤΙΣΣΑ, σκίζοντας μια θάλασσα προκλητικά ήσυχη και εντυπωσιακά γαλάζια. Μέχρι και τα δελφίνια με ζήλεια μάς προσπερνούσαν για να φτάσουν πρώτα στο νησί.

Το νησί φάνηκε από μακριά μεγαλόπρεπο, ταπεινό και πρασινοντυμένο στο πεύκο που απλώνεται μέχρι εκεί που σκάνει το κύμα. Οι πληγές που άφησαν οι φωτιές των περασμένων χρόνων επουλώνονται και δεν αφήνουν πια κανένα κενό. Αντίθετα η χαρακιά της οικοδομικής δραστηριότητας του ανθρώπου χωρίζει την καταβασία του πεύκου από την αμμουδιά και σκεπάζει όλη την ακτογραμμή από το λιμάνι μέχρι τις Κουκουναριές.

Ο χαλαρός περίπατος το σούρουπο στο Καρνάγιο και από εκεί στη Δίμνη του Αη Γιώργη και την Πούντα μας χαρίζει μια ρομαντική εικόνα όλου του τοπίου που περιβάλλει την παλιά πόλη της Σκιάθου πριν αρχίσει να εξαπλώνεται εκτός ορίων.

Πρώι της Κυριακής ξεκινάμε για τον ιερό τόπο του νησιού, την Παναγιά την Εικονίστρια (γνωστή περισσότερο και ως Κουνίστρα) όπου μας ξεναγεί η γραφική εκκλησάρισα στον καταπράσινο κήπο της παλιάς αυτής εκκλησίας που οι τοίχοι της έχουν πια μαυρίσει από τους καπνούς των κεριών των πιστών της. Και ο κυρ Αλέξανδρος την υμνεί: «Κ' η χάρη σου ξαπλώθηκε ως τα πέρατα, του ειρηνικού νησιού της Σκιάθου-ω Παναγιά μου, κόρη πάναγνη, καλή!». Ξεκινάμε για τον Αη Γιάννη τον Κρυφό, εκκλη-

σάκι που κρύβει ιστορία και αναμνήσεις του νησιού. Στα μεσόστρατα και μετά το δρόσιμα από την πηγή συνεχίζουμε για να καταλήξουμε στην παραλία του μικρού Ασέληνου που προβάλλει στα πόδια μας και που ο κόλπος του διαμορφώνεται από «χθαμαλούς θαλασσοφαγμένους βράχους». Η διαδρομή μάς έχει εντυπωσιάζει μέχρι τώρα καθώς κατεβαίνουμε το κατηφορικό μονοπάτι όπου σε κάθε βήμα μας παρουσιάζεται και άλλη εικόνα του νησιού μέσα από μια στοά οργιαστικής βλάστησης και μια μεθυστική ατμόσφαιρα αρωμάτων. Καταλαβαίνεις αμέσως ότι το νησί όσο όμορφο και αν φαίνεται από τη θάλασσα, αν δεν το περπατήσεις βήμα-βήμα έχεις χάσει αυτή την ομορφιά που είναι απρόσμενη και απεριγράπτη. Αλησμόνητη εμπειρία ζωής, αλλά και της δύναμης που δίνει στη Γη το νερό. Κατεβαίνουμε στον Ασέληνο πιασμένοι από σκοινί μιας και η τελευταία κατηφόρα είναι αρκετά επικίνδυνη.

Αρκετοί από μας τολμούν να πέσουν στη θάλασσα που δεν τους υποδέχεται και τόσο ζεστά όμως.

Γυρίζουμε νωρίς γιατί το απόγεμα μας περιμένει το Κυνήγι του Κρυμμένου Θησαυρού με ξεναγό τον κυρ Αλέξανδρο που ταυτίζεται το όνομά του με το νησί και να ακούσουμε τα κομμάτια

που έχει γράψει γι' αυτό από τη Σοφία Καινούργιου που μας κατευθύνει. Προηγουμένως βέβαια περάσαμε μέσα από τα στενά δρομάκια της παλιάς πόλης και επισκεφθήκαμε το μικρό σπίτι που έζησε και πέθανε ο ταπεινός γίγαντας της ελληνικής γραμματείας. Εκεί έγραψε τα διηγήματα και τις περιγραφές του νησιού του που αγάπησε όσο τίποτα άλλο στον κόσμο μετά το Θεό. Στο ασκητικό περιβάλλον του μικρού αυτού σπιτιού ήταν ο χώρος που έζησε και έγραψε τη γνωστή «Φόνισσα». Στο Κυνήγι μάς δίνεται η ευκαιρία να ζήσου-

με την παλιά ατμόσφαιρα του τότε μικρού νησιού, αλλά και συνειρμικά να διαμορφώσουμε στη φαντασία μας το περιβάλλον των ανθρώπων που τότε ζούσαν αποκλειστικά από τη θάλασσα. Από ψηλά βλέποντας το Μπούρτζι, τα καρνάγια, τα υπόλοιπα των οχυρώσεων και τα καπετανόσπιτα περνά από τη φαντασία μας η πλούσια ναυτική και ιστορική διαδρομή του νησιού.

Η επόμενη ημέρα μάς βρίσκει στο μοναστήρι της Ευαγγελίστριας κτισμένο από τους «κολλυβάδες» που είχαν φύγει από το Άγιον Όρος το 1794 στην πλαγιά του ψηλότερου βουνού του νησιού (403 μ.) με την αγιορείτικη αρχιτεκτονική αρχή σαν καστρομοναστήρι. Εδώ φιλοξενούνται πλήθος ιστορικών και θρησκευτικών κειμηλίων, εικόνων και ιερών λειψάνων αλλά και πολλά πολύτιμα στοιχεία λαογραφικής σημασίας. Η τεράστια καμινάδα του φούρνου εντυπωσιάζει ιδιαίτερα τον επισκέπτη.

Με ξεναγό και οδηγό το δραστήριο, παντογνώστη και πολυπράγμονα Θ. Τζούμα, στον οποίο το νησί χρωστά πολλά, ξεκινάμε για τη Μονή Παναγίας Κεχριάς περνώντας από χωματόδρομους αλλά και καλοσυντηρημένο λιθόστρωτο βυζαντινό μονοπάτι. Το ρέμα της Κεχριάς τρέχει δίπλα μας και εκτός από τη δροσιά του και το ζεϊδωρο ήχο του νερού, μας δίνει και μια μαγευτική εικόνα που την ποικιλούν οι εγκαταλελειμμένοι νερόμυλοι και τα παλιά ελαιοτριβεία. Το εκκλησάκι του παλιού μοναστηριού, κηρυγμένο ιστορικό διατηρητέο μνημείο, στολίζεται από ένα τέμπλο σπάνιας ξυλογλυπτικής ομορφιάς και οι τοίχοι του καλύπτονται από πληθώρα βυζαντινής τεχνοτροπίας τοιχογραφιών του 18ου αιώνα. Η κατάληξη του μονοπατιού μάς αποκαλύπτει άλλη γραφική αμμουδιά του νησιού, την παραλία Κεχριάς. Πολλοί θα κολυμπήσουν στα καταγάλανα και ήσυχα νερά της προτού πάρουμε το δρόμο της επιστροφής μέσα από τις σκιές και τη δροσιά του ρέματος Αχειλιά. Μας σκιάζουν δροσερά τα πλατάνια ενώ η φτέρη και το πολυκόμπι μάς κλείνουν στοργικά το δρόμο.

Η επόμενη ημέρα είναι η μεγάλη ημέρα. Θα επισκεφθούμε τη γνωστότερη περιοχή της Σκιάθου και πασιγνωστο βιότοπο, τις Κουκουναριές, δάσος απaráμιλλης ομορφιάς με κυρίαρχο είδος την Κουκουναριά ή Στροφιλιά (*Pinus pinea* – Πεύκη η Πίτυς από τη Νύμφη που έδωσε το όνομα της στο είδος αυτό), την παραλία της Χρυσής Άμμου και τη λιμνοθάλασσα της Στροφιλιάς. Το δάσος αυτό μαζί με τον Σχινιά - Μαραθώνα και τη Στροφιλιά Ηλείας είναι τα κυριότερα οικοσυστήματα κουκουναριάς στον τόπο μας. Το είδος αυτό βρίσκεται στην αρχή ενός καταλόγου 1.000 ειδών με τα οποία η Φύση έχει προικοδοτήσει τις Σποράδες (Βόρειες Κυκλάδες) και τα οποία χαρίζουν όλο το χρόνο μαζί με την αντίστοιχη πανίδα, ένα απaráμιλλο φυσι-

κό περιβάλλον που παντρεύεται το αντίστοιχο θαλασσινό. Οι γνώσεις μας πλουτίζονται από την ξενάγηση που μας κάνει ο δασάρχης της περιοχής κ. Ταμπάκης.

Επιστροφή στην πόλη και επιβίβαση στη ΜΥΡΤΙΔΙΩΤΙΣΣΑ για το γυρισμό. Από τον Τσουγκριά και μες το δειλινό το πνεύμα του κυρ Αλέξανδρου μάς κατευοδώνει.

Εδώ τελειώνει το «Όνειρο στο κύμα» που ζήσαμε.

*Γιάννης Σπανιδάκης
Κείμενο και φωτογραφίες*

N. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ – ΧΡ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΗΣ Α.Ε.

Η εταιρία **N. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ – ΧΡ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΗΣ Α.Ε.** ιδρύθηκε το 1935 και αποτελεί ένα από τα παλαιότερα ιδιωτικά ασφαλιστικά συγκροτήματα στην Ελλάδα. Στη μακρά πορεία των 80 χρόνων μέχρι σήμερα εκπροσώπησε στην Ελλάδα διεθνείς ασφαλιστικούς οργανισμούς [BALOISE, AMERICAN INTERNATIONAL GROUP (AIG), ALICO AIG Life], με πολλούς από τους οποίους συνέπραξε και συμπράττει μετοχικά.

Το 2004, η **ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ-ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΗΣ Α.Ε.** μετατρέπεται σε Εταιρία Συμμετοχών, τροποποιεί τους καταστατικούς σκοπούς της και διατηρώντας στο ακέραιο τη βασική ασφαλιστική δραστηριότητά της, αναπτύσσει ποικίλο επενδυτικό ενδιαφέρον σε ανερχόμενους κλάδους της ελληνικής οικονομίας.

Στο διάστημα των 80 αυτών χρόνων το Συγκρότημα **ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ-ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΗΣ Α.Ε.** παρέμεινε στο επίκεντρο των ασφαλιστικών εξελίξεων στην Ελλάδα και στον ευρωπαϊκό ασφαλιστικό χώρο, διατηρώντας τις διεθνείς και τοπικές επαφές της στο βιομηχανικό, ναυτιλιακό και εμπορικό τομέα, με βασικούς άξονες ανάπτυξης τη φερεγγυότητα, την αξιοπιστία, τον επαγγελματισμό, συνδεδεμένα με την παράλληλη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού του.

**Ευχαριστούμε θερμά την εταιρία N. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ – ΧΡ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΗΣ Α.Ε.
για την ευγενική χορηγία της ασφάλισης των γραφείων μας.**

Πρόγραμμα Εκδρομών - Ομιλιών

Το πρόγραμμα υπόκειται σε αλλαγές! Παρακαλούμε ελέγξτε την ιστοσελίδα μας για ενημερωμένες πληροφορίες, τα αναλυτικά προγράμματα, το κόστος και τους όρους συμμετοχής στις εκδρομές: www.eepf.gr/el/trips

Σάββατο 18 Νοεμβρίου	Menalon Trail: Ελάτη - Βυτίνα. Συνεχίζουμε τις πεζοπορίες μας στο Μαίναλο με το τμήμα Νο 4 του Menalon Trail: Ελάτη, αρχαίο Μεθύδριο, παρόχθιο μονοπάτι του Μυλωνά του ποταμού, Βυτίνα. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκν. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Τετάρτη 18 Οκτωβρίου 10.00-13.00 στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944, εσωτ. 114, και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10.00 -12.00.
Σάββατο 2 Δεκεμβρίου	Λίμνη Δόξα - Κάτω Ταρσός (ορεινή Κορινθία). Πεζοπορία γύρω από τη Λίμνη Δόξα, το εκκλησάκι του Αγίου Φανουρίου, επίσκεψη στη Μονή του Αγίου Γεωργίου. Θα συνεχίσουμε για τον Κάτω Ταρσό και με μονοπάτι θα φθάσουμε στο εκκλησάκι της Παναγίας των Βράχων. Αρχηγός: Χρήστος Κατσαρός. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Πέμπτη 2 Νοεμβρίου 10.00-13.00 στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944, εσωτ. 114, και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10.00 -12.00.
Σάββατο 9 Δεκεμβρίου	Στολίζουμε το χριστουγεννιάτικο έλατο στην Πάρνηθα. Μια Χριστουγεννιάτικη γιορτή για τα παιδιά των οικογενειών των μελών της ΕΕΠΦ. Τα παιδιά ηλικίας 4-9+ χρονών, συνοδευόμενα από γονείς, παππούδες & γιαγιάδες θα στολίσουν το Χριστουγεννιάτικο Έλατο στην Πάρνηθα με χειροποίητα στολιδία-τροφή για τα πουλιά και τα ζώα του δάσους. Θα παίξουν και θα μάθουν πολλά για την Πάρνηθα, την αναστάσιση της κ.ά. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκν. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Πέμπτη 9 Νοεμβρίου 10.00-13.00 στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944, εσωτ. 114, και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10.00 -12.00, μόνον για μέλη της ΕΕΠΦ.
Σάββατο 16 Δεκεμβρίου	Γεράνεια Όρη: Πίσια - Γέφυρα Γερακίνας - Σχίνος- Σκιράνειο Μουσείο. Μια πεζοπορική διαδρομή σε προστατευόμενη περιοχή Natura 2000, που ξεκινάει από τα Πίσια, περνά από τη Σκάλα της Γερακίνας και καταφθαρίζει έως τον Σχίνο με πολύ όμορφη θέα. Επίσκεψη στο Σκιράνειο Μουσείο Πολυχρονόπουλου. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκν. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Τετάρτη 16 Νοεμβρίου 10.00-13.00 στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944, εσωτ. 114, και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10.00 -12.00.
Παρασκευή-Κυριακή 5-7 Ιανουαρίου	Αρχαία Μεσοήνη-Πύλος-Γιάλοβα-Βοϊδοκοιλιά-Νήσος Σφακτηρία-Ανάκτορο Νέοτορος-Μουσείο Χώρας. Ένα τριήμερο στη Μεσοήνη με ξεναγήσεις σε αρχαιολογικούς χώρους & μουσεία, παρατήρηση πουλιών, πεζοπορίες κ.ά. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκν. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής μόνον τηλεφωνικά από την Τρίτη 5 Δεκεμβρίου στο MEMNON TRAVEL , τηλ. 210 3240036 & 210 3245604, ώρες 9.00 -17.00.
Δευτέρα 15 Ιανουαρίου	Ομιλία με θέμα: « Οι πεταλούδες της Ελλάδας, μια συνοπτική παρουσίαση ειδών ». Ομιλητής: Λάζαρος Παμπέρης . Στις 19.00 στα γραφεία της ΕΕΠΦ.
Σάββατο 20 Ιανουαρίου	Το Α΄ Κοιμητήριο της Αθήνας. Μια περιήγηση στα μνημεία του Α΄ Κοιμητηρίου της Αθήνας και στην ιστορία του από την Μαρία Δανιήλ, αρχιτέκτονα, με αφορμή σχετική έκδοση. Αρχηγός: Γιάννης Σπαντιδόκν. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Τετάρτη 20 Δεκεμβρίου 10.00 -13.00 στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944, εσωτ. 114, και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10.00 -12.00, μόνον για μέλη ΕΕΠΦ. <i>Σε περίπτωση κακοκαιρίας η περιήγηση θα πραγματοποιηθεί το Σάββατο 27 Ιανουαρίου.</i>
Σάββατο 2 Φεβρουαρίου	Κόβουμε τη βασιλόπιτα των εκδρομών της ΕΕΠΦ στον Υμηττό. Μετά από σύντομο κυκλική πεζοπορία στον Πέτροκόρακα του Υμηττού, θα κόψουμε την πίτα μας στο FOOD COURT (Όμιλος Αντισφαίρισης Παπάγου). Αρχηγός: Τάσος Ρεκλειτής. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Τετάρτη 3 Ιανουαρίου 10.00-13.00 στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944, εσωτ. 114, και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10.00 -12.00.
Δευτέρα 12 Φεβρουαρίου	Ομιλία με θέμα: « Η Οδηγία για την Περιβαλλοντική Ευθύνη και η εφαρμογή της στη χώρα μας ». Ομιλήτρια: Σταυρούλα Πουλί , Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Στις 19.00 στα γραφεία της ΕΕΠΦ.
Σάββατο 17 Φεβρουαρίου	Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου. Ξενάγηση στο Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου στην Τεχνόπολη του Δήμου Αθηναίων, στο Γκάζι. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Τετάρτη 17 Ιανουαρίου 10.00-13.00 στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944, εσωτ. 114, και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10.00 -12.00.
Σάββατο 3 Μαρτίου	Ακροκόρινθος - Μουσείο Αρχαίας Κορίνθου. Πεζοπορία σε μονοπάτι στο Πεντεσκούφι, ξενάγηση στον Ακροκόρινθο και στο Μουσείο της Αρχαίας Κορίνθου. Αρχηγός: Χρήστος Κατσαρός. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Δευτέρα 5 Φεβρουαρίου 10.00-13.00 στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944, εσωτ. 114, και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10.00 -12.00.

▶ Για οποιαδήποτε πληροφορία, διευκρίνιση, συμμετοχή ή ακύρωση, εκτός των καθορισμένων ημερομηνιών δηλώσης συμμετοχής των μονοήμερων εκδρομών, παρακαλούμε τηλεφωνείτε κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες 10.00-12.00, εσωτ. 114.

▶ Τα μέλη και οι φίλοι της ΕΕΠΦ μπορούν να εγγραφούν στις εκδρομές, ανεξαρτήτως του χρόνου δημοσίευσης των προγραμμάτων, ένα μήνα πριν από την εκάστοτε ημερομηνία εκδρομής με δήλωσή τους για τις **πολυήμερες στο ταξιδιωτικό γραφείο MEMNON TRAVEL**, Πανεπιστημίου 67, Αθήνα, τηλ. 210 324 0036 & 210 324 5604, ώρες 9.00-17.00 και για τις **μονοήμερες εκδρομές στη Γραμματεία της ΕΕΠΦ**, τηλ. 210 322 4944 (εσωτ. 114) κάθε Τετάρτη & Παρασκευή 10.00-12.00 και τις ημέρες έναρξης δηλώσης συμμετοχής 10.00 -12.00.

▶ Στις πολυήμερες εκδρομές οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να δηλώσουν 1 άτομο για κράτηση μονόκλινο δωμάτιο, έως 2 άτομα για διίκλιο και έως 3 άτομα για τριίκλιο δωμάτιο. ▶ Στις μονοήμερες εκδρομές οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να δηλώσουν έως 4 άτομα. ▶ Για την επικύρωση της κράτησης των πολυήμερων εκδρομών η ελάχιστη προκαταβολή προσδιορίζεται σε 20€/διανυκτέρευση και κατατίθεται εντός 5 ημερών από την έναρξη των δηλώσεων.

▶ Η **εξόφληση του τιμήματος των πολυήμερων εκδρομών** γίνεται το αργότερο **15 ημέρες** πριν την αναχώρησή τους.

MEMNON TRAVEL, ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΧΡΗΜΑΤΟΣ ΣΤΙΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ:

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΡ. ΛΟΓ/ΣΜΟΥ 155/345655-26 - IBAN: GR5401 101 5500 0001 5534 5655 26 (ΓΟΥΝΑΡΑΣ Δ. - ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥ.)

ALPHA BANK ΑΡ. ΛΟΓ/ΣΜΟΥ 101 00 2310 213310 - IBAN: GR82 0140 1010 1010 0231 0213 310 (ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥ.)

EUROBANK ΑΡ. ΛΟΓ/ΣΜΟΥ 0026.0062.19.0201281775 - IBAN: GR42 0260 0620 0001 9020 1281 775 (ΓΟΥΝΑΡΑΣ Δ.)

ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΑΡ. ΛΟΓ/ΣΜΟΥ 5029 08257 3697 - IBAN: GR15 0172 0290 0050 2908 2573 697 (ΓΟΥΝΑΡΑΣ ΔΗΜ.)

▶ Η **εξόφληση του τιμήματος των μονοήμερων εκδρομών** γίνεται το αργότερο **15 ημέρες** πριν την αναχώρησή τους στους τραπεζικούς λογαριασμούς της **ΕΕΠΦ**, που αναφέρονται στη σελίδα 63.

▶ Σε περίπτωση ακύρωσης 15 ημέρες πριν από την αναχώρηση γίνεται παρακράτηση της προκαταβολής και 14 έως 0 ημέρες γίνεται παρακράτηση της συνολικής αξίας συμμετοχής, εκτός αν η θέση καλυφθεί σε εύλογο χρόνο, από τυχόν λίστα αναμονής.

▶ Για τα μέλη μας που, για οποιονδήποτε λόγο, συμμετέχουν στις μονοήμερες εκδρομές με δικό τους μέσο, θα ορίζεται κατά περίπτωση ποσό συμμετοχής για την κάλυψη των φαρμακειακών εξόδων και των παρεχόμενων εξυπηρετήσεων.

▶ Τα μέλη & οι φίλοι, που συμμετέχουν σε εκδρομές που περιλαμβάνουν πεζοπορία, ιδίως με κάποιο βαθμό δυσκολίας, οφείδουν να σταθμίζουν τις δυνάμεις τους και να απέχουν οικειοθελώς από αυτήν. Για λόγους ασφαλείας, ο υπεύθυνος αρχηγός έχει το δικαίωμα και την υποχρέωση να κρίνει και να αποτρέψει τη συμμετοχή σε πεζοπορία ατόμων που δεν διαθέτουν την αναγκαία δυνατότητα, ή δεν έχουν τον εκάστοτε κατάλληλο ρουχισμό και εξοπλισμό.

Εγγραφές - Συνδρομές

Οι τιμές των συνδρομών στην Εταιρία μας διαμορφώνονται ως εξής:

Τακτικό μέλος € 25 **Νέος (έως 24 ετών)** . . . € 5 (με αποστολή περιοδικού μέσω email)
Αργώγ μέλος € 75 **Εκπαιδευτικός** € 5 (με αποστολή περιοδικού μέσω email)
Μέλος εξωτερικού . . . € 50 **Εταιρικό μέλος** . . . € 1.000

Νέα Μέλη: Αν η θεματολογία και η ποιότητα του Περιοδικού μας σας ικανοποίησε και θέλετε να βοηθήσετε την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης στο έργο της, **γίνετε σήμερα μέλος ή γράψτε κάποιον γνωστό σας**, συμπληρώνοντας την παρακάτω αίτηση και στέλνοντάς τη στα γραφεία μας, μαζί με τη συνδρομή. Θα λαμβάνετε τότε δωρεάν το περιοδικό κάθε τρίμηνο και θα έχετε έκπτωση στις εκδρομές και σε ορισμένες εκδόσεις μας.

Θέλω να εγγραφώ μέλος της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης

Τακτικό μέλος Νέος (έως 24) Εκπαιδευτικός Μέλος εξωτερικού Αργώγ μέλος Εταιρικό μέλος

Όνομα: Επώνυμο:

Επάγγελμα / Ιδιότητα:

Διεύθυνση:

T.K.: Πόλη: Χώρα:

Τηλέφωνο κατοικίας: Τηλέφωνο εργασίας:

Fax: E-mail:

Σας στέλνω τη συνδρομή μου με:

ALPHA BANK λογ/σμός **GR63 0140 1200 1200 0200 2011 678** Κατάθεση Πάγια Εντολή

EUROBANK λογ/σμός **GR50 0260 0030 0000 6020 0910 148** Κατάθεση Πάγια Εντολή

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ λογ/σμός **GR56 0110 1040 0000 1042 9666 620** Κατάθεση Πάγια Εντολή

ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ λογ/σμός **GR78 0172 0490 0050 4907 2975 500** Κατάθεση Πάγια Εντολή

Στην περίπτωση που επιλέξετε την πάγια εντολή θα πρέπει να συμπληρώσετε το έντυπο Πάγιας Εντολής Σταθερού Ποσού σε οποιοδήποτε κατάστημα των παραπάνω τραπεζών, σημειώνοντας το ονοματεπώνυμό σας στην «Αιτιολογία».

Τραπεζική επιταγή στο όνομα της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης

Ταχυδρομική επιταγή **Πιστωτική/χρεωστική κάρτα** (στα γραφεία της Εταιρίας)

Μπορείτε να κάνετε την αίτηση και online στη διεύθυνση: <http://www.eepf.gr/aitisi>

Παλαιά Μέλη: Μπορείτε κι εσείς να εξοφλήσετε τη συνδρομή σας με έναν από τους παραπάνω τρόπους. Θα σας εξυπηρετούσε, ίσως, να χρησιμοποιήσετε τη μέθοδο της Πάγιας Εντολής. Ειδοποιήστε μας αν κάποια στοιχεία σας έχουν αλλάξει.

Σημείωση: Η ημερομηνία οφειλής της συνδρομής των μελών αναγράφεται σε κάθε ετικέτα αποστολής του περιοδικού. Παρακαλούμε σημειώστε την.

Δωρεές

Δεχόμαστε ευχαρίστως δωρεές που ενισχύουν τις διάφορες δραστηριότητες της ΕΕΠΦ. Μπορείτε να καταθέσετε τη δωρεά σας στους τραπεζικούς λογαριασμούς που εμφανίζονται παραπάνω **ειδοποιώντας μας**, ή να μας τη στείλετε με όποιον τρόπο επιθυμείτε. Σε κάθε περίπτωση θα σας δοθεί το νόμιμο παραστατικό, για φορολογική χρήση.

Δωρεές εις Μνήμην του Κωνσταντίνου Μητσάκη:

Κοινωνικός Ίδρυμα Μιχαήλ Ν. Στασινόπουλος, Βιοχάλκο: €10.000, Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης: €3.000, Μπεχράκης Θεόδωρος Κυριάκος: €1.500, Γόντικας Αθανάσιος: €1.000, Οικογένεια Μύλοι Λούλη: €500, Κος & κα Δημητρίου Κροντηρά: €300, Παπαθανασίου Αικατερίνη: €200, Παπαθανασίου Παύλος & Τούλα: €200, ΣΕΒ σύνδεσμος επιχειρήσεων και βιομηχανιών: €150, Αλαμάνης Απόστολος: €50.

Δωρεές υπέρ Σκοπών της Εταιρίας

Μπάγκειος Επιτροπή: €2.500 για την αίτηση ακύρωσης κατά της απόφασης της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής για την Διευθέτηση του ρεύματος Πικροδάφνης, Ελληνική Οδοντιατρική Ομοσπονδία: €1.000, Πέτρου Νίκος: €600, Τζέρμπος Φώτης: €100.

Ευχαριστούμε θερμά τους δωρητές.

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ**
Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

ΠΙΣΤΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Τοκ. Γραμείο
Κ.Ε.Μ.Π.ΑΘ.
Αριθμός Δέσφης
2126

ΕΝΤΥΠΟ
ΚΛΕΙΣΤΟ
ΑΡ. ΔΕΛΤΑΣ
1164/97
Κ.Ε.Μ.Π.Α.

Φθινοπωρινά χρώματα (φωτ. Γιώργος Πολίτης).